ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλ.

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1857 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1858.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

1858.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΙΟΥ, 1857. ΤΟΜΟΣ Η'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 172.

ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ.

Ἡ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐπικρατοῦσα ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὸν ὁρισμὸν αὐτῆς, ἐπικρατεῖ ὡσαύτως καὶ ἐξ ἀνάγκης ὡς πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς διαιρέσεις. Διάφοροι εἶναι, κατὰ τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, ὁ ἀριθμός, ἡ τάξις, ἡ ἔκτασις, ἡ σχετικὴ πρὸς ἀλλήλας ὑποταγὴ καὶ ἡ σημαντικότης τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκείνων θεωριῶν ἐξ ὧν τὸ ὅλον συνέσταται τῆς πρώτης καὶ κυριωτάτης τῶν ἀνθρωπίνων μαθήσεων. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι εἰς τρία μέρη συνήθως διήρουν τὴν φιλοσοφίαν, τὸ φυσικόν, τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἠθικόν, τὸ μὲν πρῶτον ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμην τῆς φύσεως ἢ τοῦ κόσμου, τὰ δὲ ἕτερα δύο εἰς τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τὸ νοητικὸν δηλαδὴ ἢ θεωρητικὸν, καὶ τὸ πρακτικόν. Οἱ δὲ τῶν νεωτέρων οἱ μὲν ἀπέβαλον σχεδὸν ὁλοκλήρως τὸ πρῶτον, καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων παρενέβαλον τὴν μεταφυσικὴν ἢ τὴν ἐπιστήμην τῶν πρώτων αἰτίων καὶ ὑποστάσεων, ὥστε κατ' αὐτοὺς ἡ φιλοσοφία περιλαμβάνει τὴν λογικὴν, τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν ἠθικήν· οἱ δὲ, λίαν διαφόρως κατέταξαν καὶ συνήρμοσαν πρὸς ἀλλήλας τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας, ὡς ἕκαστος εἰσέρει τὴν φύσιν αὐτῆς, τὴν πρὸς μόρφωσιν αὐτῆς κατάλληλον μέθοδον, τὴν ἀλληλουχίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν μερῶν της, καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰ ἄλλα ἀντικείμενα τῆς ἀνθρωπίνης μελέτης καὶ ἐνεργείας. Ἀρκεῖ νὰ παραβάλῃ τις λ. χ. τὴν *Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν* τοῦ Ἡγέλου, ἢ τὸ *περὶ ὀργανώσεως τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν* Ὑπόμνημα τοῦ Ἰουρροᾶ πρὸς τὰ συστήματα τῆς τε παρελθούσης καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς ἑκατονταετηρίδων, ἵνα πεισθῇ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις τῆς φιλοσοφίας καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ζητήματα δὲν δύναται νὰ εἶναι εἰμὴ συνέπειαι καὶ πορίσματα τοῦ τε ὁρισμοῦ αὐτῆς καὶ τῆς μεθόδου, καθ' ὅτι διὰ μὲν τοῦ ὁρισμοῦ περιγράφεται ὁ κύκλος τῆς νομίμου αὐτῆς ἐπικρατείας, καὶ

γωγικὴ καὶ ἡ ἐξαγωγικὴ, ἡ πειραματικὴ καὶ ἡ μαθηματικὴ, ἡ ψυχολογικὴ καὶ ἡ ὀντολογικὴ, καὶ ὅσαι ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ ἐπωνυμίας παρουσιάσθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ ἓν ἕκαστον τῶν τριῶν ἀντικειμένων τῆς εὑρέσεως, φάνερὸν ὅτι ἡ μέθοδος ἰδικωτέραν λαμβάνει ἐφαρμογὴν κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν ἑκάστου.

Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν τῷ πνευματικῷ καὶ οὐχὶ ὑλικῷ αὐτοῦ στοιχείῳ, ἡ μόνη ἁρμόζουσα εἶναι ἡ ψυχολογικὴ λεγομένη μέθοδος, ἡ διὰ τῆς συνειδήσεως ἐσωτερικὴ παρατήρησις, καὶ τὴν μέθοδον ταύτην ὑπερκοπίσθημεν κατὰ τῶν γνωστῶν τῶν τε φυσιολόγων καὶ ὀντολόγων προσβολῶν. Ἀλλὰ πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐξαγομένων αὐτῆς, καὶ πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀνθρώπου, οὐ μόνον ἐσωτερικῶς ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ δηλώσεις καὶ πράξεις, ἡ ψυχολογικὴ μέθοδος συμπληροῦται διὰ τῆς περὶ μαρτύρων θεωρίας, ἐν ᾗ ἡ κατά τινας ἐνστιγματικὴ πίστις, δυνάμει πρώτων καὶ ἀγνώστων ἀρχῶν, ἀνασκευάζεται, καὶ ἀποδεικνύεται ὅλως ὑποθετική, ἀναγομένης τῆς πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν ἄλλων πίστεως εἴς τινα ἁπλούστατον καὶ ταχύτατον συλλογισμὸν, ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τελούμενον, ἀλλὰ τὸν ὁποῖον μετὰ πάσης προσοχῆς ἐπανακαλυβάνομεν, ἅμα ἡ ἐλαχίστη ἐγερθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν μαρτυρουμένων ἀμφιβολία. Συγγενὴς καὶ συνδεδεμένη πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην εἶναι καὶ ἡ περὶ ἱστορικῆς κριτικῆς, ἢ μᾶλλον εἶναι ἡ αὐτὴ θεωρία εἰς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐφαρμοζομένη.

Περὶ δὲ τοῦ κόσμου ἡ μόνη νόμιμος καὶ ἀσφαλὴς καὶ ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἡ τῆς ἐπαγωγῆς. Διότι δὲν κοινωνοῦμεν πρὸς τὰ ἐκτὸς εἰμὴ διὰ τῶν αἰσθητηρίων, καὶ μετὰ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν αἴσθησιν, τὴν προσοχὴν, τὴν ἀφαίρεσιν, τὴν γενίκευσιν ἐπέρχεται ἡ ἐπαγωγή· καὶ ἡ ἐπαγωγὴ γίνεται διὰ τοῦ λόγου, διὰ τοῦ συνόλου τῶν ἀρχῶν του, ὅ ἐστι, διὰ τῆς ἐννοίας τῆς τάξεως, ἣν ἔχομεν ἔμφυτον ἐν ἡμῖν, ἐκ τῶν τριῶν ἀρχῶν τοῦ λόγου συνισταμένην. Ὡς ἐκ τούτου, καί τοι θαυμάσαντες τὴν ἡγεμονικὴν διάνοιαν τοῦ Βάκωνος, καὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ὀξυδέρκειαν καὶ πολυμάθειαν, ἀνεπαρκεῖς εὕρομεν τοὺς πολλοὺς κανόνας, οὓς θέτει περὶ τῆς νομίμου ἐπαγωγῆς· διότι εἴδομεν αὐτοὺς ἀναγομένους εἰς ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν, τὴν ἐκδήλωσιν δηλαδὴ τῆς ἀναγκαίας διαδοχῆς τῶν φαινομένων, ἐν ᾧ ἡ καθολικὴ τάξις τοῦ παντὸς δὲν εἶναι μόνον ἁπλῆ διαδοχὴ αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων, ἀλλὰ καὶ σύστημα μέσων καὶ τελῶν, πρὸς ἄλληλα συνδυαζομένων πρὸς πραγματοποίησιν γενικοῦ τινος σκοποῦ, ἀγνώστου ἐν μέρει, ἀλλὰ σαφέστερον καὶ εὐκρινέστερον ὁρωμένου ὅσῳ μᾶλλον προβαίνομεν κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων. Καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης τῆς παγκοσμίου τάξεως, καὶ οὐχὶ ἐξ ἐπανειλημμένων ἀλλ' ἐξ ὀλίγων καὶ ἐνίοτε ἐκ μιᾶς τυχαίας παρατηρήσεως εἴδομεν ὁρμωμένας τὰς ὑψηλοτέρας διανοίας πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ σχεδίου τῆς θείας προνοίας. Ἐτολμήσαμεν λοιπὸν εἰς τοὺς βακωνιανοὺς νὰ προσθέσωμεν καὶ ἑτέρους κανόνας ἀναγομένους ἰδίως εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν σκοπῶν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν μέσων. Οὗτοι δὲ ἀνάγονται εἰς τὴν ζήτησιν οὐ μόνον τοῦ τέλους καθ' οἱανδήποτε ἔρευναν τῆς ὑλικῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς σχετικῆς τῶν διαφόρων τελῶν ὑποταγῆς εἴς τι γενικώτατον καὶ καθολικώτατον τέλος· ὡσαύτως ὡς πρὸς τὰ μέσα, ἐπειδὴ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ αὐτὴ ἡ ἀτομικὴ οὐσία ἑκάστου ὄντος, ἡ ζήτησις τῶν διαφορῶν ἐν τῇ φαινομένῃ ταὐτότητι καὶ τῆς ταὐτότητος ἐν ταῖς διαφοραῖς, καὶ ἡ ζήτησις τῆς ἀμοιβαίας καὶ σχετικῆς τῶν μέσων ὑποταγῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν τῶν τελῶν, ἐφάνησαν ἡμῖν ὡς ἀναγκαῖοι κανόνες πρὸς συμπλήρωσιν τῆς θεωρίας τῆς μεθόδου δι' ἧς δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον.

Περὶ δὲ Θεοῦ, τελευταῖον, τοῦ τρίτου καὶ ἀνωτάτου τούτου ἀντικειμένου τῆς ἀνθρωπίνης μελέτης, καθ' ὅσον οὐχὶ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλλὰ φιλοσοφικῶς προτιθέμεθα νὰ τὸν γνωρίσωμεν, ἄλλας μεθόδους δὲν χρειαζόμεθα εἰμὴ αὐτὰς ἐκείνας, δι' ὧν καὶ τὸν ἄνθρωπον μελετῶμεν καὶ τὸν κόσμον. Τφόντι, ἡ μὲν ἔννοια αὐτοῦ ἢ εἶναι ἔμφυτος, ἢ ἐπίκτητος· κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς ὑποθέσεις ἄλλως δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ αὐτῆς εἰμὴ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως. Τὰ δὲ προσόντα αὐτοῦ πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐννοίας διὰ συλλογισμοῦ καὶ ἐξαγωγῆς, ὅ ἐστι, πάλιν διὰ τῆς λογικῆς μεθόδου. Τελευταῖον, αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον ἄλλως δὲν δύνανται νὰ προσδιορισθῶσιν εἰμὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς παρατηρήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ, διὰ τοῦ λόγου. Ὥστε καὶ περὶ τούτου δικαιοῦται ὁ ὁρισμὸς καὶ ἡ ἑνότης τῆς μεθόδου, εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ λόγου ἀναγομένη καὶ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσα, ἥτις πάλιν εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ ὄντος ἀνάγεται, τὸ ὁποῖον ἀντικειμενικῶς μὲν, εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθὲς, ὑποκειμενικῶς δὲ, εἶναι μετὰ τῶν στοιχείων του καὶ τῶν ἀρχῶν του αὐτὸς ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν, καθὼς εἰς τὸ φῶς ἀντιστοιχεῖ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Δικαίως ἄρα εἴπομεν, ὅτι ἡ λογικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς πρὸς τὸ ἀληθὲς σχέσεως τῶν νοητικῶν δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τοῦ λόγου· καὶ ἤδη ἠξεύροντες τί εἶναι τὸ ἀληθὲς τοῦτο, καὶ μὲ ποῖα μέσα δυνάμεθα νὰ τὸ γνωρίσωμεν, μένει νὰ ἴδωμεν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποδείξωμεν, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βεβαιωθῶμεν περὶ αὐτοῦ, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μεταδώσωμεν αὐτὸ ἐναργὲς καὶ ἀκαταμάχητον.

Δ΄.

Ἀποτέλεσμα τῆς εὑρέσεως τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἐν ἡμῖν ἰδέα, καὶ τὸ περὶ ἰδεῶν ζήτημα εἶναι ἡ φυσικὴ μετάβασις ἀπὸ τοῦ δευτέρου εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς λογικῆς, καὶ οἱονεὶ ὁ κρίκος ὁ συνδέων

ἀμφότερα. Μεγίστη δὲ εἶναι ἡ σημαντικότης τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας, καθότι εἰς αὐτὰς ἀνάγεται πᾶσα γνῶσις καὶ πᾶσα ἐπιστήμη, ἐξ αὐτῶν πᾶσα ἐνέργεια ἐξαρτᾶται, καὶ δι' αὐτῶν γίνεται οἱαδήποτε ἀπόδειξις. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν *Ideologiem* ἀνάγεται κατά τινας ἅπασα ἡ φιλοσοφία, εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν ὅλον ὑρίσταται ἐν τῶν λαμπροτέρων συστημάτων ἐξ ὅσων παρήγαγεν ἡ ἀρχαία φιλοσοφία, καὶ κατὰ τὴν διάφορον λύσιν τῶν περὶ ἰδεῶν ζητημάτων χαρακτηρίζονται τὰ πλεῖστα τῶν νεωτέρων. Ταῦτα δὲ τὰ ζητήματα ἀνάγονται εἰς τρία, τὸ περὶ ὁρισμοῦ τῆς ἰδέας, τὸ περὶ κατατάξεως τῶν ἰδεῶν, καὶ τὸ περὶ τῆς πηγῆς αὐτῶν. Ὁμολογητέον δὲ, ὅτι καὶ τῶν τριῶν ἡ λύσις τὰ μέγιστα εὐκολύνεται ἐκ τῶν προεκτεθεισῶν θεωριῶν.

Τφόντι, ἐὰν ἡ ἰδέα εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εὑρέσεως τῆς ἀληθείας, καὶ ἐὰν ἡ ἀλήθεια εἶναι αὐτὸ τὸ ὂν ἐννοηθέν, ἕπεται ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι *ἡ ἐν τῷ πνεύματι δήλωσις τοῦ ὄντος*. Ἀπόκειται δὲ εἰς τοὺς γνωρίζοντας τοὺς διαφόρους τῆς ἰδέας ὁρισμοὺς, καὶ τὰς πολλὰς περιπετείας ἃς ὑπέστη ὁ ὅρος οὗτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ν' ἀποφασίσωσιν ἐὰν κατά τι δύναται ὁ ἡμέτερος νὰ συντείνῃ εἰς ἐξακρίβωσιν τῶν ἐννοιῶν καὶ εἰς τελειοποίησιν τῆς ἐπιστήμης. Τόσον δὲ διάφοροι καὶ ἐναντίοι πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρξαν οἱ ἄχρι τοῦδε ὁρισμοὶ τῆς ἰδέας, ὥστε ἀποβαίνει ἀνεπίδεκτον ὁρισμοῦ. Ἀλλ' ὅπως δήποτε, εὔκολος εἶναι μετὰ τὸν ὁρισμὸν ἡ κατάταξις τῶν ἰδεῶν κατὰ τὰ διάφορα αὐτῶν ἀντικείμενα, κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ τὰς ποιότητας σχετικῶς πρὸς αὐτὰ, κατὰ τὰ στοιχεῖά των καὶ τὴν μορφήν των, καὶ κατὰ τὰς διαφόρους πηγὰς ἐξ ὧν ἀπορρέουσιν. Αἱ πηγαὶ αὗται, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω θεωρίας δὲν δύνανται νὰ ἦναι εἰμὴ τρεῖς, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς τρεῖς πρώτας δυνάμεις δι' ὧν ἀμέσως ἀντιλαμβανόμεθα τῆς ἀληθείας.

Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν πῶς αἱ ἰδέαι συνδέονται πρὸς ἀλλήλας. Καὶ γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἐν μὲν τῇ διαλέκτῳ συνδέονται διὰ τῆς *προτάσεως*, ἐν δὲ τῇ διανοίᾳ, διὰ τῆς *κρίσεως*. Ἀλλ' ἡ θεωρία τῆς κρίσεως ὄχι ὀλιγωτέρας δυσκολίας παρέσχεν εἰς τοὺς φιλοσόφους ἢ ἡ τῶν ἰδεῶν. Πρόσφατος εἶναι σὺν ταῖς ἄλλαις ἡ περὶ τῆς θεωρίας τοῦ Λωκκίου ἐπίκρισις τοῦ Κουσίνου, καὶ προφανὴς ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ἀκριβεστέρας παρατηρήσεως καὶ θετικωτέρας θεωρίας. Ἐὰν ἡ ἰδέα ἦναι ἡ ἐν τῷ πνεύματι δήλωσις τοῦ ὄντος, καὶ ἐὰν ἡ κρίσις ἦναι συνένωσις ἰδεῶν, ὡς εἶναι ἀναντίρρητον, ἡ συνένωσις αὕτη, εἴτε ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ θεωρηθῇ, εἴτε ἐν τῇ ἐσωτερικῇ συζεύξει τῆς διανοίας, γίνεται καὶ αὕτη πάντοτε κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλα σύζευξιν τῶν στοιχείων τοῦ ὄντος· ὅθεν ἡ κρίσις δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰμὴ ἡ *ἀναγνώρισις τῶν σχέσεων τοῦ ὄντος καὶ τῶν στοιχείων του*. Ἐὰν δέ τις θελήσῃ νὰ ἐπαληθεύσῃ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον, κατὰ τὰς διαφόρους ἰδέας ὅσας παράγει ἡ ἐνέργεια τῶν νοητικῶν δυνάμεων, καὶ κατὰ τὰς διαφόρους πράξεις τοῦ πνεύματος, ἴσως εὑρῇ, ὡς ἡμεῖς, ὅτι καθ' ὅλας ἀληθεύει ἄνευ ἐξαιρέσεως. Ἀληθεύει δὲ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν μελέτην τῶν πολλῶν πρατάσεων, δι' ὧν αἱ κρίσεις ἐκφράζονται, καὶ δι' ὧν αἱ κρίσεις συνδέονται πρὸς μόρφωσιν τῶν διαφόρων συλλογισμῶν.

Ἡ θεωρία τοῦ *συλλογισμοῦ* ἀπορρέει ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ἰδέας, τῆς κρίσεως καὶ τῆς προτάσεως. Ἡ δὲ κατάταξις τῶν προτάσεων κατὰ τὸ ποιὸν τὸ ποσὸν, καὶ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ἢ τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν Κάντιον, παρέχει ὡς τελευταῖον ἐξαγόμενον τὰ τέσσαρα εἴδη τῶν γενικῶν καὶ μερικῶν, καταφατικῶν καὶ ἀποφατικῶν προτάσεων, εἰς ἃ ἐπιπέλους ἀνάγονται τὰ δώδεκα τοῦ Καντίου, καὶ τὰ ὁποῖα, διαφόρως συνδυαζόμενα, εἶναι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, τὰ στοιχεῖα οἱουδήποτε συλλογισμοῦ. Ἀλλὰ πῶς γίνεται ἡ συνένωσις αὕτη τῶν προτάσεων, ἐξ ἧς πρακύπτει ὁ συλλογισμός;

Ἐξωτερικῶς μὲν, συνδέονται αἱ προτάσεις διὰ τῶν ὅρων αὐτῶν, ὅταν δηλαδὴ εἷς τῶν ὅρων προτάσεώς τινος συνδέηται πρὸς τὸν ὅρον ἑτέρας· ἐσωτερικῶς δὲ, διὰ τοῦ λογικοῦ συνδέσμου τῶν ὅρων τούτων, τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ ἄνευ τῆς Θεωρίας τοῦ *ὁρισμοῦ* καὶ τῆς *διαιρέσεως*. Ἀλλ' ὁ ὀρθὸς ὁρισμὸς καὶ ἡ ὀρθὴ διαίρεσις ὑποθέτουσι τὴν ὀρθὴν *κατάταξιν* τῶν ἰδεῶν, ἥτις τότε μόνον εἶναι ὀρθὴ, ὅταν στηρίζηται ἐπὶ τῆς ἐν ἡμῖν πρώτης ἐννοίας τοῦ ὄντος, τοῦ ἀνωτάτου καὶ γενικωτάτου τούτου γένους, τοῦ εἰς ἄπειρα ὑποδέστερα γένη καὶ εἴδη ὑποδιαιρουμένου. Ὁ δὲ λογικὸς σύνδεσμος, ὁ συνδέων τὰς προτάσεις πρὸς ἀλλήλας δι' ὧν ἔχουσιν ὅρων, εἶναι αὐτὸς ὁ συνδέων τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη πρὸς ἄλληλα, σχέσις δηλαδὴ περιεκτικότητος, δυνάμει τῆς ὁποίας αἱ μερικαὶ περιέχονται εἰς τὰς γενικὰς, καὶ αὗται πάλιν εἰς ἄλλας γενικωτέρας, ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἀτόμου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου καὶ γενικωτάτου γένους τοῦ ὄντος. Τοιαύτης δὲ τῆς κατατάξεως ταύτης, οἱ τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τῆς διαιρέσεως κανόνες αὐθόρμητοι ἀπορρέουσιν, οἱονεὶ πορίσματα καὶ φυσικαὶ συνέπειαι τῆς κατατάξεως, λαμβάνοντες ἐκ τούτου θαυμαστὴν ἀκρίβειαν καὶ ἁπλότητα καὶ ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ λογικοῦ τούτου συνδέσμου ἀπορρέουσιν ὡσαύτως πάντες οἱ κανόνες τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τῆς ἐξαγωγῆς, δι' ἧς ἔκ τινος περιεχούσης ἰδέας ἐξάγομεν τὴν ἐν αὐτῇ περιεχομένην, ὑποθέτοντες πάντοτε τὴν ἀναλλοίωτον ταὐτότητα ἀμφοτέρων δυνάμει τῆς ἀρχῆς τῆς ταὐτότητος, τῆς κατ' ἐξοχὴν *λογικῆς* ἀρχῆς, ἥτις εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ἰδιαιτέρως ἐφαρμόζεται, καθὼς αἱ ἄλλαι δύο, ἡ τῆς αἰτιότητος καὶ τῆς τελεότητος, εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας κυρίως χρησιμεύουσιν. Ἀλλ'

μὲν ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ δὲν ἀποδεικνύεται, διότι εἶναι τὸ μέσον πασῶν τῶν ἀποδείξεων, καὶ ἐκείνων δι' ὧν ἡ καταλληλότης ἀποδεικνύεται τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀντιλήψεως, καὶ αὐτῶν ἐκείνων δι' ὧν οἱ σκεπτικοὶ πειρῶνται νὰ δικαιείσωσι τὴν νόμιμον αὐτοῦ ἐξουσίαν. Ἐὰν λοιπὸν ἦναι τὸ μέσον πάσης ἀποδείξεως, ὁ λόγος πρέπει νὰ ἦναι αὐταπόδεικτος, αἱ ἀρχαί του πρέπει νὰ ἦναι καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐναργεῖς, καθολικαί, ἀπόλυτοι, ἀναντίῤῥητοι καὶ ἀκαταμάχητοι. Καὶ πραγματικῶς τοὺς χαρακτῆρας τούτους εὑρίσκομεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ λόγου, εἴτε ἐξετάσωμεν τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν ἐφαρμογάς, εἴτε τὴν ὑπὸ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων καθημερινὴν αὐτῶν χρῆσιν. Καὶ μολονότι εὔκολον εἶναι ν' ἀπατηθῇ τις κατὰ τὴν ἐφαρμογήν των, οὐδεὶς ὅμως ἀμφιβάλλει, εἴτε τὸ εἶπε εἴτε μή, περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἵτινες τὸ κῦρος τοῦ λόγου καταπολεμοῦσι, μεταχειρίζονται τὰς ἀρχάς του, διότι συλλογίζονται καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἀποδείξωσιν. Ἐὰν δὲ ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς σχετικῆς αὐτῶν προτεραιότητος, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν περὶ αὐτῶν διενέξεων, ἐπιμείνῃ τις ἀρνούμενος τὸ κῦρος τοῦ λόγου, ἀπαντῶμεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀνθρώπινον γεγονὸς, τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα, ἐξ οὗ ὅμως ποσῶς δὲν ἐλαττοῦται ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κῦρος τοῦ λόγου, καὶ μάλιστα πᾶσα περὶ αὐτοῦ διένεξις ὑποθέτει τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὸ κῦρος, καθὼς αἱ περὶ τῆς ἑρμηνείας νόμου τινὸς συζητήσεις ὑποθέτουσι τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, τὸ κῦρος, καὶ τὴν ἰσχύν του.

Ἐσχάτην, τέλος, ἐγγύησιν τῆς καταλληλότητος τῶν τριῶν τούτων δυνάμεων, δυνατὸν εὑρεῖν εἰς τὴν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας καὶ πρὸς ἀλλήλας σύμπνοιαν καὶ ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὴν πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἀντιστοιχίαν των, ὅταν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πεῖραν ἐφαρμοσθῶσι. Καὶ τῳόντι, αἱ πολυειδεῖς σχέσεις αἱ πρὸς ἀλλήλας συνδέουσαι τὰς νοητικὰς δυνάμεις, καὶ ἡ ἀμοιβαία τούτων ἐξάρτησις παρέχουσι δραστηριώτατον μέσον πρὸς ἐξέλεγξιν τῆς ἀληθείας τῶν ἐξαγομένων ἑκάστης, καὶ πρὸς δυνεκὴ τούτων ἐπαλήθευσιν. Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τῶν θεωριῶν, εἴτε ἠθικῶν, εἴτε φυσικῶν, ὅσας συλλαμβάνει ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, καὶ ἡ ἀκριβὴς ἢ μὴ αὐτῶν ἀντιστοιχία πρὸς τὸ γενικὸν σύστημα τοῦ κόσμου, εἶναι ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα μέσα ἡ βεβαιοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα τῆς ἀληθείας αὐτῶν δοκιμασία.

Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς ψυχῆς μας ἀποτέλεσμα τῆς τῶν δυνάμεων τούτων ἐνεργείας; ἄλλοτε μὲν ἡ κατάστασις, καθ' ἣν ἀδιστάκτως παραδεχόμεθα ἀληθείας τινάς, καὶ τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν βεβαιότητα, ἄλλοτε δὲ ἡ ὅλως εἰς ταύτην ἐναντία, ἐν ᾗ οὐδένα λόγον ἔχομεν, ἵνα ἀποδεχθῶμεν ἐκ δύο ἐναντίων ἐννοιῶν τὴν μίαν μᾶλλον ἢ τὴν ἄλλην, ὥστε διὰ τὴν ἰσοσθένειαν τῶν λόγων ἐν παντελεῖ εὑρισκόμεθα ἀμφιβολίᾳ, καὶ ἄλλοτε ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων μέση κατάστασις ἡ τῆς πιθανότητος, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀπολύτου ἀμφιβολίας προβαίνουσα, καὶ πολλοὺς διερχομένη βαθμοὺς, τοσοῦτον προσεγγίζει ἐνίοτε εἰς τὴν βεβαιότητα, ὥστε φαίνεται ταὐτιζομένη μὲ αὐτήν· καὶ ὁμολογητέον ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἡ συνηθεστέρα, καὶ ἐπὶ τῶν πλείστων περιπτώσεων ἡ μόνη δυνατὴ, εἰς τὴν ὁποίαν, εἰ καὶ μὴ καθ' ὅλα ἱκανοποιητικὴν, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπαναπαύεται. Περὶ τῶν τριῶν τούτων καταστάσεων ὀλίγα ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἄχρι τοῦδε γνωστὰ ἐξαγόμενα τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως. Ἀλλὰ παρὰ ταύτας ἑτέρα ὑπάρχει κατάστασις, τὴν ὁποίαν διαφορητρόπως ἐθεώρησαν οἱ φιλόσοφοι, ἥτις εἶναι πασῶν τῶν ἄλλων ἡ σημαντικωτάτη, διότι ἐπ' αὐτῆς βασίζεται πᾶσα θρησκευτικὴ δόξα, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπροσπαθήσαμεν, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν, νὰ διαρωτίσωμεν. Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἡ πίστις. Τὸ πολυσήμαντον τῆς λέξεως συνέτεινε νὰ ἐπαυξήσῃ τὸ ἀσαφὲς καὶ ἀόριστον τῆς ἐννοίας, τὸ μέγιστον συμφέρον ὅπερ ἔχει εἰς αὐτὴν ἡ ψυχή μας ἐπεσκότισεν ἔτι μᾶλλον τὴν περὶ αὐτῆς θεωρίαν, καὶ ἐπὶ τέλους αἱ ἔριδες, ὅσας ἐξ ἀνάγκης παράγει πᾶσα περὶ τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς συζήτησις, ἐκορύφωσαν τὴν δυσκολίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Κατὰ διαφοράν τῶν πλείστων περὶ αὐτῆς δοξασιῶν ἐνομίσαμεν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πίστις εἶναι εἶδος βεβαιότητος, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀνωτάτη βεβαιότης ἀνήκει εἰς τὰς ἐννοίας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ λόγου, δὲν ὑπάρχει μεταξὺ λόγου καὶ πίστεως ἐκείνη ἡ ἐναντιότης, τὴν ὁποίαν τινὲς ἐφαντάσθησαν, καὶ ὅτι μάλιστα ἡ πίστις δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰμὴ πρᾶξις ἀναγκαία αὐτοῦ τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἔχει, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, ἀντικείμενον ἄπειρον, ἐκ τούτου προέρχεται ὅτι καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς πίστεως ὑπερβαίνει ἐνίοτε τὰ ὅρια τῆς διανοίας, καὶ εἶναι φύσει ἀκατάληπτον, καί τοι πιστευόμενον καὶ πιστευτὸν ἐξ ἀνάγκης, καθὼς λ. χ. πιστεύομεν τὸ ἄπειρον τοῦ χρόνου χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμεν, διότι ἡ κατάληψις ὑποθέτει τὴν πλήρη γνῶσιν καὶ τὴν πανταχόθεν, οὕτως εἰπεῖν, κατοχὴν τοῦ πράγματος, καὶ ἡ κατοχὴ αὕτη ἐπὶ ἀπείρων εἶναι ἀδύνατος. Ὥστε οὔτε πίστις ἄνευ λόγου ὑπάρχει οὔτε λόγος ἄνευ πίστεως, καὶ ἀντὶ τῆς ὑποτιθεμένης ἐναντιότητος καὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν δύο τούτων καταστάσεων, εὕρομεν πλήρη ἁρμονίαν, διότι τὸ ἄπειρον εἶναι τὸ ἀντικείμενον ἀμφοτέρων, καὶ τὸ ἄπειρον, εἰ καὶ νοητὸν καὶ πιστευτὸν, εἶναι ἐξ ἀνάγκης ἀκατάληπτον, καὶ ὡς ἐκ τούτου περιέχει φύσει τὸ θαῦμα καὶ τὸ μυστήριον.

Ἀλλὰ, φθάσαντες εἰς τὸν ὕπατον τοῦτον βαθμὸν τῆς βεβαιότητος, ἀπαντῶμεν ἀναποφεύκτως τὰς ἐνστάσεις τῶν σκεπτικῶν, δι' ὧν εἰς τὸ ἐναντίον ἄκρον, εἰς τὴν ἀπόλυτον δηλαδὴ ἀμφιβολίαν προσπαθοῦσι νὰ καταφέρωσι τὸ πνεῦμα. Καὶ τὰς ἐνστάσεις ταύτας πρὸ πολλοῦ τόσον εὐκρινῶς καὶ ἀκριβῶς ὑπετύπωσεν εἷς τῶν τελευταίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὁ δύο αἰῶνας μετὰ Χριστὸν ἀκμάσας Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς ἐπονομασθείς, ὥστε καὶ τὴν σήμερον κατὰ τοὺς τρόπους αὐτοῦ κατατάσσονται ὅλα τῶν σκεπτικῶν τὰ ἐπιχειρήματα. Ταῦτα δὲ πηγάζουσιν ἢ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου τῆς γνώσεως (ἀπὸ τοῦ *κρίνοντος*) ἢ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου (ἀπὸ τοῦ *κριτοῦ*) ἢ ἐξ αὐτῆς τῆς γνώσεως (ἐξ ἀμφοῖν). Καὶ τῳόντι, παρὰ τὰς τρεῖς ταύτας πηγὰς, ἀδύνατον νὰ ἐπινοήσῃ τις ἄλλας. Ἀνάγονται δὲ πάντα εἰς ἓν καὶ μόνον, τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐγγυήσεως ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ βεβαιότητος τῶν γνώσεών μας, διότι ἀδύνατον νὰ ἐπαληθεύσωμεν ἐὰν πραγματικῶς ἀντιστοιχῶσιν εἰς τὸ ἴδιον ἀντικείμενον. Ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων ἀντετάξαμεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἐπίκρισις τῶν γνωστικῶν δυνάμεων δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰμὴ δι' αὐτῶν τούτων τῶν δυνάμεων, ὁ σκεπτισμὸς παραστρέφεται ἀδικαιόπως ἐντὸς τινος διαλλήλου κύκλου, ἐν ᾧ πᾶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιχείρημα εὐκόλως ἀντιστρέφεται κατ' αὐτοῦ· ὅτι πρὸς τοιαύτην ἐπίκρισιν ἀπητεῖτο διάνοιά τις ἀνωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης· ὅτι καὶ αὐτὴ ἠδύνατο πάλιν ν' ἀμφιβάλῃ περὶ ἑαυτῆς, ὀφείλουσα λοιπὸν νὰ προστρέξῃ εἰς ἄλλην ἀνωτέραν, καὶ οὕτω ἐπ' ἄπειρον, διότι πᾶσα διάνοια δὲν νοεῖ, εἰμὴ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων· ὅτι ἐπομένως, οὕτω τεθὲν, τὸ ζήτημα εἶναι ἀνεπίλυτον· ὅτι ἀφ' ἑτέρου, αὐτοὶ οἱ Σκεπτικοὶ, ἐν ᾧ πολεμοῦσι τὸ κῦρος τοῦ λόγου, αὐτὸν μεταχειρίζονται καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηρίζονται ὅπως ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν βεβαιότητα τῆς ἀμφιβολίας, ἥτις καὶ αὕτη κατ' αὐτῶν ἀντιστρέφεται, παρεκτὸς ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ αὐτῆς τῆς ἀμφιβολίας, ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι οὐ μόνον ὁ θάνατος τοῦ σκεπτισμοῦ, ἀλλὰ πλήρης μηδένωσις νοητικὴ καὶ ἠθική· ὅτι τελευταῖον ἡ γνῶσις τῆς τῷ ἀνθρώπῳ δοθείσης ἀληθείας, καί τοι περιωρισμένη καὶ ἀτελὴς, εἶναι ὅμως ἀκαταπαύστως προοδευτικὴ καὶ τελειοποιήσιμος, καὶ ἀρκεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ὄντος του καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ γῆς εὐδαιμονίαν του.

Τοιουτοτρόπως ἐνομίσαμεν, ὅτι ἐνισχύεται ἡ εἰς τὰς νοητικὰς δυνάμεις ὀφειλομένη πίστις, καὶ συμπληροῦται τὸ πρῶτον μέρος τῆς λογικῆς θεωρίας.

Γ'.

Τὸ δεύτερον, ἐνομίσαμεν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν αἰτίων τῆς πλάνης, διότι τὸ πρῶτον μέσον πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀληθοῦς εἶναι ν' ἀποβάλωμεν καὶ ν' ἀποφύγωμεν τὰς πλάνας ὅσας ἡ κακὴ χρῆσις τῶν νοητικῶν δυνάμεων, τὰ ἠθικὰ ἐλαττώματα, καὶ αὐτὴ ἡ ἀχώριστος τῶν ἀνθρωπίνων ἀτέλεια εἰσάγουσιν ἀδιακόπως εἰς τὸ πνεῦμα. Τὴν ἀπαρίθμησιν ταύτην διάφοροι κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπεχείρησαν ἀπὸ τῶν γνωστῶν *εἰδώλων* τοῦ Βάκωνος μέχρι τῆς Σκωτικῆς Σχολῆς καὶ τῆς συγχρόνου Γαλλικῆς φιλοσοφίας. Ὁμολογοῦμεν δὲ, ὅτι οὐδεμίαν τῶν προτεινομένων καταταξέων εὕρομεν ἀκριβῆ, διότι οὔτε τὴν ἀρχὴν εὑδομεν, καθ' ἣν ἐγένοντο, οὔτε τὴν ἀκριβῆ πρὸς τὴν ῥύσιν ἀντιστοιχίαν ἐγνωρίσαμεν ἐν αὐταῖς, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἐγγύησις τῆς ἀληθείας οἱασδήποτε ἐπιστημονικῆς κατατάξεως. Καὶ τὸ μέρος τοῦτο τῆς περὶ μεθόδου πραγματείας, τὸ ὁποῖον *κοσμολογίαν* τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὠνόμασαν τινές, ἐθεωρήσαμεν οὐσιωδέστατον, διότι ἡ ἐντελὴς γνῶσις τοῦ κακοῦ εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς θεραπείαν του. Μελετήσαντες λοιπὸν καὶ κατὰ τοῦτο τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐνομίσαμεν ὅτι αὐτὴ ἡ κατὰ Σέξτον κατάταξις τῶν πηγῶν τῶν σκεπτικῶν ἐπιχειρημάτων ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἀρχὴ ἀκριβοῦς τῶν αἰτίων τῆς πλάνης κατατάξεως, ἅτινα ἐπομένως ἀνηγάγομεν εἰς τρία, τὸ ὑποκείμενον τῆς γνώσεως ἢ τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὰς τριπλᾶς αὐτοῦ ἐνέργειαν, τὴν ὑλικὴν, τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν νοητικὴν, καὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἱστορικήν του κατάστασιν· τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, ἕνεκα τῆς ἐκτάσεως τῆς ποικιλίας, τῶν πολυπλόκων σχέσεων καὶ τῆς ἀναγκαίας τάξεως καὶ ἀλληλουχίας τῶν μερῶν του· καὶ τέλος τὴν γνῶσιν ἀραρτάνουσαν πολλάκις ὡς ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως τῶν νοητικῶν δυνάμεων, εἴτε ὡς πρὸς τὸ ἴδιον ἑκάστης ἀντικείμενον, εἴτε ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας της. Καὶ ἐὰν ταῦτα εἶναι τὰ αἴτια τῆς πλάνης, εὔκολον νὰ τεθῶσιν ἀπέναντι αὐτῶν οἱ πρῶτοι καὶ γενικώτατοι κανόνες τῆς εὑρέσεως τῆς ἀληθείας, ὁ ἀκριβῶς δηλ. προσδιορισμὸς τοῦ μελετωμένου ἀντικειμένου, ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων μερῶν, καὶ ἡ τάξις καθ' ἣν ὀφείλομεν νὰ τὰ ἐξετάσωμεν, ἡ πλήρης ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ πνεύματος, ἡ ἐνάργεια τὴν ὁποίαν περὶ παντὸς καὶ πάντοτε ὀφείλει νὰ διώκῃ, καὶ τέλος ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νοητικῶν δυνάμεων καὶ κατὰ τὸ ἴδιον ἑκάστης ἀντικείμενον, καὶ κατὰ τοὺς ἀληθεῖς νόμους τῆς ἰδίας ἐνεργείας.

Ἀλλὰ παρὰ τοὺς γενικοὺς τούτους κανόνας, ἐξετάσαμεν ἐὰν ὑπάρχωσιν ἰδικώτεροι κατὰ τὰ ἰδικώτερα ἀντικείμενα τῆς ἀνθρωπίνης μελέτης, τὸν ἄνθρωπον, τὸν κόσμον, καὶ τὸν Θεόν· ἄλλως ἐὰν ἡ μέθοδος τῆς εὑρέσεως τῆς ἀληθείας ἦναι μία καὶ ἡ αὐτὴ πρὸς ὅλα, ἢ ἐὰν ἦναι πλείονες. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐναντίων δοξῶν ἀνεγνωρίσαμεν, ὅτι ἐὰν τρεῖς ἦναι αἱ πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας δυνάμεις, ἡ συνείδησις, ἡ ἀντίληψις, καὶ ὁ λόγος, ὡς προαπεδείχθη, καὶ ἐὰν αἱ δύο πρῶται ἀνάγωνται εἰς τὴν παρατήρησιν, εἴτε ἐσωτερικὴν, εἴτε ἐξωτερικὴν, καὶ ἀχώριστοι ἦναι ἀμφότεραι τῆς τρίτης καθὸ ῥυθμιζούσης, διοικούσης τὴν ἐνέργειαν πάσης νοητικῆς δυνάμεως, ὡς ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως ἀριδήλως ἀποδεικνύεται, ἀνεγνωρίσαμεν ὅτι ἡ μέθοδος οὐσιωδῶς εἶναι μία, καθὼς μία εἶναι ἡ διάνοια, καὶ μία ἡ ἀλήθεια εἰς ἣν ἀντιστοιχεῖ καὶ ἧς ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη οὐσιωδῶς εἶναι ἡ λογικὴ παρατήρησις τῶν γεγονότων, ἢ ὀρθότερον ἡ *ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ λόγου ἢ ἐπὶ τῶν ἰδίων ἐννοιῶν, ἢ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν γεγονότων*. Αὕτη ἡ μέθοδος, εἰς ἣν αἱ λοιπαὶ πᾶσαι ἀνάγονται, οἱαδήποτε καὶ ὁσαδήποτε εἶναι, ἡ συνθετικὴ καὶ ἡ ἀναλυτικὴ, ἡ ἐπα-

ὡς ἐκ τούτου αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας ἐνδεικνύονται, διὰ δὲ τῆς μεθόδου τίθενται αἱ ἀρχαὶ καθ' ἃς πρέπει διαδοχικῶς νὰ μορφωθῇ ἡ ἐπιστήμη κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη.

Καθ' ὃν δὲ ἡμεῖς ἀπεδώκαμεν ὁρισμὸν τῆς φιλοσοφίας, καὶ καθ' ἣν ἀπελθόντες, καὶ ἐπροσπαθήσαμεν ὅσον οἷόν τε ἀκριβῶς νὰ ἐφαρμόσωμεν φιλοσοφικὴν μέθοδον, τὰ διάφορα μέρη τῆς φιλοσοφίας οὐχὶ μόνον ἀναγκαίως προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἀπουσυνθέσεως αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς ἄλληλα ὑποταγὴ ἀκριβῶς καὶ ἀναγκαίως προσδιορίζεται.

Ἦς ἐκ τῶν ἀρχῶν μας τούτων, ἡ λογικὴ ἔπρεπε νὰ ἦναι τὸ δεύτερον μέρος τῆς φιλοσοφίας, διότι πρὸ τῆς περὶ ἀληθοῦς ἐρεύνης, εἰς ἣν ἰδίως ἐνασχολεῖται ἡ λογική, ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ ἐξέτασις τῶν νοητικῶν δυνάμεων καθ' ἑκυτὰς θεωρουμένων, ἀνεξαρτήτως τοῦ πρὸς ὃν ὅρον αὐτῶν, τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐνεργείας των, τῆς νοήσεως δηλαδὴ καὶ γνώσεως τοῦ ἀληθοῦς· πᾶσα δὲ περὶ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ θεωρία ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ μετὰ τὴν λογικήν, διότι ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι αὗται προϋποθέτουσι τὴν τοῦ ἀληθοῦς, καθ' ὅσον τὸ μὲν καλὸν ἔχει πνευματικὴν ὑπόστασιν τὸ ἀληθὲς, τὸ δὲ ἀγαθὸν οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὴ αὐτὸ τὸ ἀληθὲς ἐν ἐνεργείᾳ.

Προσδιορισθείσης οὕτω τῆς θέσεως, ἣν νομίμως πρέπει νὰ κατέχῃ ἐν μέσῳ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἡ Λογική, μένει νὰ ἴδωμεν ποία εἶναι καθ' ἑκυτὴν ἡ φύσις της, ποῖαι αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῆς, καὶ ποῖαι αἱ ἀρχαὶ ὑφ' ὧν κατὰ τὰ διάφορα μέρη αὐτῆς ῥυθμίζεται καὶ διοικεῖται.

Α'.

Μεταξὺ ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν, ἡ Λογικὴ εἶναι ἡ ἧττον ἐπιδεκτικὴ νεωτερισμοῦ, καθότι ἀπὸ Ἀριστοτέλους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς τὸν αὐτὸν πάντοτε κύκλον περιεστράφη, ὅστις τοὺς τυπικοὺς νόμους περιλαμβάνει τῆς νοήσεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Κατὰ δὲ τὴν διάφορον ἀξίαν, ἣν ἀναγνωρίζουσιν εἰς τοὺς νόμους τούτους τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, δύνανται ταῦτα νὰ διακριθῶσιν ἀλλήλων ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω, καθ' ὑπόθεσιν, ἐν ᾧ ὁ Κάντιος ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς ἀξίαν ἁπλῶς ὑποκειμενικὴν πρὸς ἐσωτερικὴν ῥύθμισιν καὶ κανονισμὸν τῆς διανοίας, ὁ Ἔγελος ἀπ' ἐναντίας ἀνακαλύπτει ἐν αὐτοῖς ἀπόλυτον ἀξίαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ λογικὴ ἐξαγωγὴ, ἡ κατά τινας διατυπώσεις γενομένη, ὧν τὴν πηγὴν ἀνευρίσκομεν εἰς τὸν Φίχτην, ταυτίζεται μὲ τοὺς νόμους τῆς διαδοχικῆς ἀναπτύξεως τοῦ καθολικοῦ πνεύματος, ὥστε ἡ λογικὴ πορεία τῆς διανοίας εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ παραγωγικὴ τῶν ὄντων πορεία, αὐτὸς ὁ νόμος τῆς καθολικῆς τοῦ ἀπείρου πραγματοποιήσεως καὶ ἀναπτύξεως διὰ τοῦ πεπερασμένου.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, καὶ μὲ ὅλην τὴν στασιμότητα τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τὸ περὶ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῶν φυσικῶν ὁρίων αὐτῆς ζήτημα εἰσέτι ἀμφισβητεῖται. Συζητοῦσιν εἰσέτι οἱ φιλόσοφοι ἐὰν ἡ Λογικὴ ἦναι τέχνη ἢ ἐπιστήμη, ἐὰν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν θεωρίαν τῆς ἀποδείξεως, εἰς ἣν περιέκλεισεν αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης, ἢ ἐὰν πρέπει νὰ περιλάβῃ καὶ τὰ περὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας τῆς γνώσεως ζητήματα καὶ τὴν περὶ μεθόδου θεωρίαν.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐκ τῶν ὁρίων ἃ περιεγράψαμεν εἰς τὴν Ψυχολογίαν, παρεκινήθημεν νὰ ἐκτείνωμεν μᾶλλον ἢ νὰ περιορίσωμεν τὸν κύκλον τῆς λογικῆς θεωρίας. Καὶ τῷ ὄντι, ἐὰν ἡ Λογικὴ ἦναι ἡ ἐπιστήμη τῶν νοητικῶν δυνάμεων, οὐχὶ πλέον καθ' ἑαυτὰς θεωρουμένων, ἀλλὰ καθ' ἃς ἔχουσι σχέσεις πρὸς τὸ ἀληθὲς, ἡ Λογικὴ φαίνεται ὅτι φυσικῶς πως διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, καὶ ἐξ ἀνάγκης τρία περιλαμβάνει προβλήματα.

Καὶ πρῶτον, τί εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθὲς, καὶ πῶς ὁρίζεται; εἶναι σχετικὸν ἢ ἀπόλυτον; δυνάμεθα νὰ τὸ γνωρίσωμεν; ποῖα μέσα ἔχομεν πρὸς τοῦτο; ποῖαι ἐγγυήσεις παρέχουσι τὰ μέσα ταῦτα; τί εἶναι ἡ βεβαιότης, ἡ ἀμφιβολία, ἡ πιθανότης, ἡ πίστις; ποίαν ἀξίαν ἔχουσι τὰ τῶν σκεπτικῶν ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῆς βεβαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων; πῶς, τελευταῖον, δυνάμεθα νὰ ἀνασκευάσωμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα; Πάντα τὰ ζητήματα ταῦτα, ἅτινα ἐπὶ τέλους ἀνάγονται εἰς ἓν καὶ μόνον, τὸ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης βεβαιότητος *πρόβλημα*, συνιστῶσι καθ' ἡμᾶς τὸ πρῶτον μέρος τῆς λογικῆς, ὅπερ *Δοκιμαστικὴν* ὠνομάσαμεν, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ δοκιμάζομεν καὶ βασανίζομεν τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, ὅπως γνωρίσωμεν ἐὰν τῳόντι ἦναι ὄργανον κατάλληλον πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος, περὶ οὗ δὲν γίνεται μνεία ἐν τῷ ἡμετέρῳ *Δοκιμίῳ*, ἐπροσθέσαμεν κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ προτάττομεν τῶν δύο ἑπομένων, διότι τὸ εὐθεωρήσαμεν ὡς ἀναγκαίαν εἰς αὐτὰ προεισαγωγὴν καὶ προετοιμασίαν.

Ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθημεν, ὅτι δι' ὧν ἔχομεν νοητικῶν δυνάμεων δυνάμεθα, ὅσον δέδοται τοῖς ἀνθρώποις, νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν διὰ ποίας νομίμου πορείας φθάνομεν εἰς τὴν γνῶσιν ταύτην, δηλαδὴ, ποῖοι εἶναι οἱ κανόνες τῆς μεθόδου πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀληθοῦς, κατὰ τὰ διάφορα ἀντικείμενα τῆς ἀνθρωπίνης μελέτης, τὸν ἄνθρωπον, τὴν φύσιν, καὶ τὸν Θεόν· καὶ τὸ μέρος τοῦτο *Εὑρετικὴν* ἀπεκαλέσαμεν, διότι ἐν αὐτῇ λύεται τὸ δεύτερον λογικὸν πρόβλημα, τὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀληθοῦς.

Τὸ τρίτον πραγματεύεται τὸ περὶ ἀποδείξεως ζήτημα, καὶ εἶναι ἡ κυρίως *Λογικὴ* ἢ ἡ θεωρία τῆς ἀποδείξεως, καὶ διὰ τοῦτο *Ἀποδεικτικὴ* ὑφ' ἡμῶν καλουμένη. Ἐν τῷ τρίτῳ τούτῳ μέρει, εἰς ὃ καὶ μόνον ἔπρεπε κατά τινας νὰ περιορισθῇ ἡ Λογικὴ, ἐκτίθενται πάντες οἱ κανόνες τῆς ἀποδείξεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Καὶ μολονότι δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι εἷς τινας τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων, οὓς τὰ μέγιστα σεβόμεθα, ἡ εἰς τὴν Λογικὴν ἀποδιδομένη αὕτη ἔκτασις ἤθελε φανῇ ὑπερβολικὴ, οὐχ ἧττον πιστεύομεν, ὅτι μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων προβλημάτων ὑπάρχει ἐνδότατος καὶ ἀδιάσπαστος σύνδεσμος, ὅτι ἑπομένως πρέπει νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸν κύκλον μιᾶς καὶ μόνης ἐπιστήμης, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἡ λύσις ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, διά τινος ἀμοιβαίας βοηθείας, καὶ εὐκολωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα προκύπτει. Ἐὰν δὲ ἀπατώμεθα ἢ ὄχι, θέλει ἴσως τὸ ἀποδείξει ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὰ τρία ταῦτα μέρη ἀνεπτύξαμεν.

Β'.

Πᾶσα γνῶσις εἶναι σχέσις μεταξὺ δύο ὅρων, τοῦ γινώσκοντος δηλαδὴ καὶ τοῦ γινωσκομένου, ἢ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν δύο τούτων ὅρων διὰ τῆς ψυχολογίας γνωρίζομεν ἤδη τὸν πρῶτον, μένει νὰ ἴδωμεν, τί εἶναι ὁ δεύτερος, τοὐτέστι, τὸ γινωσκόμενον, τὸ ἀντικείμενον τῆς διανοίας, ὁ πρὸς ὃν ὅρος τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι, τὸ ἀληθὲς, διότι πᾶσα νοητικὴ ἐργασία, ὅταν ὀρθῶς ἐκπεραιώται, ῥέπει εἰς τὴν ἀλήθειαν, πᾶσα ἐπιστημονικὴ ἐνέργεια εἰς αὐτὴν ἀφορᾷ καὶ αὐτὴν διώκει, καὶ πᾶσα ἠθικὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἐλλόγως διευθύνεται, τείνει εἰς τὴν πραγματοποίησιν καὶ καθιέρωσιν τῆς ἀληθείας. Καὶ αὕτη, καθ' ἡμᾶς, οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὴ αὐτὸ τὸ ὄν νοούμενον, ἢ ἡ *νόησις* τοῦ ὄντος. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς χρησιμεύει ὡς δεσμὸς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς ἐπιστήμης, εἶναι ἀφ' ἑτέρου ἡ βάσις ἐφ' ἧς πᾶσαι αἱ ἑπόμεναι θεωρίαι ἐπερείδονται καὶ θεμελιοῦνται. Διότι, ἐὰν τὸ ἀληθὲς ἦναι τὸ ὄν, καὶ ἐὰν ἤδη γνωρίζωμεν ὁποῖον μέρος λαμβάνουσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων ἡ ἰδέα καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ ὄντος, θέλομεν ἐννοήσει διατί ἡ λογικὴ εἶναι οὐσιωδῶς ἡ ἐπιστήμη τοῦ λόγου τοῦ ἐκ τῆς ἰδέας καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὄντος συνισταμένου, καὶ ἐν τῷ συνδέσμῳ τούτῳ τῶν δύο ἐπιστημῶν θέλομεν εὑρεῖ ἀπροσδόκητα ἴσως βοηθήματα, ὅπως ὑφάλεώς προβῶμεν εἰς τὴν λύσιν τῶν ἑτέρων δύο προβλημάτων, τοῦ τῆς μεθόδου, δηλαδὴ, καὶ τοῦ τῆς ἀποδείξεως.

Ἐὰν τὸ ἀληθὲς ἦναι τὸ ὄν, καὶ ἐὰν τοῦ ὄντος οὐχὶ μόνον μερικὴν καὶ ἐνδεχομένην ἀλλ' ἔχομεν καθολικὴν καὶ ἀναγκαίαν ἔννοιαν, ἕπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὸ ὂν οὐ μόνον ὡς μερικὸν καὶ ἐνδεχόμενον, ἀλλ' ὡς καθολικὸν καὶ ἄπειρον, καὶ ἑπομένως ἄπειρον καὶ τὸ ἀληθές. Ἐὰν δὲ ἦναι ἄπειρον, εἶναι ἀΐδιον καὶ ἀναλλοίωτον, ἓν καὶ ταὐτόσιον, καὶ οὕτω πάντες οἱ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρες ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ αὐτοῦ λογικῶς ἐξάγονται καὶ προσδιορίζονται. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν χαρακτήρων τούτων καὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου προφανῆ εὑρίσκομεν ἐναντιότητα, διότι ὁ ἄνθρωπος οὔτε ἄπειρος εἶναι, οὔτε ἀΐδιος, οὔτε ἀναλλοίωτος, καὶ ἑπομένως ἡ μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀληθοῦς σχέσις δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰμὴ σχέσις διαδοχικῆς καὶ βαθμιαίας προσεγγίσεως δηλ. *προόδου*, δι' ἧς ὅμως οὐδέποτε φθάνει εἰς τὴν πλήρη κατάληψιν καὶ κατοχὴν τοῦ ἀληθοῦς, ἅτις εἰς μόνον τὸ ἄπειρον ὄν, εἰς μόνον τὸ Θεὸν ἐπιφυλάττεται. Ὅθεν εἰ καὶ ἀντικειμενικῶς θεωρούμενον εἶναι τὸ ἀληθὲς ἀπόλυτον, ἀνάγκη νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὑποκειμενικῶς καὶ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι πάντοτε σχετικόν.

Ἵνα δὲ τώρα προσδιορίσωμεν ποῖα μέσα ἔχομεν πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν ποῖαι μεταξὺ τῶν νοητικῶν δυνάμεων εἶναι ἀληθῶς *πρῶται* καὶ ποῖαι *παράγωγοι*· διότι φανερὸν ὅτι τὰ κατ' εὐθεῖαν μέσα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀληθείας, εἶναι αἱ πρῶται καὶ οὐχὶ αἱ δεύτεραι, αἵτινες μόνον εἰς ἐπεξεργασίαν τῶν ἐξαγομένων τῶν πρώτων εἶναι προωρισμέναι. Τῳόντι, μεταξὺ τῶν νοητικῶν δυνάμεων παρατηροῦμεν σχέσιν τινὰ προτεραιότητος πρὸς ἀλλήλας, δι' ἃς αἱ μὲν προηγοῦνται, αἱ δὲ ἕπονται, αἱ μὲν προϋποθέτουσιν ἐξ ἀνάγκης ἄλλας, αἱ δὲ οὐθεμίαν πρὸ αὐτῶν ὑποθέτουσιν. Καὶ ἐὰν μετὰ προσοχῆς ἀκολουθήσωμεν τὴν σχέσιν ταύτην, εὑρίσκομεν κατὰ πρώτην ὄψιν, ὅτι αἱ τῷ ὄντι πρῶται, καθὸ οὐδεμίαν ἄλλην πρὸ αὐτῶν ὑποθέτουσαι, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἄλλων ὅλων ὑποτιθέμεναι, εἶναι τρεῖς, ἡ *συνείδησις*, ἡ *ἀντίληψις*, καὶ ὁ *λόγος*, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰ τρία τῆς ἐπιστήμης ἀντικείμενα, τὸν ἄνθρωπον, τὸν κόσμον, καὶ τὸν Θεόν. Ἐὰν δὲ πάλιν μεταξὺ τούτων θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σχετικὴν αὐτῶν καταλληλότητα εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον, ἀνάγκη τὸ αὐτὸ μέσον νὰ μεταχειρισθῶμεν, δηλαδὴ νὰ ἐρευνήσωμεν ποία μεταξὺ αὐτῶν εἶναι πρώτη καθὸ μαρτυροῦσα καὶ ἐγγυωμένη τὰς ἄλλας, καὶ αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ συνείδησις, διότι δι' αὐτῆς, καὶ τὰ φαινόμενα τῆς αἰσθήσεως καὶ τὸ φῶς τοῦ λόγου ἀποκαλύπτεται. Αὕτη δὲ ἔχει κῦρος ἴδιον, ἐναργές, ἀκαταμάχητον, διότι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς τὸ ὑποκείμενον καὶ τὰ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως ταυτίζονται, καὶ οὐδεμία ἑπομένως δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀμέσου ἐκείνης συμφωνίας τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου της, εἰς ἣν ἡ ἀλήθεια αὐτῆς τῆς γνώσεως ὑρίσταται. Ἡ ὀρθὴ χρῆσις τῆς συνειδήσεως εἶναι ἄρα τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς ἀνθρωπίνης βεβαιότητος καὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιστήμης.

Διὰ τοῦ μέσου τούτου βεβαιούμεθα περὶ τῶν ἀληθειῶν ὅσας μαρτυρεῖ ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἀντίληψις, καὶ δι' εὐκόλου ἐπαληθεύσεως ἀπαλλαττόμεθα τῆς λεγομένης πλάνης τῶν αἰσθήσεων, ἥτις εἶναι μᾶλλον πλάνη τῆς κρίσεως, καὶ δυνάμεθα νὰ τὴν ἀποφύγωμεν διὰ τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῶν αἰσθητηρίων καὶ τῆς κριτικῆς δυνάμεως. Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι ἡ περὶ τῆς αἰσθητικῆς ἀληθείας βεβαιότης δὲν προβαίνει ἐπέκεινα τῆς σχετικῆς φαινομενότητος τῶν ἐξωτερικῶν συμβάντων. Ἀλλὰ καὶ οὕτω περιωρισμένη, εἶναι ἀρκετὴ πρὸς συντήρησιν καὶ τελειοποίησιν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου, συννωμένη οὖσα μετὰ τῶν ἄλλων ἐννοιῶν, ὅσας χορηγεῖ ἡ συνείδησις τῆς ἐνεργείας τῶν ἄλλων δυνάμεων, καὶ πρὸ πάντων τοῦ λόγου. Οὗτος δὲ καὶ

ἡ λογικὴ αὕτη κατάταξις καὶ ἐξαγωγὴ τότε μόνον εἶναι πλήρης καὶ καθ' ὅλα ἀκριβὴς, ὅταν ἀντιστοιχῇ εἰς τὸ σύνολον τῆς φυσικῆς τάξεως, καὶ ἐπομένως ἀπαιτεῖ οὐχὶ μόνον τὴν ἰδέαν τοῦ ὄντος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος, ἀλλὰ καὶ πλήρη γνῶσιν τῆς φύσεως, δηλαδὴ τὴν πανσοφίαν ἐκείνην, ἥτις εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἀνήκει, ὅπερ, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ἀποδεικνύει πόσον ἀπερίσκεπτος καὶ ἀδικαιολόγητος εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς ὀντολόγων τινῶν καὶ πανθεϊστῶν, οἵτινες ταυτίζουσι τὴν λογικὴν τάξιν μὲ τὴν φυσικὴν, καὶ τὴν λογικὴν πρόβασιν τοῦ πνεύματος θεωροῦσιν ὡς τὴν δημιουργικὴν καὶ παραγωγικὴν τοῦ κόσμου πορείαν.

Ἡ ἀρχὴ ἄρα τοῦ συλλογισμοῦ ἐλλόγως ἀνάγεται εἰς τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην διατύπωσιν, ἣν ἐμόρφωσεν ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀν. Πρ. Α'. δ'.), καὶ ἀνέλυσεν εἰς τοὺς γνωστοὺς δύο κανόνας του ὁ Εὔλερος, ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ περιεχομένῳ εἶναι ἐν τῷ περιέχοντι, καὶ πᾶν τὸ ἐκτὸς τούτου εἶναι καὶ ἐκτὸς τοῦ περιεχομένου. Γνωστὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ εὐφυέστατα γεωμετρικὰ σχήματα, δι' ὧν ὁ φιλόσοφος οὗτος ὑλικῶς πῶς ἐνδεικνύει ποῖαι αἱ καθ' ἕκαστον συλλογιστικὸν σχῆμα εἶναι οἱ νόμιμοι καὶ κατάλληλοι τρόποι πρὸς ἐξαγωγὴν ὀρθοῦ συμπεράσματος. Κατὰ τὴν διεξοδικὴν ἔκθεσιν τῶν συλλογιστικῶν τούτων θεωριῶν, γνωστῶν ἄλλως τοῖς πᾶσι, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἀναλλοιώτων πάντοτε διατηρουμένων, ἐν μόνον εὕρομεν ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μελέτης. Παρετηρήσαμεν, ὅτι οἱ ἐν γένει παραδεδεγμένοι κανόνες τῶν συλλογισμῶν, εἴτε ὀκτὼ εἴτε πλείονες ἢ μείονες, ἀνάγονται εὐκόλως εἰς ἕνα, ὅτι δηλαδὴ ἐν ἑκάστῳ συλλογισμῷ μία τοὐλάχιστον τῶν προκειμένων πρέπει νὰ ἦναι γενικὴ, καὶ μία τοὐλάχιστον καταφατική, καὶ ὅτι τὸ συμπέρασμα ἕπεται, ὡς λέγουσιν, εἰς τὸ ἀσθενέστερον μέρος. Ἔφανη δὲ εἰς ἡμᾶς ὅτι ἐν ᾧ ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαιοῖ ὅλην τὴν συλλογιστικὴν θεωρίαν, ἀποδεικνύει συγχρόνως ὅτι, καθὼς ἡ λογικὴ τάξις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ τῆς εὑρέσεως, οὕτως ἡ λογικὴ κατάταξις εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ βάσις οἱασδήποτε ἀποδείξεως. Ὥστε εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ὑλικὴν τάξιν, ἀντιστοιχεῖ ἡ λογικὴ τάξις ἐν τῇ διανοίᾳ, βάσιν ἔχουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, ἡ πρότασις καὶ ὁ συλλογισμός· καὶ καθὼς τὸ ὂν εἶναι ζῶσα πρότασις ἐν τῇ φύσει, οὕτω δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι τελεῖται ἐν αὐτῇ καὶ ἀδιάκοπος συλλογισμὸς διὰ τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων ὁμοιότητος, συνυπάρξεως καὶ παραγωγῆς τῶν ὄντων. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἀποδεικτικὴ θεωρία, τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος τῆς λογικῆς, διὰ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν διαφωτίζεται καὶ διοικεῖται, δι' ὧν καὶ ἡ εὕρεσις τῆς ἀληθείας κανονίζεται, καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἐνασχολούμεναι νοητικαὶ δυνάμεις συνενοῦνται, ῥυθμίζονται καὶ συστηματοποιοῦνται, ὡς εἴδομεν ἐν τῇ ψυχολογίᾳ. Ὥστε ἡ λογικὴ θεωρία ἀκριβῶς πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ἀντιστοιχεῖ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξέρχεται, οὐδὲν ἄλλο οὖσα εἰμὴ αὐτὴ ἡ ψυχολογία ἐν ἐνεργείᾳ. Τὴν αὐτὴν δὲ ἀντιστοιχίαν, ἣν ἔχει ἡ ψυχολογία πρὸς τὴν λογικὴν, θέλομεν ἐν καιρῷ ἀποδείξει, ὅτι ἔχει καὶ πρὸς τὸ τρίτον μέρος τῆς φιλοσοφίας, τὴν καλολογίαν.

Κερκύρᾳ, τῇ 19 Ἀπριλίου, 1857.

Π. ΒΡΑΙΛΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΣΙΤΣΑΣ.

Πρὸς τὰς ἄλλας βιογραφίας καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τοῦ Καπλάνου, καὶ τοῦ Στορνάρη, καὶ τοῦ Μιαούλη, καὶ τοῦ Τομπάζη, καὶ πολλῶν ἄλλων, ἅτινα ἐδημοσίευσεν ἡ Παν δώρα, δημοσιεύει σήμερον, κατὰ τὸ σύστημα αὐτῆς, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ Τοσίτσα, ἐπιθυμοῦσα νὰ καταστήσῃ ἀθάνατον πρὸς τὴν μνήμην τοῦ γενναίου τούτου τέκνου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν μορφὴν αὐτοῦ. Παραθέτει δὲ καὶ τὸν ἐπικήδειον λόγον ὃν ἐξεφώνησεν ὁ τῆς Θεολογίας καθηγητὴς Κ. Κ. Κοντογόνης τὴν 6 Νοεμβρίου 1856, ὅπως ἐξ αὐτοῦ μάθωσιν οἱ ἀναγινώσται ὁπόσον εὐτελὴς μὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία, λαμπρὸς δὲ ὁ δρόμος καὶ ἐπίζηλον τὸ τέρμα τοῦ σταδίου τοῦ ἀποθανόντος. Ἐπειδὴ δέ, ὅτε ἀπηγγέλθη ὁ λόγος οὗτος ἠγνόει ὁ ῥήτωρ καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιδαψιλευθέντα τῇ πατρίδι εὐεργετήματα, προσθέτομεν ταῦτα ἐνταῦθα, ἀντιγράψαντες ἐκ τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου διαθέτου.

Καὶ πρῶτον μὲν δωρεῖται πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὑπὲρ τὰς 300 χιλιάδας γροσίων, ἅτινα ἐδαπάνησεν εἰς δημοσίους ἀνάγκας ὅτε ἦρξε Γεν. αὐτῆς πρόξενος ἐν Αἰγύπτῳ.

*Δεύτερον δὲ ὡ Ἐκτιμῶν τὴν ἰδέαν τοῦ μακαρίτου ἀνεψιοῦ του Ν. Στουρνάρη, ὃν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἠγάπα καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ προόδου τοῦ ὁποίου οὐκ ἐφείσθη προνοίας, ὅτι τὸ κληροδότημά του δι' ἀνέγερσιν λαμπροῦ Πολυτεχνείου ἐν Ἀθήναις παρέξει μέσον πόρου ζωῆς διὰ πάντα Ἕλληνα· θεωρῶν δὲ ὅτι τὸ ποσὸν τὸ μένον ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ μακαρίτου δὲν ἐξαρκεῖ διά τε τὴν ἵδρυσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ χρήσιμα, ἐπιθυμεῖ ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀοιδίμου Ν. Στουρνάρη δαπανηθῇ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ὅλην οἰκοδομὴν Πολυτεχνείου, αὐτὴ δὲ ἀφίνει καὶ δωρεῖται Τ. 100,000, ἤτοι τάλληρα ἑκατὸν χιλιάδας, ἵνα δαπανηθῶσι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ Πολυτεχνείου τούτου στολὴν, ἤτοι δι' ἀγορὰν μηχανῶν σκευῶν καὶ πάντων τῶν διαφόρων ἄλλων χρησίμων ἐργαλείων διὰ τὸ κατάστημα αὐτὸ πρὸς τελειοποίησιν του ὅσον ἐνεστι· δι' ὅλας τὰς τέχνας, βαναύσους τε καὶ ὡραίας καὶ γεωργικάς. Καὶ πεποιθώς, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀοιδίμου Ν. Στουρνάρη ἀποδήσεται οὕτω βεβαίως ἐπωφελέστερον, συστήνει εἰς τοὺς ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης του τὴν καλὴν χρῆσιν τῆς δαπάνης τοῦ ἀφιερώματος τούτου ἐπὶ λογαριασμῷ εἰς τακτικὸν βιβλίον, κατατεθησόμενον ἐν καιρῷ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ».

Τρίτον, παρακατέθεσεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Τράπεζαν 20,000 *ταλλήρων ἐκτὸς τῶν ἐν Μετσόβῳ σχολείων τῶν τε ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων, προτοῦ ἀξιοθαυμάστως περὶ τῆς προμηθείας καὶ αὐτῶν τῶν βελτιόρων τῶν ἐδεῶν κοπασέων.*

Τέταρτον, ἐδωρήσατο 3,000 *ταλλήρων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον Θεσσαλονίκης.*

Πέμπτον, ἀφῆκεν εἰς τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολεῖα, ἅτινα αὐτὸς ἀνήγειρεν, ὡς φαίνεται ἐν τῷ ἐπικηδείῳ λόγῳ, ὑπὲρ τὰς 200,000 *γρ.*

Ἕκτον, ἐφῆκεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Νοσοκομεῖον, τὸ Τυφλοκομεῖον, καὶ τὸ Ἀρσάκειον Παρθεναγωγεῖον ἀνὰ 2,000 *ταλ. εἰς ἕκαστον.*

Ἐπέστειλε δὲ τὰς γενναίας ταύτας πρίξεις διὰ τῆς ἀξιοθαυμάστου καὶ πατριωτικωτάτης παραγγελίας ἣν ἔδωκεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ « τοῦ νὰ διαθέσῃ καὶ αὕτη τὰ πλείστα τῆς περιουσίας της εἰς κοινωφελῆ καὶ ἀγαθὰ ἔργα ὑπὲρ τῆς Παν ελληνίου προόδου.»

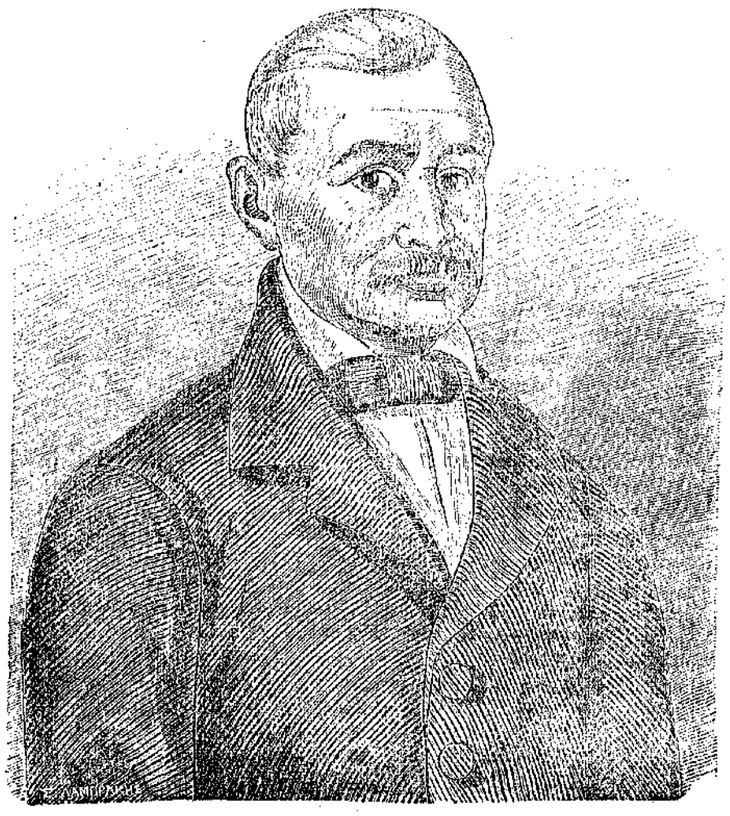

Μιχαὴλ Τοσίτσας.

Ἰδοὺ καὶ ὁ ἐπιτάφιος λόγος·

«Πάντα, ὅσα ἂν εὕρῃ ἡ χείρ σου τοῦ » ποιῆσαι, ὡς ἡ δύναμίς σου, ποίει » σον· ὅτι φῶς ἐστι ποίημα καὶ λό » γισμὸς καὶ γνῶσις καὶ σοφία ἐν » ᾅδῃ ὅπου σὺ πορεύῃ ἐκεῖ».

Ἐκκλησ. 6'. 10.

Σορωτάτην διὰ στόματος τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος δίδει τὸ πανάγιον τοῦ Θεοῦ πνεῦμα εἰς πάντα

ἄνθρωπον συμβουλὴν καὶ παραίνεσιν νὰ πράττῃ ἐξ ὅλης δυνάμεως, ὅσα καλὰ εὑρίσκει εὐκαιρίαν νὰ πράττῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· διότι ἔρχεται τοῦ θανάτου ἡ ὥρα, ὅτε οὐχὶ μόνον νὰ πράξῃ δὲν δύναται πλέον, ἀλλ' οὐδὲ νὰ διαλογισθῇ ἔργον τι ἀγαθὸν καὶ εἰς τὸν πλησίον ὠφέλιμον. «Πάντα, » ὅσα ἂν εὕρῃ ἡ χείρ σου τοῦ ποιῆσαι, ὡς ἡ δύναμίς σου, ποίησον· ὅτι οὐκ ἔστι ποίημα καὶ λογισμὸς καὶ γνῶσις καὶ σοφία ἐν ᾅδῃ, ὅπου σὺ » πορεύῃ ἐκεῖ. » Τὸ ἐναργέστατον τεκμήριον, ἐξ οὗ ὁ ἄνθρωπος διαγινώσκεται φέρων ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ δημιουργοῦ, εἶναι ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἄσκησις· τὸ κυριώτατον γνώρισμα, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸν χριστιανὸν ὡς ἀληθῶς ὀπαδὸν ὄντα καὶ μαθητὴν καὶ μιμητὴν τοῦ θεανθρώπου διδασκάλου αὐτοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ *ἐν εὐεργεσίαις διελθόντος* ἅπαντα τὸν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ βίον (α), εἶναι ἡ τῶν ἐναρέτων πράξεων ἐργασία. Διὰ ταύτης καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ νόμου πληροῦμεν, καὶ ἁπάντων ἁπάσης τῆς θεοπνεύστου τῶν προφητῶν χρείας παραγγελμάτων τε καὶ διδαγμάτων γινόμεθα ἐκτελεσταί· διὰ ταύτης, λέγω, προφανέστατα καταδεικνύομεν ὅτι εἴμεθα ἀκριβῶς φύλακες τῶν δύο μεγίστων καὶ ἀκροτάτων πασῶν τῶν τοῦ θείου νόμου ἐντολῶν, τῶν περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δηλονότι καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης· « Ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν » σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ » σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὕτη ἐστὶ πρώτη » καὶ μεγάλη ἐντολή· δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· » ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύ- » ταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ » προφῆται κρέμανται (β). » Ἀλληλουχοῦνται δὲ, φεράλληλοι οὖσαι, ἀμφότεραι αὗται αἱ ἐντολαί· διότι ὁ μὲν ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, ἀγαπᾷ καὶ τὸν πλησίον, φυλάττων τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ· ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, οὐδὲ τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ, παραβαίνων τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ· «Ἐν τούτῳ γινώσκομεν (λέγει ὁ ἐπιστήθιος φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ θεολογικώτατος Ἰωάννης) «ὅτι ἀγα- » πῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγα- » πῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν (γ).» Ἀναγκαιότατος λοιπὸν καὶ ἀπαραίτητος εἰς πάντα χριστιανὸν εἶναι ὁ ὅρος τῆς τῶν καλῶν ἔργων ἀσκήσεως, ἧς ἄνευ οὐδὲν δύναται νὰ ὠφελήσῃ αὐτὸν ἡ πίστις· ἥτις, ὅσον ἂν ἦναι μεγάλη, ἀλλ' ὅμως χωρὶς τῶν ἔργων μένει καθ' ἑαυτὴν νεκρὰ, καθὼς τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ῥητῶς λέγει διὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου· « Ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἔργα, νεκρά » ἐστι καθ' ἑαυτήν (δ).» Τοιαύτη δὲ οὖσα, καὶ αὐτὴν τὴν σωτηρίαν ἀποστερεῖ τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου διαβεβαίωσιν. « Τί τὸ » ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, » ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; (α) » Κατὰ πολλὰς δὲ ἐπόψεις ἐὰν ἐξετάσωμεν, μέγιστον ἡμῖν προσγίνεται τὸ ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ὄφελος. Καὶ πρῶτον μὲν βεβαιοῦσιν ἡμῖν καὶ ἐξασφαλίζουσι τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενομένην πρὸς ἡμᾶς κλῆσιν εἰς τὴν ἀμώμητον πίστιν, δι' ἧς ἡμᾶς λαὸν ἑαυτοῦ ἐποίησε περιούσιον· διότι πῶς ἄλλως θέλομεν δώσει αὐτῷ τὰ πιστὰ πρὸς ταύτην τὴν κλῆσιν, εἰμὴ διὰ τῶν καλῶν ἔργων; Διὰ τούτων προτρέπει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος Πέτρος νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν κλῆσιν ἡμῶν καὶ ἐκλογήν· «Διὸ » μᾶλλον, (λέγει), ἀδελφοὶ, σπουδάσατε βεβαίαν, » ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι·» ἐπειδὴ ἐὰν ἐμμένωμεν εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ἀρετῶν, εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν καλῶν ἔργων, οὐδέποτε θέλομεν περιπέσει εἰς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα πταίσματα, διὰ τὰ ὁποῖα δυνάμεθα ν' ἀπολέσωμεν παντελῶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. « Ταῦτα γὰρ ποιοῦντες, οὐ μὴ » πταίσητέ ποτε (β)» Ἔπειτα δὲ ἐπισωρεύουσιν ἡμῖν θησαυρὸν ἀντιμισθίας ἀνεξάντλητον· μὴ νομίσωμεν ποτὲ ὅτι ὅσα ἔργα ἂν πράξωμεν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, ἀπόλλυνται, καθὼς τὰ ἔργα τὰ ὑπὲρ τοῦ κόσμου πραττόμενα· καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐὰν πράξωμεν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, καὶ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος μόνον ἐὰν ποτίσωμεν ἕνα τῶν πτωχῶν (γ), δὲν θέλομεν παντάπασιν ἀπολέσει τὸν ἀντὶ τούτου μισθόν. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον τοῦτο τὰ καλὰ ἔργα κατ' εὐθεῖαν φέρουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνεκλάλητον μακαριότητα τῆς αἰωνίου ζωῆς· ὅθεν καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὅταν τοὺς εὐλογημένους τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἀποδεικνύῃ κληρονόμους τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοιμασμένης αὐτοῖς βασιλείας, ἀναμιμνήσκει εἰς αὐτοὺς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργα αὐτῶν τῆς ἀγάπης, τὰ ὁποῖα μέλλει ν' ἀνταμείψῃ διὰ τῆς ἀϊδίου μακαριότητος (δ). Ὡσαύτως βλέπομεν καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ὅστις τοσαῦτα εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, στηρίζοντα τὸ τῆς αἰωνίου κληρονομίας δίκαιον αὐτοῦ εἰς μόνα τὰ καλὰ ἔργα, ἅπερ ἔπραξε σὺν τῇ βοηθείᾳ τῆς θείας χάριτος· ὡς καλὸς, λέγει, τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, *τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι*· εὑρίσκομαι νῦν εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου· *τὸν δρόμον τετέλεκα*· τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἐφύλαξα ἀμόλυντον καὶ ἀπαραβίαστον· *τὴν πίστιν τετήρηκα*· ἤδη προσδοκῶ μετὰ πεποιθήσεως τὸν ἐκ τῆς ἀρετῆς ἐκεῖνον στέφανον, ὃν ὁ Κύριος δίκαιος κριτὴς ὢν, θέλει ἀποδώσει οὐχὶ μόνον εἰς ἐμὲ, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς προσδοκῶντας τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. «Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύ- » νης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐ- » κείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτὴς, οὐ μόνον δὲ » ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ (ε).» Καὶ τοιαύτη λοιπὸν τῶν κα-

(α) Πράξ. ί. 38.
(β) Ματθ. κβ'. 37—40.
(γ) Ἰωάν. Α'. 4.9.
(δ) Ἰακώβ. β', 17.

(α) Αὐτόθι 14
(β) Πέτρου Β'. α. 10.
(γ) Ματθ. ί. 42.
(δ) Ματθ. κέ. 34—37.
(ε) Πρὸς Τιμόθ. Β'. δ'. 7. 8.

λῶν ἔργων ἡ ἐπαγγελία· ὅθεν γίνεται δῆλον ὅτι περὶ τὴν πρᾶξιν αὐτῶν οὐδόλως πρέπει ν' ἀναβάλλωμεν τὸν καιρόν· Ἂς προσέχωμεν πάντοτε νὰ δραττώμεθα πάσης εὐκαιρίας, πρὶν ἐπέλθῃ ἡ νὺξ τῆς αἰωνίου ἀργίας· « Ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐδεὶς δύ- » ναται ἐργάζεσθαι», εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς (α), ὅστις ἀδιαλείπτως εἰργάζετο ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὰ ἔργα τοῦ οὐρανίου αὐτοῦ Πατρός. « Ὡς » καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας», παρακελεύεται ἡμᾶς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος (β), καὶ σοφώτατα πρὸς τούτοις, καθὼς εἴπομεν, διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ὅτι, ὁσάκις εὑρίσκομεν ἁρμοδίαν περίστασιν κατὰ τὴν ἐνταῦθα βραχεῖαν ἡμῶν παρεπιδημίαν, ἂς σπεύδωμεν νὰ πράττωμεν τὰ καλὰ ἔργα· διότι ἐν τῷ ᾅδῃ, μετὰ θάνατον, οὐχὶ μόνον νὰ πράττωμεν, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ διαλογιζώμεθα περὶ τούτου εἶναι δυνατόν· « Πάντα, ὅσα ἂν εὕρῃ ἡ χείρ σου τοῦ » ποιῆσαι, ὡς ἡ δύναμίς σου, ποίησον· ὅτι οὐκ » ἔστι ποίημα καὶ λογισμὸς καὶ γνῶσις καὶ σοφία » ἐν ᾅδῃ, ὅπου σὺ πορεύῃ ἐκεῖ». Μακάριοι ἐκεῖνοι, ὅσοι συνιδόντες τὴν σωτήριον τοῦ σοφοῦ τούτου παραγγέλματος ἔννοιαν, προθυμοῦνται νὰ ἐκπληρώσωσιν αὐτό· διότι πάντως θέλει ἔλθει καιρὸς, καθ' ὃν, *ἐπειδὴ δὲν ἀπεκάμομεν ποιοῦντες τὰ καλὰ*, θέλουσι θερίσει ἐκ τοῦ σπαρέντος ὑπ' αὐτῶν καλοῦ σπόρου· « Τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν· » καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι (γ).» Μακάριος σὺν ἐκείνοις καὶ ὁ νῦν ἀφ' ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου χωρισθεὶς ἀδελφὸς Μιχαὴλ Τοσίτσας, τὸν ὁποῖον πάντες ἡμεῖς ἐν πένθει συνήλθομεν σήμερον ἐνταῦθα, εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ναὸν, ἵνα κηδεύσωμεν κατὰ τὸ ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν χριστιανικὸν καθῆκον. Ναὶ, παντὸς μακαρισμοῦ ἄξιος εἶναι ὁ προκείμενος νεκρός· διότι ἅπας ὁ βίος αὐτοῦ εἶναι συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος σειρὰ ἀγαθοεργιῶν καὶ εὐεργετικῶν πράξεων πρὸς τὸν πλησίον· διότι *πάντα, ὅσα ἡ χεὶρ αὐτοῦ εὗρε τοῦ ποιῆσαι, ὡς ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐποίησε*· διότι καὶ ἔζησεν ἐν Κυρίῳ, καὶ ἀπέθανεν ἐν Κυρίῳ, καὶ ἡ ὁδὸς, ἣν πορεύεται σήμερον, εἶναι ὁδὸς ἀναπαύσεως ἀπὸ τῶν φιλοτίμων αὐτοῦ περὶ τὰ καλὰ κόπων, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ἅπερ ἐξεπλήρωσε πάντα ἐν καιρῷ πρὶν ἐπέλθῃ τῆς ἀπραξίας ἡ σκοτεινὴ νὺξ, ἰδοὺ τὰ ἔργα ταῦτα παρακολουθοῦσιν αὐτὸν νῦν εἰς τὸν τάφον, μνημονευόμενά τε καὶ περιθρυλλούμενα· « Μακάριοι » οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι· ναὶ, » λέγει τὸ πνεῦμα· ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κό- » πων αὐτῶν· τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν (δ).» Ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῶς οὕτως ἔχουσιν, ἐκ τῆς βραχείας καὶ ἐπιτροχάδην γινομένης τῶν τοῦ βίου αὐτοῦ ἀφηγήσεως οὐδόλως θέλομεν ἀμφιβάλει.

Ἐγεννήθη ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας τῇ γ' Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1787 ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Ἠπείρου Μεσσόβῳ. Καὶ σεμνύνεται λοιπὸν πάλιν καὶ ἐπὶ τῷ τέκνῳ τούτῳ ἡ Ἤπειρος, ἡ πολλοὺς τεκοῦσα ἄνδρας ἐπὶ μεγάλῃ φιλογενείᾳ διαπρέψαντας, οἵτινες δικαίως διὰ τοῦτο παρὰ πάντων ἡμῶν τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν ἐπαινοῦνται καὶ τιμῶνται. Ἡ πρώτη τῶν θεοσεβῶν αὐτοῦ γονέων φροντὶς ἦτο νὰ παραδώσωσι τοῦτον τὸν πρωτότοκον αὐτῶν υἱὸν, εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, εἰς τοὺς ἐκεῖ διδασκάλους τῆς κωμοπόλεως πρὸς μάθησιν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐν τοῖς σχολείοις ἐκείνοις διὰ τὰς τότε περιστάσεις ὀλίγα καὶ ἀτελῶς ἐδιδάσκοντο. Πρὸς τελειοτέραν δ' ἐκπαίδευσιν ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ πατὴρ κατὰ τὸ ἔτος 1797, δεκαετῆ ὄντα τὴν ἡλικίαν εἰς Θεσσαλονίκην· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εὐτύχησε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων· διότι, ἐνσκηψάσης τῆς πανώλους, ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ὁ διδάσκαλος, ἀποχωρήσας εἰς μοναστήριον· ἠναγκάσθη λοιπὸν οὕτω, καὶ ἄκων, νὰ διακόψῃ τὴν σπουδὴν, τῆς ὁποίας ἀκόρεστον δίψαν ᾐσθάνετο. Ἀλλ' εἰς τὸν Μιχαὴλ Τοσίτσαν ἡ ἐκ τῶν περιστάσεων τούτων προελθοῦσα ἔλλειψις τακτικῆς εἰς τὰ γράμματα ἐκπαιδεύσεως ἀνεπληρώθη ἄλλοθεν· διότι *ἡ φύσις ἀφθόνως ἐπεδαψίλευσεν* αὐτῷ δύο οὐ τὰ τυχόντα χαρίσματα, νοὸς ὀξύτητα καὶ κρίσιν βαθεῖαν, ἅπερ ἔπειτα, τῆς μὲν ἡλικίας προϊούσης, τῆς δὲ τῶν πραγμάτων πείρας ἐρεπομένης, καλλιεργηθέντα, εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἀνεπτύχθησαν. Εὐθὺς δὲ τότε, τεσσαρακαιδεκέτης ὤν, ἤρχισεν ὡς φιλόστοργος παῖς νὰ σκέπτηται πῶς ἐδύνατο μάλιστα νὰ γείνῃ χρήσιμος εἰς τοὺς ἤδη γηράσκοντας γονεῖς· ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ διδαχθῇ ἣν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ μετήρχετο τέχνην τοῦ κατασκευάζειν πηλωτάς· καὶ ἐμαθήτευσεν ἐπὶ τούτῳ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τεχνίτῃ ἐπὶ δύο ἔτη, ἐν μεγάλῃ σκληραγωγίᾳ, ἀντὶ εἴκοσι μόνον γροσίων κατ' ἔτος μισθούμενος. Τὸ δ' εὐτελέστατον τοῦτο τῶν τεσσαράκοντα γροσίων ποσὸν ἐχρησίμευσε, καθὼς αὐτὸς ὁ ἀοίδιμος διηγεῖτο πολλάκις εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῶν μετὰ ταῦτα ἐμπορικῶν αὐτοῦ ἐπιχειρήσεων. Οὕτω δυσχερῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχὴν ἔχουσι τὰ μεγάλα, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως θαυμάζονται οἱ ἐκ μικρῶν μεγάλην περιουσίαν μετὰ πόνου πολλοῦ κτώμενοι. Διατρίψας δὲ εἴκοσι τρία ἔτη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔνθα μετὰ παραδειγματικῆς πάντοτε τιμιότητος διέτρεξε τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, ἦλθε τῷ 1820 ἔτει εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεόδωρος. Ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς ἐποχῆς ἐνταῦθα, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἤρχισεν ὁ βίος τοῦ ἀοιδίμου Μιχαὴλ Τοσίτσα νὰ διαλάμπῃ ἐν ἀγαθοεργίαις καὶ πράξεσιν ἐναρέτοις· ἐνταῦθα ἐτέθη ὁ λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν· ἐνταῦθα ἀνεδείχθη ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Κυρίου ἐργάτης· ἐνταῦθα διαπιστευθεὶς τὸ τάλαντον, δὲν ἀπέκρυψεν αὐτὸ ἐν τῇ γῇ, ἀλλὰ πολλαπλάσιον ἐξ αὐτοῦ τὸ κέρδος ἀπέδειξε. Φέρε δ' ἐξετάσωμεν τὸν ἄνδρα πῶς, ἀφ'

(α) Ἰωάν. θ'. 4.
(β) Πρὸς Γαλάτ. ς'. 10.
(γ) Αὐτόθι, 9.
(δ) Ἀποκαλ. ιδ'. 13.

οὐ ἐλθὼν κατῴκησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, *πάντα τὰ καλὰ, ὅσα ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἔδρε τοῦ ποιῆσαι, ὡς ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐποίησε·* πῶς δηλονότι ἐσπούδασε νὰ πράξῃ τὰ καλὰ ἔργα πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὸ ἔθνος αὐτοῦ, πρὸς τὴν περιλιμένην αὐτῷ πατρίδα Ἑλλάδα.

Πεπροικισμένος ὢν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὡς εἴπομεν, ὑπεροχῇ ἀγχινοίας καὶ σπανίᾳ συνέσει, ἐδυνήθη, εὐθὺς μετ' ὀλίγον ὕστερον ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, νὰ κερδίσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ, ὅστις, ἐκτιμῶν τὰ μεγάλα τοῦ ἀνδρὸς πλεονεκτήματα, τοσοῦτον αὐτὸν ἠγάπησεν, ὥστε ὡς ἕνα τῶν οἰκείων εἶχε, καὶ τὴν συνετὴν αὐτοῦ γνώμην ἤκουε πολλάκις περὶ πολλῶν τῆς ἐπικρατείας ὑποθέσεων. Τεκμήριον δὲ μάλιστα τῆς ἰδιαζούσης τοῦ Αἰγυπτίου τούτου ἀντιβασιλέως εὐνοίας τε καὶ οἰκειότητος πρὸς τὸν Μιχαὴλ Τοσίτσαν εἶναι, ὅτι συμπαρέλαβεν αὐτὸν συνοδεύοντα εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1838 ἐπίπονον ἐκείνην δι' ὑπὲρ μηνῶν ἀποδημίαν εἰς Σενάρ τῆς Νουβίας πρὸς εὕρεσιν μεταλλείων χρυσοῦ. Ὁ δὲ ἀοίδιμος Μιχαὴλ ταύτην τοῦ σατράπου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν παρ' αὐτῷ δύναμιν ἀείποτε μετεχειρίσθη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος· διότι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, κατὰ πᾶσαν εὐκαιρον διεθρμένην αὐτῷ περίστασιν, γενναίας βοηθείας ἀπέστελλε πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Καὶ οὐχὶ δὲ μόνον τότε κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς ἔπειτα τοῦ χρόνου δὲν ἔπαυσε παντοιοτρόπως εὐεργετῶν τὴν Ἑλλάδα, ἀφειδῶς τὸν πλοῦτον αὐτοῦ προχέων εἰς αὐτὴν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ, καθόλου εἰπεῖν, ὑπὲρ κραταιώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ. Μαρτυροῦσί μου τὸν λόγον αἱ πολλαὶ ὑπὸ τούτου τοῦ πνεύματος ὑπαγορευθεῖσαι φιλανθρωπικαὶ αὐτοῦ πράξεις· ἐξαγοράζει αἰχμαλώτους Ἕλληνας, ἐλεεινῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀπαγομένους κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τοῦ ὀλεθρίου πολέμου· ἐκπέμπει ἐκ τούτων εἰς τὰ διδακτήρια τῆς Εὐρώπης πολλοὺς τῶν ἐν νεανικῇ ἡλικίᾳ ὄντων, καὶ μετὰ τὴν τῶν σπουδῶν αὐτῶν ἀποπεράτωσιν φροντίζει περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, εὐλογούντων μετ' εὐγνωμοσύνης ἀΐδιον τῶν μέχρι τῆς σήμερον ἐπιζώντων τούτου τοῦ λυτρωτοῦ, τοῦ εὐεργέτου, τοῦ σωτῆρος αὐτῶν τὸ ὄνομα· γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ ὁ πρωτουργὸς εἰς τὴν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐξάπλωσιν. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ τῆς Ἀλεξανδρείας κοινότητι, τῆς ὁποίας παρ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐκεῖ διατριβῆς αὐτοῦ διετέλει ὢν πρόεδρος, παρὰ πάντων τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος, νέας ἀναφαίνεται Πτολεμαῖος, φίλος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὁμογενῶν, καὶ τρία λαμπρότατα σχολεῖα ἐκ θεμελίων ἀνοικοδομεῖ, τὸ μὲν, ἀλληλοδιδακτικόν, τὸ δὲ, ἑλληνικόν, τὸ δὲ τρίτον, τῶν κορασίων, δαπανήσας ὑπὲρ αὐτῶν 120 χιλιάδας ταλλήρων, καὶ προικοδοτήσας αὐτὰ πλουσιοπαρόχως πρὸς διατήρησιν τῶν ἀναγκαίων διδασκάλων· ζηλωτὴς δὲ τῶν θείων ὑπάρχων ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, καὶ ἀγαπῶν πάντοτε τὴν εὐπρέπειαν τῶν οἴκων τοῦ Θεοῦ, ἀγοράζει γήπεδον 20 χιλιάδων πήχεων ἀντὶ 80,000 ταλλήρων, καὶ ἀνεγείρει ἐπ' αὐτοῦ, φιλοτίμως συνδράμόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, ναὸν μετὰ κωδωνοστασίων μεγαλοπρεπέστατον, ὑπερβάλλοντα κατὰ τὸ κάλλος πολλοὺς τῶν ἐν τῇ Θρακικῇ αὐτοκρατορίᾳ ναῶν· ἀνακαινίζει τὸ πρότερον κτισθὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου νοσοκομεῖον· δωρεῖται εἰς τὴν κοινότητα ἴδιον νεκροταφεῖον, καὶ πάμπολλα ἄλλα πράττει ἔργα φιλάνθρωπα καὶ θεοφιλῆ, συμποσουμένων πάντων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γενναίων αὐτοῦ εὐεργετημάτων εἰς ἑκατομμύριον δραχμῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου παραίτιος οὐ τῆς τυχούσης ὠφελείας ἐγεινε προσέτι ὁ ἀοίδιμος Μιχαὴλ καὶ διὰ τῆς γεωργίας· αὐτὸς πρῶτος ἔλαβε παρὰ τοῦ σατράπου Μεχμὲτ Ἀλῆ γαίας εἰς καλλιέργειαν, εἰς ἣν ἐδαπάνησε μὲν κατ' ἀρχὰς πολλὰ, ἀλλὰ ταχέως καὶ ἀπέλαβε τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῶν κόπων αὐτοῦ ἀμοιβὴν, καὶ κατέδειξεν οὕτως εἰς τοὺς ἐγχωρίους τὴν ἄφθονον ταύτην πηγὴν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐδαιμονίας· ἅπερ ἐπιδιώκοντες καὶ ἐκεῖνοι, ἤρξαντο νὰ μιμῶνται τὸ καλὸν αὐτοῦ παράδειγμα, καὶ ν' ἀσχολῶνται μετὰ προθυμίας περὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν φυτείαν, μεταβάλλοντες εἰς εὐφόρους καὶ εὐκάρπους τὰς ἐρήμους καὶ ἀγόνους τῆς Αἰγύπτου γαίας. Αἱ δὲ μεγαλόδωροι τοῦ ἀνδρὸς προσφοραὶ, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἀναπαύσεως τῆς βασιλείας προσήνεγκεν εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καθιδρύματα καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν σκοπῶν ἄλλων μεγάλων, ὑπερβαίνουσι τὰς ἑκατὸν χιλιάδας δρ. ἐφ' ᾧ δικαίως καὶ εὐεργέτης τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου ἀνεγράφη μετὰ τῶν λοιπῶν φιλομούσων καὶ εὐεργετῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας ἀνηγορεύθη, καὶ ὡς ἔνθερμος προστάτης τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐθνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀνεγνωρίσθη, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ φιλογενεστάτη συνδρομὴ αὐτοῦ εἰς τὴν πολλὰς καὶ παντοίας ὠφελείας ἐπαγγελλομένην ἀρτισύστατον ἀτμοπλοΐαν Ἑταιρίαν, τῆς ὁποίας ἑκατὸν μετοχὰς πρῶτος αὐτὸς ἔλαβε.

Πρὸς δὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα τὸ Μέσσοβον ὁποιός τις ὁ ἀείμνηστος Μιχαὴλ; Ἀφειδῶς καὶ εἰς αὐτὴν παρέσχε τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ· διότι καὶ σαθμὸν ᾠκοδόμησεν ἐπί τινος τῶν εἰς τὴν πόλιν ἀγουσῶν ὁδῶν πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ὁδοιπορούντων, καὶ τρία σχολεῖα, ἀλληλοδακτικὸν, ἑλληνικὸν, καὶ τρίτον τῶν κορασίων, τὰ προσφορώτατα ταῦτα ὄργανα τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου μορφώσεως καὶ τοῦ ἐξευγενισμοῦ, ἀδροτάτῃ δαπάνῃ ἀνήγειρε, καὶ δι' ἀναλόγου προικοδοτήσεως τὴν διατήρησιν τῶν ἐν αὐτοῖς διδασκάλων ἐξησφάλισε.

Τοιοῦτος ὁ μακάριος Μιχαὴλ· ἀνὴρ, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ἔγεινε δῆλον, διακριθεὶς κυρίως καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ φιλογένειαν καὶ τὸν ἀκραιφνῆ ἑλληνισμόν. Χάριν τοῦ ἑλληνισμοῦ τούτου ἔπραξεν ὅσα γενναῖα καὶ μεγάλα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Μεσσόβῳ κατώρθωσε· διὰ ταύτην τὴν ἄ-

δολον αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην προὐτίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν κατὰ πάντα ἄνετον καὶ ἐν τιμῇ βίον, τὸν ὁποῖον ἔζη ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν ἐν τῇ πατρικῇ ταύτῃ γῇ, ἵνα πνέῃ τὸν ἐλεύθερον αὐτῆς ἀέρα, καὶ χαίρῃ ὡς καλὸς πολίτης διὰ τὰ ἐκ τῆς εὐνομίας προερχόμενα καλά. Ἐμακάριζε δὲ πάντοτε τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ἐξέφραζεν ἣν ἠσθάνετο ἐνδόμυχον ἀγαλλίασιν, βλέπων τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ σκῆπτρον διατελοῦσαν βασιλικὸν, ὅπερ ἐθεώρει ὡς τὴν μόνην αὐτῆς σωτηρίαν. Εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτῷ ταύτην Ἑλλάδα καὶ διὰ διαθήκης ἐπιδαψιλεύει, ὡς διαθρυλλεῖται, τὰς ἑαυτοῦ ἀγαθοεργίας, κληροδοτῶν αὐτῇ γενναιοτάτην χρηματικὴν ποσότητα. Ὅλων ἡ Κυβέρνησις τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Βασιλέως, τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα τοῦτο αἴσθημα αὐτοῦ περὶ πολλοῦ ποιουμένη, καὶ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ἐκτιμῶσα, ἀπέδειξεν αὐτὸν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὄντα, γενικὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὰ συμφέροντα ἀφιλοκερδέστατα πάντοτε ἐπροστάτευσαν· ἀπένειμε δὲ αὐτῷ καὶ τὰ ἀνώτερα τῶν παρασήμων, καὶ σήμερον ἐξαιρετικαῖς τιμαῖς τὴν κηδείαν αὐτοῦ ἐτίμησεν.

Ἐν δὲ τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ ἦτο ὁ ἀείμνηστος Τοσίτσας κρείσσων παντὸς ψόγου καὶ κατὰ πάντα ἐνάρετος· σύζυγος ἀγαπητὸς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς αὐτοῦ σεβαστός· αὐτὸς ἀνέθρεψε τὸν μακαρίτην ἀνεψιὸν αὐτοῦ Νικόλαον Στουρνάρην, τὸν σπάνιον ἐκεῖνον διὰ τὸ φιλόπατρι ἄνδρα, καὶ ἐναστάλαξεν εἰς τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ καρδίαν τὰ ὑψηλὰ καὶ γενναῖα ἐκεῖνα φρονήματα καὶ αἰσθήματα, τῶν ὁποίων δὲν ἀπαντῶνται πολλὰ τὰ παραδείγματα· εὐπροσήγορος ἦτο πρὸς πάντας καὶ πλήρης πραότητος· οὐδέποτε οὐδένα ἐψύχρανεν· οὐδέποτε οὐδεὶς αὐτὸν ἤκουσε κατηγοροῦντα ἄλλων· ἦτο δὲ πρὸ πάντων εὐσεβὴς εἰς τὸ Θεῖον καὶ εἰς τὴν ἱερὰν ἡμῶν θρησκείαν πιστὸς, τηλικοῦτον ζῆλον ἐνδεικνύμενος ὑπὲρ τῆς κραταιώσεως τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανισμοῦ, ὥστε ἐν Αἰγύπτῳ συνέλαβέ ποτε τὸν θεοφιλῆ σκοπὸν ν' ἀγοράσῃ Αἰθίοπας, νὰ ἐκπαιδεύσῃ αὐτοὺς ἐν Ἑλλάδι, καὶ ν' ἀποστείλῃ ἔπειτα εἰς Ἀβυσσινίαν πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· αὐτὸς προσέτι εἰς δόξαν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, συνεργοὺς συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμογενεῖς, ἐνίσχυσεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1844 τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας εἰς τὰς προνομίας αὐτοῦ, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκλέγηται ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κλήρου, καὶ νὰ προχειρίζηται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τριῶν ἀρχιερέων.

Ταῦτα ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀοιδίμου Μιχαὴλ Τοσίτσα αὐτοσχεδίως ἔστωσαν ἐντεῦθεν εἰρημένα καὶ ἐλλειπῶς· διότι καὶ αὐτὸς διὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς θεοφιλεῖς αὐτοῦ πράξεις ἀνήκει εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τοῦ ἡμετέρου γένους, τῶν ὁποίων ἡ βιογραφία, ἡ μέλλουσα ν' ἀπαρτίσῃ τῆς καθ' ἡμᾶς νεωτέρας ἱστορίας τὰ λαμπρότερα κεφάλαια, ἔργον πρέπει νὰ γείνῃ καλάμου τὰ μάλιστα ἐπιδεξίου. Καὶ τὸ μὲν νῦν, μακαρία ψυχὴ τοῦ Μιχαὴλ, ἐγκαταλείπουσα τὸν μάταιον καὶ φθαρτὸν τοῦτον κόσμον, καὶ ἀνερχομένη πρὸς τὸν καλέσαντα Κύριον, ἔνθα ἐπισκαπεῖ τοῦ Θείου αὐτοῦ προσώπου τὸ ρῶς, λάβε παρ' αὐτοῦ τοῦ μισθαποδότου καὶ ἀπροσωπολήπτου βραβεντοῦ ἀντάξια τῶν καλῶν σου ἀγώνων τὰ ἆθλα· διότι *ἐποίησας, ὡς ἡ δύναμίς σου, πάντα τὰ καλὰ, ὅσα ἔδρεν ἡ χεὶρ σου τοῦ ποιῆσαι* πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὸ ἔθνος σου, πρὸς τὴν πατρίδα Ἑλλάδα· ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, μέλλοντες νὰ προπέμψωμεν εἰς τὸν τάφον καὶ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν κοινὴν μητέρα γῆν τὸ φθαρτὸν σκῆνος τοῦ ἀφ' ἡμῶν χωρισθέντος τούτου ἀδελφοῦ, ὑψώσωμεν χεῖρας ἱκέτιδας εἰς τὸν ὕψιστον καὶ ἐπουράνιον Θεὸν, καὶ διὰ τῶν σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων ἐπικαλεσώμεθα τὸ μέγα αὐτοῦ ἔλεος, ἵνα, εἴτι ὁ μακαρίτης Μιχαὴλ ὡς ἄνθρωπος ἐν τῷ βίῳ ἐπλημμέλησε, συγχωρήσῃ αὐτῷ ὡς πολυεύσπλαγχνος καὶ οἰκτίρμων Θεὸς, ἐπιφωνοῦντες πρὸς τὸ, Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀξιομακάριστε εὐεργέτα τῆς Ἑλλάδος Μιχαὴλ!

ΗΕΡΗΜΟΣ ΟΙΚΙΑ.

Διήγημα.

(*Τέλος. Ἴδε φυλλάδ.* 170. *σελ.* 46)

— Ἀ! κυρία μου, ἐπανέλαβεν ἡ γραῖα, δὲν ἔχω νὰ κάμω ἄλλο παρὰ νὰ ἑρμηνεύσω διὰ λέξεων ὅ,τι διανοεῖσαι συλλογίζομαι! Δὶς μόνον ἐθιγγάνην αὐτὴν τὴν λυπηρὰν ἱστορίαν, ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἔτρεφα πρὸς τὴν κυρίαν μου δὲν ἐπεθύμουν νὰ λέγω τοιαῦτα πράγματα εἰς ὅσους τὴν ἐγνώριζαν, ἀλλ' ὁσάκις τὰ διηγοῦμαι κοιμῶμαι πλέον ἥσυχη. Μὲ φαίνεται ὅτι ἀνακουφίζομαι ὅταν λέγω τὸ μυστικόν εἰς ἄλλους.

— Ἦσθε πολὺ ἀφωσιωμένη εἰς τὴν Κυρίαν Μποζενού; τὴν ἠρώτησα.

— Ἡ μήτηρ μου ὑπῆρξε τροφός της, καὶ ἡμεῖς ἀνετράφημεν ὡς ἀδελφοί· δὲν μ' ἔκρυπτε ποτὲ τοὺς στοχασμούς της, καὶ, τὸ ἠξεύρει ἡ Παναγία, οἱ στοχασμοί της δὲν θὰ μὲ κλείσουν τὸν παράδεισον, ἐπειδὴ ἦσαν ἄδολοι ὡς τὸ νερόν.

— Ὑποθέτω ὅτι θὰ ὑπέφερε πολὺ μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ ἐξαδέλφου της, ἐπανέλαβον. Πόσος καιρὸς παρῆλθε πρὶν νυμφευθῇ τὸν Κόμητα; ἐπειδὴ ἀφ' ὅσα ἤκουσα συμπεραίνω ὅτι τὸν ἐνυμφεύθη.

— Ναὶ, κυρία, τὸν ἐνυμφεύθη, σχεδὸν μετὰ ἓν ἔτος ἀφ' οὗ κατὰ κακὴν τύχην ἔφθασεν ἡ εἴδησις. Δὲν λέγω ὅτι συνέζη μαζή του δυστυχῶς, διότι ἠγάπα αὐτὴν εἰς ἄκρον· δὲν τὴν ἐκακομεταχειρίζετο, ἀλλὰ ἦτον ζηλότυπος, καὶ, Κύριος οἶδε, τίνα

ἐζήλευε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανένα ἀντίζηλον. Αὐτὸς ἠγάπα ὅμως ὡς θερμὸς Ἱσπανός, καὶ ἴσως ἠσθάνετο ὅτι δὲν ἀνταγαπᾶτο ἐξίσου. Καὶ πῶς ἐδύνατο αὐτὴ νὰ τὸν ἀγαπήσῃ ἐν ᾧ εἶχε παραδοθῇ ὁλόκληρον τὴν καρδίαν εἰς τὸν ἐξάδελφόν της; Καὶ ὅμως τὴν ἤρεσκεν ὁ Κόμης, καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι συνέζων δυστυχῶς· δὲν τὴν ἤρεσκεν ὅμως ἡ Ἱσπανία οὔτε ἡ οἰκογένεια μεταξὺ τῆς ὁποίας ἔζη. Ἡ κατοικία τοῦ Κόμητος ἦτον σκοτεινοτάτη. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐροβούμην διαβαίνουσα ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς θολωτοὺς διαδρόμους της, καὶ ἀναβαίνουσα ἐκείνας τὰς πλατείας καὶ σκοτεινὰς κλίμακας διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν κοιτῶνά μου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτον παλαιότατον κτῆμα τῆς οἰκογενείας τοῦ Κόμητος, αὐτὸς τὸ ἠγάπα, καὶ πρὸς μονὴν εὐχαρίστησιν τῆς Κυρίας Ἐνριέττης, ἦλθε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν πατρικήν της οἰκίαν.

— Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι ἀναμφιβόλως φρικτή, εἶπον.

— Φρικτή! ὑπέλαβεν ἡ Ῥοδίνη. Τώρα βέβαια, ὄτε, τολμῶ εἰπεῖν, εἶναι καὶ ἀφωρισμένη, ὄχι ὅμως τότε. Ἄ! εἰς τὸν καιρὸν τοῦ γέροντος Μπουζενοὺ ἦτον χαριεστάτη ἡ θέσις αὐτή, καὶ ἐκτὸς τούτου ἡ κυρία μου τὴν ἠγάπα ἐξ αἰτίας τῶν εὐτυχῶν ἡμερῶν τὰς ὁποίας ἐπέρασεν εἰς αὐτήν· καὶ ὅταν ἐπλησίασεν ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἔμελλε νὰ γεννήσῃ τὸ πρῶτόν της τέκνον παρεκάλεσε τὸν Κόμητα νὰ τὴν φέρῃ ἐδῶ. Ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ πλησίον της τὴν μητέρα μου, ἥτις ἦτον ὡς ἄλλη μήτηρ της, καὶ ἀφ' οὗ τὸν εἶπεν ὅτι ἠσθάνετο βέβαιον τὸν θάνατόν της ἐὰν ἔμενεν ἀκόμη εἰς Καταλωνίαν, αὐτὸς ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν της, καὶ ἤλθομεν ἐδῶ. Ἐγκαθήκαμεν ἰατρὸν καὶ τὰ πάντα ἔγειναν ἐν τάξει· αὐτὴ δὲ ἡ ταλαίπωρος εὐχαριστεῖτο τόσον μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἔμελλε ν' ἀποκτήσῃ παιδίον ὥστε, ὅταν συνήθως ἐκαθήμεθα ὁμοῦ ῥάπτουσα τὰ ἐνδύματα τοῦ μικροῦ τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ γεννηθῇ, ὡμίλει μὲ ἄπειρον πόθον περὶ τοῦ τί ἤθελε κάμει μὲ αὐτὸ καὶ πῶς ἠθέλαμεν τὸ ἀναθρέψει· καὶ ἐβλεπε πραγματικῶς νὰ λησμονῇ ὅτι δὲν ἦτον ὑπανδρευμένη μὲ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἡ νεανική της καρδία εἶχεν ἐκλέξει.

Τοιουτοτρόπως, κυρία μου, ἐξηκολούθησεν ἡ Ῥοδίνη ἀπομάξασα τοὺς τυφλοὺς ὀφθαλμούς της διὰ τῆς ἄκρας τοῦ περιζώματός της, ἤμεθα ὅλοι, ὡς θὰ ἐννοήσετε, ἀρκετὰ εὐτυχεῖς, περιμένοντες τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου, ὅταν ἓν ἀπόγευμα ἐν ᾧ ὁ αὐθέντης μου καὶ ἡ κυρία ἐπεριδιάβαζαν ἐφ' ἁμάξης, καὶ ἐγὼ ἔβλεπουσα διὰ τῶν κιγκλίδων τῆς πύλης τοῦ κήπου τοὺς ἐπερίπατουν διότι εἶχαν ἀργοπορήσει περισσότερον τοῦ συνήθους, εἶδα ἄνθρωπον ἐρχόμενον μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸ μέρος ὅπου εὑρισκόμην· ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καθ' ὅσον μ' ἐπλησίαζε μὲ κατετρόμαζεν, ἐπειδὴ ὑπέθετα ὅτι ἦτον φάντασμα. Τὸν παρετήρησα ἐκ νέου, καὶ κυριευθεῖσα ὑπὸ φρίκης διευθύνθην δρομαία πρὸς τὴν οἰκίαν· ἀλλὰ προτοῦ ρθάσω ἄνοιξε τὴν πύλην καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸν κῆπον.

— Ποῖος ἦτον; ἠρώτησα.

— Ὁ Εὐγένιος, κυρία μου, ὁ Εὐγένιος δὲ Μπουζενοὺ, ὁ ἐξάδελφος τῆς κυρίας μου, ἀπεκρίθη ἡ Ῥοδίνη. — Ῥοδίνη, ἀνέκραξε, Ῥοδίνη, μὴ φοβῆσαι· σὲ βεβαιῶ, δὲν εἶμαι φάντασμα. Ὑποθέτω πῶς ἠκούσατε ὅτι μ' ἐφόνευσαν. Ἀλλ' ὡς βλέπεις δὲν συνέβη τοιοῦτόν τι· μ' ἔλαβαν μόνον αἰχμάλωτον, καὶ χάριτι θείᾳ εἶμαι τώρα ἐδῶ ζῶν καὶ ὑγιής! Τί κάμνει ἡ ἐξαδέλφη μου; Ποῦ εἶναι;

Σᾶς ἀφίνω νὰ κρίνετε, κυρία μου, πῶς μ' ἐφάνη ὅταν ἤκουσα αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα. Μ' ἐφάνη ὅτι μαῦρος πέπλος μ' ἐσκέπασε τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεγίνωσκα ταῦτα· *Δυστυχία! Δυστυχία! Δυστυχία!* Δὲν ἠμπόρουν νὰ εἰπῶ ὑπὸ ποίαν μορφὴν ἡ δυστυχία αὕτη ἐμελλε νὰ παρουσιασθῇ, οὐδ' ἐμάντευα τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν ἀκολούθως ἔλαβεν· ἀλλ' ὄπισθεν τοῦ σκοτεινοῦ ἐκείνου παραπετάσματος τὸ ὁποῖον ἔκρυπτεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου τὸ μέλλον, εἶδα ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο τι εἰμὴ συμφορὰ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς διὰ τὰ τρία ἐκεῖνα ὄντα. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθῇ! εἶπα κατ' ἐμαυτήν· καὶ ἐλπίζω ὅτι ἡ εὐχή μου εἰσηκούσθη τοὐλάχιστον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωήν, καθότι ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν δὲν τοὺς ἔφερε καμμίαν ὠφέλειαν. Ὁ πρῶτος φόβος μου, κυρία μου, ὑπῆρξε μὴ ὑ Κύριε, τὸν ὑφῇ ἐκεῖ εἰς τὴν ἐπιστροφήν του, ἐπειδὴ ἤμαν βεβαία ὅτι ἐὰν συναπαντῶντο ἤθελεν ἀκολουθήσει αἱματοχυσία· διὸ χωρὶς ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰς ἐρωτήσεις του τὸν παρεκάλεσα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρός μου, ὑποσχομένη ὅτι ἤθελα ἐμέσως τὸν ἀκολουθήσει καὶ τῷ δηγηθῶ τὰ πάντα· ἀλλ' ἡ παράκλησίς μου αὐτὴ καθὼς καὶ ἡ φρίκη καὶ ταραχὴ ἀπὸ τὰς ὁποίας κατειχόμην τὸν ἔκαμαν διὰ μιᾶς νὰ ὑποπτεύσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ μὲ λάβῃ ἀπὸ τὴν χεῖρα μὲ τόσην ὁρμήν, ὥστε ἐφαίνοντο εἰς αὐτὴν πολλὰς ἡμέρας τὰ ἴχνη τῶν δακτύλων του· μὲ ἠρώτησεν ἐὰν ἡ ἐξαδέλφη του ἦτον ὑπανδρευμένη. — Ναί, ἀπεκρίθην· ὑπέθεσεν ὅτι ἦσο ἀποθαμένος, εὑρίσκετο εἰς ἔλλειψιν χρημάτων, καὶ ἠξεύρεις ὅτι ὁ πατήρ της κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του τὴν παρήγγειλε νὰ . . . . — Εἶναι ὑπανδρευμένη μὲ τὸν Ἱσπανὸν, μὲ τὸν Ῥουῒ Γοντζάλεζ; ἠρώτησε μὲ ἦθος ὁποῦ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς λυτρώσῃ· (ἐνταῦθα ἡ γραῖα διέκοψε τὸν λόγον ἵνα ἀναλάβῃ ἀπὸ τὴν λύπην τῆς ἀναμνήσεως). — Ναί, ἀπεκρίθην μὲ τὸν Ῥουῒ Γοντζάλεζ, ὁ ὁποῖος ἂν σὲ ἰδῇ ἐδῶ θὰ σὲ φονεύσῃ ἀφεύκτως. — Ἂς μὲ φονεύσῃ, ἀνέκραξεν ἐκεῖνος. — Ἀλλὰ τοῦτο θὰ γίνῃ αἰτία τοῦ θανάτου τῆς ἐξαδέλφης σου, ἐπανέλαβα, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι . . . εἶναι . . . δὲν εἶχα καρδίαν νὰ προχωρήσω. — Τί; ἠρώτησεν αὐτός. — Εἶναι ἔγγυος καὶ πλησιάζει νὰ γεννήσῃ, ἀπήντησα. Ὁ Εὐγένιος συνάψας τὰς δύο του χεῖρας τότε τὰς ἐκτύπησε κατὰ τοῦ μετώπου του, κράζων· Πρέπει νὰ τὴν ἰδῶ. — Εἶναι ἀδύνατον, ἀπήντησα· ὁ Κόμης δὲν τὴν ἀφίνει οὐδὲ στιγμὴν μόνην. — Καὶ ποῦ εὑρίσκεται τώρα; μὲ ἠρώτησεν. — Εἶναι εἰς τὸν περίπατον· εἰς ἅμαξαν κυανοῦ χρώματος, καὶ ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν τοὺς περιμένω. Ὕπαγε, ὕπαγε δι' ἀγάπην Θεοῦ, ὕπαγε εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρός μου. — Εἶδα τὴν ἅμαξαν, εἶπεν ἐκεῖνος μὲ πικρὸν μειδίαμα. Διέβη πλησίον μου εἰς Νοεμβρουτιέ. Πῶς ἐδυνάμην νὰ ὑποθέσω . . . Καὶ τὸ χεῖλός του ἔτρεμε, καὶ τὸ πρόσωπόν του ἔκαμε τῆς ἀδημονίας ἐταράττετο ἀπὸ σπασμούς. Πρέπει καὶ θέλω νὰ τὴν ἰδῶ, ἐπρόσθεσε, καὶ πρέπει νὰ μὲ βοηθήσῃς εἰς τοῦτο, διότι ἄλλως θὰ ἦναι χειρότερον δι' ὅλους μας. Κρύψαι με εἰς τὸν κοιτῶνά της· ὑποθέτω ὅτι ὁ Κόμης δὲν κοιμᾶται ἐκεῖ. — Ὄχι, ἀπεκρίθην, ἀλλὰ συχνάκις πηγαίνει ἐκεῖ ἐν ᾧ ἡ Ἐνριέττη ἐνδύεται, καὶ συνομιλεῖ μὲ αὐτήν. — Βάλε με εἰς τὸ σπουδαστήριον, ἐπανέλαβεν· ἐκεῖ ὑπάρχει ἀρκετὸς τόπος διὰ νὰ κρυφθῶ ὑπὸ τὰς βιβλιοθήκας. Τότε θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τὴν ὁμιλήσῃς, καὶ ὅταν αὐτὸς τὴν ἀφήσῃ μόνην κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς, δύνασαι νὰ μ' ἀναίξῃς. — Θεέ μου! ἀνέκραξα, ἐν ᾧ τὰ γόνατά μου ἤρχισαν νὰ λυγίζωνται, ἀκούω κρότον ἁμάξης καὶ θὰ φθάσῃ ἀμέσως. — Κάμε ὅπως θέλεις, μὲ εἶπεν· ἂν δὲν μὲ βοηθήσῃς σὺ νὰ τὴν ἰδῶ, θὰ τὴν ἰδῶ καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας σου· θὰ μείνω ἐδῶ ὅπου εὑρίσκομαι. Καὶ ταῦτα λέγων ἐκτύπησε τὴν ῥάβδον του κατὰ γῆς μὲ ὑρμὴν δεικνύουσαν ὅτι ἦτον ἀποφασισμένος νὰ κάμῃ ὅ,τι ἔλεγε. — Φύγε, δι' ἀγάπην Θεοῦ, ἐφώναξα, διότι ἡ ἅμαξα ἐπλησίασε καὶ δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ χάσωμεν. Λαβοῦσα δὲ αὐτὸν ἀπὸ τὴν χεῖρα, τὸν ἔσυρα ἐντὸς τῆς οἰκίας, ἐπειδὴ ἔβλεπα, ὅτε ἤθελε νὰ τοὺς περιμείνῃ, καὶ ὅτι ἐκαίετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους μὲ τὸν Κόμητα. Μόλις ἔλαβα καιρὸν νὰ τὸν κλείσω ἐντὸς τοῦ σπουδαστηρίου καὶ νὰ βάλω τὸ κλειδίον εἰς τὸν θάλαμόν μου, καὶ αὐτοὶ κατέβαντες ἀπὸ τὴν ἅμαξαν ἐπεριπάτουν εἰς τὸν κῆπον.

Ἀδύνατον νὰ φαντασθῆτε, κυρία μου, εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρισκόμην ὅταν ἀπάντησα τὸν Κόμητα μὲ τὴν κυρίαν μου· ἡ ταραχή μου μάλιστα ηὔξησεν ἅμα ὡς εἶδον ὅτι αὐτὸς ἐνόησε τὴν ἀλλοίωσίν μου. — Τί τρέχει, Ῥοδίνη; ἠρώτησε· ἐσυνέβη τίποτε ἔκτακτον; Καὶ ἐν ᾧ ἔλεγεν αὐτὰ προσήλωσε τὰ μαῦρα καὶ διαπεραστικά του ὄμματα ἐπάνω μου, εἰς τρόπον ὥστε μ' ἐφαίνετο ὅτι ἀνεγίνωσκε τὴν καρδίαν μου. Ἔστρεψα λοιπὸν τὸ πρόσωπόν μου· ἐκεῖνος ἔρως μ' ἐπαρκτήρει. Συνήθως ὅταν ἐπέστρεφεν ὁ Κόμης, ἀπεσύρετο εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ ἄφινε τὴν σύζυγόν του μ' ἐμέ· ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἤλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ ἐκάθησε καθ' ὅλην δὲ τὴν ἑσπέραν δὲν τὴν ἄφηκε μόνην οὔτε δύο λεπτὰ τῆς ὥρας. Τόσον ἀσυνήθης ἦτον ἡ διαγωγή του αὕτη, ὥστε εὐκόλως ἐννόησα ὅτι εἶχεν ὑποπτευθῇ τι· μὲ τὸ ἐνδείκνυε καὶ αὐτὴ ἡ φυσιογνωμία του, ἂν καὶ δὲν ἤξευρα ἂν ἡ ὠχρότης καὶ ἡ ταραχή μου, ἢ ἄλλο τι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰς ὑποψίας του. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐσυλλογίσθην ὅτι εἶχεν ἀναμφιβόλως ἰδεῖ τὸν ταλαίπωρον νέον ἐν ᾧ διέβαινεν ἐφ' ἁμάξης. Φαντασθῆτε λοιπὸν, κυρία μου, πῶς ἐπέρασα ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας. Εἶδα προφανῶς ὅτι ἦτον διατεθειμένος νὰ μὴ μὲ ἀφήσῃ μόνην μὲ τὴν σύζυγόν του· δὲν μ' ἔμελεν ὅμως πολὺ διὰ τοῦτο, διότι εἶχα ἀποφασίσει νὰ μὴν τὴν φανερώσω τίποτε ἀφ' ὅτου συνέβη πρὶν ἀποσυρθῇ ὁ Κόμης, διότι ἤξευρα ὅτι ἡ ταραχή της θὰ ἐπρόδιδε τὸ μυστικόν. Ἐκείνη ἐν τούτοις δὲν ὑπώπτευσε κανὲν κακόν· καὶ ἂν καὶ δὲν μ' ἔβλεπεν εὐθυμόθετον, ὑπέθετεν ὅτι ἔπασχα συλλογιζομένη τὴν ἀβάσταχτον μου φιλιππον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀσθενήσει ἐσχάτως ἀπὸ πυρετόν, καὶ, ὡς ἐλέγετο, ἦτον ὑποκείμενος εἰς φθίσιν.

Ἐν ᾧ δὲ ἐνασχολούμαν εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς κυρίας μου, αὐτοὶ κατέβησαν εἰς τὸν κῆπον· καὶ ὅταν τοὺς εἶδα φθάσαντας εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν, ἔβαλα τὰ χείλη μου εἰς τὴν τρύπαν τοῦ κλείθρου τοῦ σπουδαστηρίου καὶ ἐξώρκισα τὸν Εὐγένιον νὰ μείνῃ ἥσυχος καὶ νὰ μὴ ταραχθῇ, ἐπειδὴ ἤμην βεβαία ὅτι ἡ ἀνακάλυψίς του θὰ ἐγίνετο αἰτία ὄχι μόνον τοῦ θανάτου του ἀλλὰ καὶ τοῦ θανάτου τῆς κυρίας μου· αὐτὸς δὲ μὲ ὑπεσχέθη ὑπακοήν. Μόλις ἐστράφην διὰ ν' ἀνοίξω ἐν συρτάριον, καὶ ἄκουσα τὰ βήματα τοῦ Κόμητος εἰς τὴν αἴθουσαν.

— Ἡ ζέστη πειράζει τὴν κόμησσαν, εἶπε, καὶ ἔχει χρείαν τοῦ μεγάλου πρασίνου ἐμπιδίου· εἶναι εἰς μίαν τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ σπουδαστηρίου, καὶ γέρε το.

Φαντασθῆτέ με, κυρία μου, φαντασθῆτέ με, ἀνέκραξεν ἡ Ῥοδίνη στρέψασα πρὸς ἐμὲ τὸ ἐξόρυπιδωμένον πρόσωπόν της· ἔτρεμα ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν. Ἐνόμισα ὅτι ἔμελλε ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ καὶ νὰ μὲ καταπίῃ. Ἔμεινα ἐμβρόντητος, καὶ μόλις συνελθοῦσα ἤρχισα νὰ σκαλίζω εἰς τὰ θυλάκιά μου.

— Ποῦ νὰ ἦναι τὸ κλειδίον; εἶπα προσποιουμένη ὅτι τὸ ἐζήτουν. Ἀλλ' ἡ φυσιογνωμία μου μ' ἐπρόδωκε, καὶ τόσον ἔτρεμεν ἡ φωνή μου ὥστε ἐνόησε τὴν ἀλήθειαν ὡς νὰ τὴν ἀνεγίνωσκε. Μὲ ἀπένισε μὲ ἄγριον βλέμμα, ἐν ᾧ τὸ πρόσωπόν του ἔγινε σχεδὸν μελανόν, καὶ μὲ μεγάλην ἀταραξίαν μὲ εἶπε· — Δὲν πειράζει διὰ τὸ ῥιπίδιον· θὰ λάβῃ ἄλλο· ἀλλὰ βλέπω ὅτι εἶσαι κακή· ἐκόλλησες καὶ σὺ τὸν πυρετὸν τοῦ Φιλίππου· πρέπει νὰ ὑπάγῃς ἀμέσως νὰ πλαγιάσῃς· ἐλθὲ μαζί μου, καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ὁδηγήσω εἰς τὸν κοιτῶνά σου. — Δὲν εἶμαι κακὰ, κύριε Κόμη, ἐψιθύρισα· ἀλλ' αὐτὸς, μὴ προσέχων εἰς τοὺς λόγους μου, ἥρπασε τὴν χεῖρά μου, καὶ μ' ἔσυρε διὰ τῆς κλίμακος. Λέγω δὲ ὅτι μ' ἔσυρε, ἐπειδὴ μόλις εἶχα ἀρκετὴν δύναμιν νὰ κινήσω τοὺς πόδας μου. Καὶ ὅταν μ' ἔσπρωξεν ἐντὸς τοῦ κοιτῶνός μου, μὲ εἶπε μὲ φωνὴν ἐκφραστικήν· — Ἐνθυμήσου ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς κίνδυνον! Ἂν δὲν φερθῇς μὲ ἀρκετὴν φρόνησιν, αὐτὸς ὁ πυρετὸς δύναται νὰ ἀποβῇ ὀλέθριος. Πλαγίασε εἰς τὴν κλίνην σου καὶ μεῖνε ἥσυχη, ἕως ὅτου ἔλθω νὰ σὲ ἐξανεύρω· ἄλλως δὲν θὰ ζήσῃς ὡς τὴν αὐγήν! Εἶπε καὶ ἐκλείδωσε τὴν θύραν, ἔπηρε μαζί του τὸ κλειδίον, καὶ κατέβη τὴν κλίμακα. Ὑποθέτω ὅτι ἐλειποθύμησα τότε· διότι ὅταν ἀνέλαβα ἦτον σχεδὸν σκότος, καὶ ἐκειτόμην κατὰ γῆς· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐθυ-

νάμην νὰ ἐνθυμηθῶ τί εἶχε συμβῆ. Ὅταν ὅμως μὲ ὑπανήλθε τὸ μνημονικόν, ἐσύρθην πρὸς τὴν κλίνην μου καὶ σκεπάσασα τὴν κεφαλήν μου μὲ τὰ προσκεφάλαια, ἤρχισα νὰ κλαίω καὶ νὰ ὀδύρωμαι, ἐπειδὴ ἠγάπων καὶ τὴν κυρίαν μου καὶ τὸν Κ. Εὐγένιον, καὶ ἐγνώριζα ὅτι ὁ Κόμης θὰ ἤνοιξε τὸ σπουδαστήριον καὶ θὰ ἐφονεύετο ἢ ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος· ἀλλὰ καὶ ἡ κυρία μου αὐτὴ θ' ἀπέθαινεν ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὸν φόβον της· ποτὲ μὲν ἔκλαια, ποτὲ δ' ἐπροσπάθουν ν' ἀκούσω· καὶ ἐπὶ τέλους ἐπίστευσα ὅτι ἡ πάλη θὰ συνέβη ἐνῷ ἤμην λειποθυμημένη. Ἀλλὰ πῶς ἐτελείωσε; Θὰ ἔδιδα τὸ παν διὰ νὰ τὸ μάθω! Κροβούμαν μήπως δοκιμάζουσα ν' ἀνοίξω, ἔκαμνα τὸ κακὸν χειρότερον.

Μ' ἐφαίνετο, κυρία μου, ὅτι δὲν ἔμελλε ποτὲ νὰ ἐξημερώσῃ· ἀλλὰ τέλος πάντων ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἤκουσα κίνησιν ἀνθρώπων. Μάλιστα μ' ἐφαίνετο ὅτι ἡ ταραχὴ ἦτον ἀσυνήθης· καὶ μετ' ὀλίγον ἤκουσα κρότον τροχῶν, καὶ ποδοβολητὸν ἀλόγων εἰς τὴν αὐλήν, ὥστε ἐκατάλαβα ὅτι ἔσυραν ἔξω τὴν ἅμαξαν. Ποῦ ἤθελαν νὰ ὑπάγουν; δὲν ἐδυνάμην νὰ ἐννοήσω· τελευταῖον ὑπέθεσα ὅτι θὰ ἐνταμώσασαν οἱ δύο ἀντίζηλοι, ὅτι θὰ ἐξηγήθησαν, καὶ ὅτι ὁ Κόμης ἐπεθύμει νὰ ἀπέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν. Ἐπέθεσα ὅτι θὰ ἐλυπήθη τὸν Εὐγένιον δι' ἀγάπην τῆς Ἐνριέττης. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπεβεβαιώθη εὐθὺς μετὰ ταῦτα, ὅταν ὁ αὐθέντης μου ἐλθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν μου εἶπεν· — Ἡ κυρία σου ἀνεχώρησεν· ἐφοβούμην μήπως καὶ αὐτὴ καλλήσῃ τὸν πυρετόν. Ὅταν νομίσω ἀναγκαῖον θὰ διορίσω νὰ σ' ἐκβάλουν ἀπ' ἐδῶ· ἕως τότε ἐνθυμοῦ ὅτι ἡ ζωή σου κρέμαται ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῆς ἡσυχίας!

Καὶ βαλὼν ψωμίον καὶ ποτήριον νεροῦ εἰς τὴν τραπέζαν ἀνεχώρησε, κλειδώσας τὴν θύραν ὡς πρότερον. Ὁμολογῶ ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἐλυπούμην διὰ τὸν Κ. Εὐγένιον, δὲν ἐδυνάμην μ' ὅλα ταῦτα νὰ μὴ λυπηθῶ καὶ τὸν Κόμητα. Πόσον τὸν εἶχε καταβάλει ὁ πόνος δι' ὅλης τῆς νυκτός! Αἱ παρειαί του ἦσαν κοῖλαι, καθὼς καὶ οἱ ὀφθαλμοί του, ὅλοι οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν ἀλλοιωμένοι καὶ ἡ ὄψις του ἦτον ὡσὰν νεκροῦ. Τὸ συμβὰν ἦτον βεβαίως τρομερὸν διότι ἐτρελλαίνετο διὰ τὴν κυρίαν μου.

Ἐπέρασα τὴν ἡμέραν μου ἡσυχώτερα ἀφ' ὅ,τι ἤλπιζα· ἄρχισα ὅμως νὰ σκέπτωμαι καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου, τί θὰ μ' ἔκαμνεν ἄρα ὁ κόμης. Ἤμην βεβαία ὅτι ἤθελεν ἐνεργήσει τὰ πάντα, διὰ νὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ ἐξαναϊδῶ τὴν κυρίαν μου, καὶ τοῦτο μὲ κατελύπει. Μὲ ἦλθε δὲ ἰδέα ὅτι πιθανὸν νὰ μ' ἔκλεισιεν ἐπὶ ζωῆς εἰς μοναστήριον, ἢ εἰς φρενοκομεῖον. Ἡ ἰδέα αὕτη μ' ἔκαμε τόσην ἐντύπωσιν ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ χάσω τὸ λογικόν μου· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μου νὰ δοκιμάσω νὰ φύγω ἀπὸ τὸ παράθυρον τὴν νύκτα. Τὸ παράθυρον δὲν ἦτον πολλὰ ὑψηλόν. Πλὴν τούτου ἦσαν ὑποκάτω ἄπειρα ἄνθη μαλακὰ τὰ ὁποῖα θὰ μ' ἐπροφύλαττων ὅταν ἔπιπτα· ἔδεσα λοιπὸν μαζὶ τὰ σινδόνιά μου, ἐκρέμασα αὐτὰ ἀπὸ τὸ σίδηρον τὸ ὁποῖον διεχώριζε τὸ παράθυρον, καὶ ἐπειδὴ εἶμαι μικρόσωμος, ἐπέρασα εὐκόλως ὑποκάτω ἀπὸ τὸ σίδηρον ὅταν μ' ἐφάνη ὅτι ὅλοι ἐκοιμῶντο, καὶ κατέβην εὐτυχῶς. Μόλις δὲ εὑρέθην ἐλευθέρα, καὶ διευθύνθην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρός μου, ἡ ὁποία ἐκατοικεῖ τότε εἰς τὸν πλησίον οἰκίσκον ὅπου καθήμεθα σήμερον. Καὶ ἀφ' οὗ ἐδιηγήθην αὐτὴν τὸ συμβὰν ἐσυμφωνήσαμεν νὰ πέσω εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἂν τις ἤρχετο νὰ μὲ ζητήσῃ, νὰ εἰπῇ ὅτι εἶχα πυρετὸν καὶ δὲν ἐδυνάμην νὰ ἰδῶ κανένα. Ἤξευρα ὅτι τὴν αὐγὴν ἡ φυγή μου θὰ ἐγίνετο γνωστή, διότι ὁ Κόμης θὰ ἐπήγαινεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου· πλὴν τούτου εἶχα ἀρήσει τὰ σινδόνια κρεμάμενα εἰς τὸ παράθυρον. Καὶ ὅμως ἐπὶ δύο ἡμέρας δὲν ἠκούσθη τίποτε· τὴν τρίτην ἡμέραν ὁ Φίλιππος ἀκούσας ὅτι δὲν ἤμην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μποζενοὺ ἦλθε καὶ ἠρώτησε τὴν μητέρα μου δι' ἐμέ. Πρὸ πολλοῦ δὲν ἐβλεπόμεθα, διότι ἡ κόμησσα φυβουμένη τὸν πυρετὸν μὲ εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ τὸν βλέπω· ὥστε διὰ μέσου τῆς μητρός μου μόνον ἐπληροφορήθη ὁ Φίλιππος τὰ κατ' ἐμέ. — Ἡ Ῥοδίνη εἶναι ἐδῶ, καὶ ἀσθενεῖ ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ μου· ὑποθέτομεν ὅτι ἔχει πυρετόν. Καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μας ἐμπιστευόμεθα εἰς τὸν Φίλιππον· τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν ἐνομίσαμεν ἀσφαλέστερον νὰ μείνῃ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν διατρεξάντων. Ἐπειδὴ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ μὲ ἰδῇ, ἡ μήτηρ μου τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν κοιτῶνά μου. Ἀφ' οὗ τὸν ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγείας του καὶ ἐπροσθεσε ὅτι ἐγὼ δὲν ἤμην πολλὰ καλὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐκεῖνος εἶπεν· — Εἶναι δυστύχημα διὰ τὴν κόμησσαν.—Τί; ἠρώτησα.—Τώρα ὅτε ἡ κόμησσα ἔχει μεγάλην ἀνάγκην σοῦ, σὺ εἶσαι ἀσθενής; εἶπεν αὐτός. —Τί ἐννοεῖς· ἠρώτησα ἐκ νέου· ἡ κόμησσα δὲν εἶναι εἰς τὴν οἰκίαν!—Δὲν ἠξεύρεις ὅτι ἐπέστρεψε καὶ ὅτι εἶναι ἀσθενής; Ἐπροσκάλεσαν καὶ ἰατρὸν καὶ λέγουν ὅτι κινδυνεύει.—Παντοδύναμε Θεέ! ἀνέκραξα· εἶναι δυνατὸν ἡ ἀθλία κυρία μου ν' ἀσθενῇ καὶ ἐγὼ νὰ μὴν εἶμαι μαζύ της! Ὁ ὑπηρέτης Ῥοβέρτος διηγεῖται, ἐξηκολούθησεν ὁ Φίλιππος, ἀλλὰ μ' ἐσύστησε νὰ μὴν τὸ εἰπῶ εἰς κανένα, ὅτι ὅταν ἦλθε εἰς Μονλοὺ, ὁ Κ. Ῥατὼ, ἐπλησίασεν εἰς τὴν θυρίδα τῆς ἁμάξης, καὶ ἠρώτησε τὴν κόμησσαν ἐὰν εἶδε τὸν Κ. Εὐγένιον δὲ Μποζενού. Αὕτη δὲ ὠχριάσασα, — Δὲν ἠξεύρετε, ἀπεκρίθη, Κ. Ῥατὼ, ὅτι ὁ ἐξάδελφός μου ἐφονεύθη εἰς τὸν πόλεμον; Ἐκεῖνος ὅμως τὴν ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτω· ἐπειδὴ ὁ Κ. Εὐγένιος εἶχε περάσει ἀπ' ἐκεῖ πρὸ ὀλίγου καὶ διευθύνετο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κομήσσης. Διαβαίνων ὁ Ῥατὼ θὰ ἐξέλαβεν ἄλλον τινὰ ἀντ' ἐκείνου· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι ἡ κόμησσα ἐπίστευσε τοὺς λόγους του ἐπειδὴ ἐπέστρεψεν ἐν τῷ ἅμα.—Ὁ Ῥατὼ τὴν εἶπεν ὅτι εἶχεν ἰδεῖ τὸν Κ. Εὐγένιον, ἠρώτησα.—Τοῦτο εἶπεν ὁ Ῥοβέρτος· ἀλλὰ ὁ κτίστης Διδιὲ διηγεῖται ὅτι ἡ κόμησσα ἦτον ἀσθενὴς καὶ πρὶν ἀναχωρήσῃ, καὶ ὅτι τὴν εἶχον φοβίσῃ οἱ ποντικοὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ σπουδαστήριον. — Ποντικοί! ἀνέκραξα, ἀνασκωθεῖσα εἰς τὴν κλίνην μου καὶ θεωροῦσα αὐτὸν ἐκπεπληγμένη. Τί ποντικοί; τί σπουδαστήριον;

— Ἐν σπουδαστήριον πλησίον τοῦ κοιτῶνός της, ἀπεκρίθη ὁ Φίλιππος. Ὁ κόμης ἔστειλε νὰ καλέσῃ τὸν Διδιὲ διὰ νὰ σκεπάσῃ μὲ τοῖχον τὴν θύραν του.—Νὰ τὴν σκεπάσῃ μὲ τοῖχον; ἀνέκραξα.—Ναί, νὰ κτίσῃ μὲ τοῖχον τὴν θύραν τοῦ σπουδαστηρίου. Ἀλλὰ τί ἔχεις, Ῥοδίνη, Ἀ! δὲν ἔπρεπε νὰ εἰπῶ ὅτι ἡ κόμησσα εἶναι ἀσθενής! εἶπεν ἔντρομος.—Ἄφες με μόνην δι' ὄνομα Θεοῦ! ἀνέκραξα, καὶ εἰπὲ εἰς τὴν μάναν μου νὰ ἔλθῃ ἐδῶ!

Δὲν ἐνθυμοῦμαι τίποτε περισσότερον ἀπὸ τοῦτο, κυρία. Ὅταν ἦλθεν ἡ μάνα μου εἰς τὸ δωμάτιον, μ' εὗρε μὲ τὰ νυκτικά μου δένουσαν τὰ σινδόνια ὁπὰ νὰ καταβῶ ἀπὸ τὸ παράθυρον, ἐν ᾧ ἡ θύρα ἦτον ἀνοικτή· ἀλλ' ἤμην ἔξω φρενῶν. Ἐπέρασαν ἑβδομάδες πρὶν ἔλθω εἰς τὸν ἑαυτόν μου. Πρὶν δὲ ἀναλάβω τὰς αἰσθήσεις μου, ἡ ἀθλία κυρία μου καὶ τὸ βρέφος της ἦσαν εἰς τὸν τάφον· ὁ αὐθέντης μου εἶχεν ἀναχωρήσῃ (καὶ κανεὶς δὲν ἤξευρεν εἰς ποῖον μέρος), ὅλοι οἱ δοῦλοι εἶχον ἀπολυθῆ, καὶ ἡ κατηραμένη ἐκείνη οἰκία ἦτον κλεισμένη. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Κόμης ἀπέθανεν εἰς Ηιρισίους.

— Ἀλλὰ, Ῥοδίνη, ἐπανέλαβον εἶσαι βεβαία ὅτι ὁ Εὐγένιος ἦτον κλεισμένος εἰς τὸ σπουδαστήριον; Πῶς ἠξεύρεις ὅτι ὁ Κόμης δὲν τὸν ἐλευθέρωσε προτήτερα;

— Ἀ! κυρία μου, ἀπεκρίθη ἡ Ῥοδίνη σείουσα τὴν παραλυτικὴν κεφαλήν της· δὲν θὰ μ' ἐκάμνετε τοιαύτην ἐρώτησιν ἂν ἐγνωρίζετε τὸν Γουὶ Γοντζάλεζ, ὅπως ἐγώ. Μόλις ὁ Φίλιππος μ' ἐδιηγήθη τὰ διατρέξαντα κ' εὐθὺς ἐνόησα τὰ λοιπά. Ἦτον τῳόντι ἐκδίκησις ἀξία τοῦ αὐστηροῦ καὶ ἀδυσωπήτου χαρακτῆρος τοῦ Κόμητος. Ἑκατὸς τούτου, κυρία μου, ὅταν τὰ πάντα εἶχον τελειώσῃ, καὶ ὁ κτίστης Διδιὲ ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ, μὲ εἶπεν ὅτι ἦτον παραβέβαιος ὅτι εἰς τὸ σπουδαστήριον ὑπῆρχεν ἔμψυχόν τι ὃν ὅταν ἐτοίχιζε τὴν θύραν του.

— Καὶ στοχάζεσαι, Ῥοδίνη, ἠρώτησα, στοχάζεσαι ὅτι ἡ κόμησσα ὑπωπτεύθη τὸ μυστικὸν τοῦ φρικώδους σπουδαστηρίου;

— Ναί, βέβαια, κυρία μου, ἀπήντησεν ἡ Ῥοδίνη καὶ αὐτὸ μάλιστα τὴν ἐφόνευσε· διότι ὅταν ἡ κυρία μου ἐπέστρεψε τόσον ἀπροσδοκήτως, ὁ Κόμης ἦτον κλεισμένος εἰς τὸ ἄνω πάτωμα μὲ τὸν ἐπίτροπόν του, διατάττων τὰς ὑποθέσεις του ὅπως ἐγκαταλείψῃ διὰ παντὸς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ εἶχε δώσει προσταγὴν νὰ μὴν τὸν ἐνοχλήσουν. Καὶ κλείσας τὴν θύραν ἔλαβε τὰ κλειδία μαζῆ του, λησμονήσας ὅτι ὑπῆρχε καὶ δεύτερον κλειδίον εἰς χεῖρας τοῦ ἐπιστάτου διὰ τοῦ ὁποίου ἤνοιξεν ἡ κυρία μου. Καὶ εἶχε μὲν ἐνοήσει ὡς ἐκ τῆς αἰφνιδίας ἀπρουσίας μου καὶ τῆς ταραχῆς τοῦ κόμητος καὶ τῆς ἀναχωρήσεώς του, καὶ τῆς διηγήσεως τοῦ ἐπιστάτου ὅτι συνέβη τι ἀπαίσιον, ὁποῖον ὅμως δὲν ἤξευρε· ὅταν μόνον τὰ βλέμματά της ἔπεσαν εἰς τὴν θύραν τοῦ σπουδαστηρίου, τότε ἐνόησε τὰ πάντα. Τὰ λοιπὰ τὰ ἐννοεῖτε εὐκόλως, κυρία μου· ποῦ λέξεις νὰ τὰ περιγράψω. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκίας ἐμβῆκαν εἰς τὸ δωμάτιον εὗρον τὴν κόμησσαν μανιωδῶς κτυποῦσαν τὸν τοῖχον διὰ τοῦ ὁποίου ἦτον σκεπασμένη ἡ θύρα τοῦ σπουδαστηρίου. Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν ὅλοι οἱ πόνοι της ἐτελείωσαν, διότι εἶχεν ἀποθάνει ὅταν ὁ Φίλιππος ἐδιηγεῖτο τὴν ἐπιστροφήν της.

— Τρομερὰ τραγῳδία, ἀνέκραξα. Καὶ ὁ Φίλιππος τί ἀπέγινεν;

— Ἀπέθανε, κυρία μου, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, ἐξ περίπου μῆνας μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα. Ὅταν ἀνέλαβα τὴν ὑγείαν μου, ὑπῆγα νὰ ὑπηρετήσω, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα τεσσαράκοντα ἔτη ὑπῆρξα ἐπιστάτις τοῦ παρόντος ἐφημερίου.

— Καὶ μόνος αὐτὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν αὐτήν;

— Ναί, κυρία μου. Ἐγὼ ὑπῆγα μίαν μόνην φορὰν διὰ νὰ ἰδῶ τὸ ἀλάθιον δωμάτιον, καὶ τὴν κλίνην ὅπου ἀπέθανεν ἡ ταλαίπωρος κυρία μου. Ὅταν ἡ οἰκία ἐνοικιάσθη, τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἔμεινε κλειστόν· ἀλλὰ, ἐπρόσθεσεν ἡ γραῖα σείσασα τὴν κεφαλήν της, οἱ ἐνοικιασταὶ ἀνεχώρησαν μίαν ὥραν προτήτερα.

— Καὶ διατί ὁ Κ. ἐφημέριος πηγαίνει ἐκεῖ τόσον συχνά; ἠρώτησα,

— Διὰ νὰ προσευχηθῇ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, ἀπεκρίθη ἡ γραῖα, σφραγισθεῖσα διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ.

Συγκινηθεῖσα βαθύτατα ὅταν ἤκουσα τὴν ἱστορίαν ταύτην, ἀπεχαιρέτισα τὴν μόνην ἐπιζήσασαν μάρτυρα τοσούτων θλίψεων. Καὶ συνοδευθεῖσα ἀπὸ τὸν ἐφημέριον ἐπεσκέφθην τὸ ἀπαίσιον δωμάτιον. — Κυρία μου! εἶπεν ὁ σύντροφός μου, πόσον ἀθλία εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις, μὲ τὰ πάθη, τὰς ἀφροσύνας καὶ τὰς μωρὰς ἐκδικήσεις της! Δὲν εἶναι τῳόντι ἀπελπιστικὴ ἡ ἰδέα, ὅτι τοιοῦτος ἔρως ἔγεινεν ἀφορμὴ τοσαύτης δυστυχίας!!

(Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Γ. ΛΑΝΟΥ ΠΕΚΚΟΥ.)

ΠΕΡΙ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ.

(*Τέλος Ἰδ. φυλλ.* 171.)

—ooo—

ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ. — Κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἐφ' ἧς κανονίζονται αἱ λοιπαὶ κινηταὶ ἑορταὶ τοῦ ἔτους, πρέπει νὰ ἑορτάζηται τὴν κυριακὴν τὴν ἀμέσως ἑπομένην τῆς πρώτης ἐαρινῆς πανσελήνου. Ἡ πρώτη ἐαρινὴ πανσέληνος, ἢ ἡ τῆς πασχαλινῆς Σελήνης, εἶναι ἡ κατὰ τὴν 21 Μαρτίου πίπτουσα, ἢ ἀμέσως μετὰ ταύτην· διότι, κατὰ τὸ ἐν χρήσει ἡμερολόγιον, ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία ἔπιπτε τότε κατὰ τὴν 21 Μαρτίου. Ὅταν ἡ πανσέληνος αὕτη πίπτῃ κυριακὴν, ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ τελεῖται κατὰ τὴν ἀμέσως ἑπομένην κυριακὴν, ἀπωμὴ συντρτάζωσιν οἱ

Χριστιανοὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Τὸ αὐτὸ γίνεται ὁσάκις ἡ κυριακὴ τοῦ Πάσχα συμπίπτει τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα.

Αἱ ἐπακταὶ δίδουσιν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ παντοτεινοῦ ἡμερολογίου τὰς νέας σελήνας οὐχὶ δὲ τὰς πανσελήνους· προσθέτοντες 13 εἰς τὴν ἡμερομηνίαν μιᾶς νέας Σελήνης, λαμβάνομεν τὴν ἡμερομηνίαν τῆς προσεχοῦς πανσελήνου. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι ἡ πασχαλινὴ νέα Σελήνη πίπτει, τὸ πλεῖστον, 13 ἡμέρας πρὸ τῆς 21 Μαρτίου, ἤτοι τὴν 8 Μαρτίου. Γνωστῆς οὔσης τῆς ἐπακτῆς καὶ τοῦ κυριακοῦ γράμματος ἔτους ὡρισμένου, ἐν τῷ παντοτεινῷ ἡμερολογίῳ ζητοῦμεν, ἀπὸ τῆς 8 Μαρτίου ἀρχόμενοι, τὴν ἐπακτὴν, ἥτις οὕτως εἶναι ἡμέρα νέας Σελήνης. Προσθέτοντες τῇ ἡμερομηνίᾳ ταύτῃ 13, λαμβάνομεν τὴν τῆς πασχαλινῆς πανσελήνου, ἤτοι τὴν 12 Ἀπριλίου. Τέλος, ζητοῦμεν τὴν ἀρέσω ἑπομένην μετὰ τὴν 12 Ἀπριλίου κυριακήν, βοηθείᾳ τοῦ κυριακοῦ γράμματος Α, καὶ εὑρίσκομεν ὅτι ἐν ἔτει 1854 τὸ Πάσχα τῶν Δυτικῶν πίπτει τὴν 16 Ἀπριλίου.

ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΟΡΤΗΣ. — Τὸ Πάσχα πίπτει τὴν 22 Μαρτίου, ὅταν ἡ πρώτη ἐαρινὴ πανσέληνος συμβῇ τὴν 21 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡ δ' ἑπομένη 22 ἦναι κυριακή. Ἄρα, φανερὸν ὅτι ἡ ἑορτὴ αὕτη οὐδέποτε πίπτει πρὸ τῆς 22 Μαρτίου. Τὸ ἀνώτερον ὅριον αὐτῆς εἶναι ἡ 25 Ἀπριλίου. Ὅταν ἡ πανσέληνος συμπίπτῃ τῇ 20 Μαρτίου, δὲν εἶναι αὕτη ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος, ἀλλ' ἡ μετὰ 30 ἡμέρας (ἀπὸ τῆς 20 Μαρτίου) συμβαίνουσα, ἤτοι κατὰ τὴν 18 Ἀπριλίου, ἥτις ἡ νουμηνία ἦτο τὴν 5 Ἀπριλίου. Ἐὰν συμβῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη νὰ ἦναι κυριακή, τὸ Πάσχα ἑορτάζεται τὴν ἀμέσως ἑπομένην κυριακήν, ἤτοι τὴν 25 Ἀπριλίου, δι' ἃν λόγον εἴπομεν ἀνωτέρω.

Ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ ταῦτα γράφοντες καὶ ἀναγινώσκοντες, ὄντες ὀρθόδοξοι, μᾶλλον ἐνδιαφερόμεθα εἰς τὸν ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῆ ὁρισμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἡμέρας τοῦ Ἁγίου Πάσχα, ἢ τῆς κατὰ τοὺς Δυτικούς, ἐνομίσαμεν οὐχὶ περιττὸν προσαρτῆσαι τὸ ἀφορῶν τὸ περὶ οὗ λόγος ἀντικείμενον *Κανόνιον*, ἐν χρήσει ὑπάρχον παρὰ τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως, ὑπὸ τοὺς προηγουμένως ἐκτεθεῖσι, λαμβάνωσιν αὐτὸ ὑπ' ὄψιν οἱ βουλόμενοι. Τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Κανονίου τούτου εὑρήσομεν ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης Θεωρίας.

ΕΟΡΤΑΙ ΚΙΝΗΤΑΙ. — Μετὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εὐκόλως εὑρίσκονται καὶ αἱ ἡμέραι καθ' ἃς πίπτουσιν αἱ ἐπὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης κανονιζόμεναι κινηταὶ ἑορταί. Διότι, ἀπὸ τῆς προηγουμένης τοῦ Πάσχα ἡμέρας ὀπισθοχωροῦντες κατὰ ἡμέρας 70, ἤτοι ἑβδομάδας 10, εὑρήσομεν τὴν ἀρχὴν τοῦ Τριῳδίου, συμπίπτουσαν τῇ 10η κυριακῇ πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἐπίσης, προβαίνοντες ἀπὸ τῆς κυριακῆς τοῦ Πάσχα ἐπὶ ἑτέρας 70 ἡμέρας, εὑρήσομεν τὴν κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων. Περὶ τῶν μεταξὺ ἑορτῶν καὶ λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶς κανονισθεισῶν τελετῶν, περιττὸν λαλῆσαι· οἱ βουλόμενοι λεπτομερεστέρας περὶ τούτων λαβεῖν γνώσεις, ζητήσωσαν ἐν τοῖς Ὡρολογίοις, Συνόψεσι, κτλ.

ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΚΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ. — Προηγουμένως εἴδομεν ὅτι αἱ ἐπακταὶ δίδουσι, μετὰ 200 περίπου ἔτη, σφάλμα 1 ἡμέρας ἐπὶ τῶν ἡμερομηνιῶν τῶν νέων σεληνῶν· διότι 19 ἔτη τροπικὰ δὲν ἰσοδυναμοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς 235 μῆνας συνοδικούς, ἀλλὰ 235 τοιούτους πλέον 2 ὥρας. Ὅπως τεθῇ ἐν ἁρμονίᾳ ἡ ἀπαιτουμένη διόρθωσις πρὸς τὴν Γρηγοριανὴν παρεμβολήν, ἠναγκάσθησαν νὰ διαιρέσωσιν αὐτὴν εἰς δύο. Κατ' ἕκαστον ἔτος ἑπαιώνιον κοινόν, ἤτοι τρὶς εἰς 400 ἔτη, ἐλαττύνουσι κατὰ μίαν μονάδα τὰς ἐπακτὰς τοῦ τῶν ἐπακτῶν πίνακος· ἡ ἐπιδιόρθωσις δὲ αὕτη εἶναι ἡ καλουμένη ἐξίσωσις ἡλιακὴ ἢ *μετέπτωσις*. Ἀπὸ 3 εἰς 3 αἰῶνας (κατὰ τὰ 1500, 1800, 2100, . . .) προχωροῦσι τὰς ἐπακτὰς κατὰ μίαν μονάδα· αὕτη δὲ εἶναι ἡ δευτέρα ἐπιδιόρθωσις καλουμένη ἐξίσωσις σεληνιακὴ ἢ *προέμπεσις*. Μετὰ παρέλευσιν 12 αἰώνων, εὑρίσκεται ὅτι αἱ ἐπακταὶ ὀπισθοπόρησαν κατὰ 5 μονάδας ἢ κατὰ 0,ημ. 83 εἰς 200 ἔτη, ὅπερ εἶναι σχεδὸν ἀκριβὲς καὶ ὅπερ καθίσταται ἐντελῶς τοιοῦτον ἐφαρμοζομένης τῆς προειρημένης διορθώσεως κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου.

Αἱ δύο αὗται ἐπιδιορθώσεις μηδενίζονται κατὰ τὸν 18ον καὶ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἕνεκα τούτου ἠδυνήθημεν ποιήσαι χρῆσιν τοῦ ἐν σελ. 61 πίνακος τῶν ἐπακτῶν. Κατὰ τὸ 1900, αἱ ἐπακταὶ αὗται πρέπει

νὰ ὀπισθοχωρήσωσι κατὰ μίαν μονάδα· εἰς μόνην δὲ ταύτην τὴν μεταβολὴν ὑποκύψουσι μέχρι τοῦ 2200. Ἡ τῶν ἐπακτῶν μέθοδος εἰσήχθη ὑπὸ τῆς Γρηγοριανῆς μεταρρυθμίσεως. Πρότερον μετεχειρίζοντο τοὺς χρυσοῦς ἀριθμοὺς κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαίων. Ἡ χρῆσις τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου ἁπλουστέρα μὲν ἦτον, ἀλλ' ἦττον ἀκριβής.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΗΘΟΥΣ ΣΕΛΗΝΗΣ. — Ἡ τὸ τοῦ χρόνου μέτρον βάσιν ἔχει τὴν πορείαν τοῦ μέσου Ἡλίου, εἰς τὰς πολιτικὰς σχέσεις, οὕτω καὶ ὁ κανὼν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου στηρίζεται ἐπὶ τῆς πορείας τῆς μέσης Σελήνης. Τὰ αἴτια ὧν ἕνεκα ἀντεισῆξαν μίαν Σελήνην ὑποθετικὴν ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς Σελήνης, ἧς μικρόν τι ἀπομακρύνεται, ποτὲ μὲν κατὰ μίαν διεύθυνσιν ποτὲ δὲ κατὰ τὴν ἑτέραν, εἰσὶν ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ ὧν ἕνεκα παρεδέχθησαν τὴν διάβασιν Ἡλίου ὑποθετικοῦ διὰ τοῦ ἀνωτέρου ἢ τοῦ κατωτέρου μεσημβρινοῦ, ὅπως δηλώσωσι τὸ μέσον ἢ τὸ τέρμα τῆς πολιτικῆς ἡμέρας.

Σημειωτέον ὅτι, ὁ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας ἦτο νὰ λαμβάνῃ τὰς ἡμερομηνίας τῶν πανσελήνων μεθ' ἱκανῆς προεγγίσεως. Εἰς τοῦτο ἐπέτυχεν ἐντελῶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐκκλησιαστικὰς νέας σελήνας, αὗται διαφέρουσι τῶν ὑπὸ τῶν Ἀστρονόμων καλουμένων νέων σεληνῶν. Αἱ τελευταῖαι αὗται εἰσὶν ἀφανεῖς, διότι ἡ Σελήνη εἶναι τότε εἰς συζυγίαν μετὰ τοῦ Ἡλίου, ἐνῷ αἱ πρῶται συστοιχοῦσι τῇ φάσει τῇ κατὰ δύο ἡμέρας ἑπομένῃ τῇ συζυγίᾳ, καὶ δηλοῦσι τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς ἡ Σελήνη, ἀπαλλασσομένη τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, καθίσταται ὁρατὴ τὸ πρῶτον, κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἡμέρας, ὑπὸ μορφὴν λεπτοῦ δρεπάνου. Ἐνταῦθεν προέκυψεν ὁ κανὼν τοῦ προσθέτειν 13 μονάδας μόνον εἰς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς νέας ἐκκλησιαστικῆς Σελήνης πρὸς εὕρεσιν τῆς ἡμερομηνίας τῆς πανσελήνου. Ἔπρεπε νὰ προστίθενται 14 1/2 εἰ ἐκρόκειτο περὶ τῆς ἀστρονομικῆς νέας Σελήνης.

ΚΥΚΛΟΣ ΤΩΝ ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΩΝ. — Καλεῖται οὕτω περίοδος ἐκ 15 ἐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἰσαχθεῖσα πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων. Ἕνεκα τῆς ἐπινεμήσεως τῶν φόρων καὶ τὰ φορολογικὰ ταῦτα ἔτη ὠνομάσθησαν ἰνδικτιῶνες. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἰνδικτιὼν ἤρχιζε τὴν 15 Σεπτεμβρίου, ἐπὶ δὲ τῶν τελευταίων Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 1ην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἡ ἰνδικτιὼν ἐσημειοῦτο εἰς ἅπαντα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα σὺν τῇ συνήθει χρονολογίᾳ. Βραδύτερον δὲ εἰσῆξαν τὴν συνήθειαν ταύτην, ἣν καὶ διατηροῦσι μέχρι τῆς σήμερον, οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι καὶ οἱ Πάπαι τῆς Ῥώμης. Οἱ μὲν πρῶτοι γράφουσι τοῦ τρέχοντος ἔτους τὴν ἰνδικτιῶνα ἐν ἅπασι τοῖς συνοδικοῖς ἐγγράφοις, οἱ δὲ Πάπαι σημειοῦσι προσέτι καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν παρελθουσῶν ἰνδικτιώνων.

Ἡ τῶν ἰνδικτιώνων ἀρχὴ λογίζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀπὸ τοῦ 3 ἔτους πρὸ Χριστοῦ, εἰ καὶ ἡ περίοδος αὕτη εἰσήχθη μετὰ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας. Λοιπὸν, πρὸς εὕρεσιν τῆς ἰνδικτιῶνος ἔτους ὡρισμένου ἀπὸ Χριστοῦ, συναπτέον 3 μονάδας τὸ ἀριθμῷ τοῦ ἔτους, καὶ διαιρετέον τὸ κεφάλαιον διὰ 15. Τὸ μὲν πηλίκον δεικνύει τοὺς παρελθόντας κύκλους τῶν ἰνδικτιώνων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τὴν ἰνδικτιῶνα ἢ τὴν τάξιν τοῦ ἔτους ἐν τῷ τρέχοντι κύκλῳ. Ἐὰν μένῃ ὑπόλοιπον 0, ἡ ἰνδικτιὼν τοῦ ἔτους εἶναι 15.

Ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν ἰνδικτιῶνα οἱ τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κανονίζοντες ἀκολουθοῦσι μέθοδον διάφορον τῆς προηγουμένης τῶν νεωτέρων, ἀναλογοῦν δὲ ἐκείνης δι' ἧς εὑρίσκουσι τοὺς κύκλους τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ἤτοι, διαιροῦσι διὰ τοῦ 15 τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου παρελθόντα ἔτη μέχρι τοῦ ἔτους οὗτινος τὴν ἰνδικτιῶνα ζητοῦσι.

ΙΟΥΛΙΑΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. — Τὸ γενόμενον τῶν ἀριθμῶν 28, 19, 15, δηλούντων τοὺς κύκλους τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης καὶ τῆς ἰνδικτιῶνος, συνιστᾷ *περίοδον* ἐξ 7980 ἐτῶν συγκειμένην, καλουμένην *Ἰουλιανήν*. Τῆς περιόδου ταύτης, ἣν καὶ *κύκλον Ἰουλιανὸν* καλοῦσι, ἐφευρετὴς λέγεται ὁ Ἰωσὴφ Σκαλίγερος, υἱὸς τοῦ Ἰουλίου Σκαλιγέρου. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, κατὰ μὲν τοὺς Ἀνατολικοὺς λογίζοντας ἀπὸ κτίσεως κόσμου, εἶναι τὸ 5509ον τοῦ περὶ οὗ λόγος κύκλου, κατὰ δὲ τοὺς Δυτικοὺς τὸ 4714ον.

Ἔτος οἱονδήποτε ἐπίσης καλῶς δηλοῦται διὰ τῆς τάξεως αὐτοῦ ἐν τοῖς τρισὶ κύκλοις Ἡλίου, Σελήνης καὶ Ἰνδικτιῶνος, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ· διότι, ἐν διαστήματι 7980 ἐτῶν, ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσι δύο ἔτη ἔχοντα συγχρόνως τὸν αὐτὸν χρυσοῦν ἀριθμόν, τὸν αὐτὸν Ἡλίου κύκλον καὶ τὴν αὐτὴν ῥωμαϊκὴν ἰνδικτιῶνα.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΟΥ (Σελ. 90.) — Ἐν αὐτῷ εὑρίσκομεν ἐν ποίᾳ ἡμερομηνίᾳ, ἔτους ὡρισμένου, πίπτει τὸ Ἅγιον Πάσχα· προσέτι δὲ ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἑβδομάδος πίπτει, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τὸ νομικὸν Φάσκα. Πρὸς τοῦτο, ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν προηγουμένως ὅτι, *Θεμέλιον Σελήνης* ἔτους τινος ὀνομάζουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τὸ ἐξαγόμενον ὅπερ λαμβάνουσιν αὐξάνοντες τὴν Ἰουλιανὴν ἐπακτὴν τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατὰ 3 μονάδας, καὶ ἀφαιροῦντες, εἰ δέον, ἀπὸ τοῦ ἀθροίσματος 30. Οὕτω, τὸ Θεμέλιον Σελήνης κατὰ τὸ ἔτος 1857 εἶναι 15. Ἐννοεῖται ὅτι, τοὺς Κύκλους Ἡλίου, Σελήνης, χρυσοῦς ἀριθμούς, ἐπακτὰς κ. τ. ἑ. ζητοῦμεν, πρὸς χρῆσιν τοῦ περὶ οὗ λόγος Κανονίου, κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν μέθοδον.

Ἔστω π. χ. ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἔτους 1821. Εὑρίσκομεν ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἴχομεν·

Ἡλ. Κύκλ. $\left(\frac{5508+1821}{28}=261+\frac{21}{28}\right)$ . . . 21,

Σελ. Κύκλ. $\left(\frac{5508+1821}{19}=385+\frac{14}{19}\right)$ . . . 14,

Σελ. Θεμέλ. $\left(\frac{14\times11+3}{30}=5+\frac{7}{30}\right)$ . . . . . 7.

ΚΑΝΟΝΙΟΝ ΠΑΝΤΟΤΕΙΝΟΝ

τοῦ εὑρίσκειν τὴν ἡμερομηνίαν καθ' ἣν πίπτει τὸ Ἅγιον Πάσχα. — Προσέτι, τὴν ἡμερομηνίαν καὶ ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος καθ' ἃς πίπτει τὸ Νομικὸν Φάσκα.

Σελίδης Κύκλου.	Νομικὸν Φάσκα.	Ἡλίου Κύκλοι. Α'. Ζ'. ΙΒ'. ΙΘ'.	Β'. Η'. ΙΑ'. ΚΑ'.	Γ'. ΙΔ'. ΚΕ'. Η'.	Θ'. ΙΕ'. ΚΣΤ'. Κ'.	Ι'. ΚΑ'. ΚΖ'. Α'.	Ε'. ΙΑ'. ΚΒ'. ΙΣΤ'.	ΣΤ'. ΙΖ'. ΚΓ'. ΚΗ'.	Σελίδης Θεμέλιος.
ά.	Ἀπριλ. 2	Ἀπριλ. 7 Γ'.	Ἀπριλ. 6 Δ'.	Ἀπριλ. 5 Ε'.	Ἀπριλ. 4 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 3 Ζ'.	Ἀπριλ. 9 Α'.	Ἀπριλ. 8 Β'.	ὠγ.
β'.	Μάρτ. 22	Μαρτ 24 ΣΤ'.	Μαρτ. 23 Ζ'.	Μαρτ. 29 Α'.	Μαρτ. 28 Β'.	Μαρτ. 27 Γ'.	Μαρτ. 26 Δ'.	Μαρτ. 25 Ε'.	κέ.
γ'.	Ἀπριλ. 10	Ἀπριλ. 14 Δ'.	Ἀπριλ. 13 Ε'.	Ἀπριλ. 12 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 11 Ζ'.	Ἀπριλ. 17 Α'.	Ἀπριλ. 16 Β'.	Ἀπριλ. 15 Γ'.	τ'.
δ'.	Μαρτ. 30	Μαρτ. 31 Ζ'.	Ἀπριλ. 6 Α'.	Ἀπριλ. 5 Β'.	Ἀπριλ. 4 Γ'.	Ἀπριλ. 3 Δ'.	Ἀπριλ. 2 Ε'.	Ἀπριλ. 1 ΣΤ'.	ζ'.
έ.	Ἀπριλ. 18	Ἀπριλ. 21 Η'.	Ἀπριλ. 20 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 19 Ζ'.	Ἀπριλ. 25 Α'.	Ἀπριλ. 24 Β'.	Ἀπριλ. 23 Γ'.	Ἀπριλ. 22 Δ'.	κά.
ς'.	Ἀπριλ. 7	Ἀπριλ. 14 Α'.	Ἀπριλ. 13 Β'.	Ἀπριλ. 12 Γ'.	Ἀπριλ. 11 Δ'.	Ἀπριλ. 10 Ε'.	Ἀπριλ. 9 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 8 Ζ'.	θ'.
ζ'.	Μαρτ. 27	Μαρτ. 31 Α'.	Μαρτ. 30 Ε'.	Μαρτ. 29 ΣΤ'.	Μαρτ. 28 Ζ'.	Ἀπριλ. 3 Α'.	Ἀπριλ. 2 Β'.	Ἀπριλ. 1 Γ'.	κ'.
ή.	Ἀπριλ. 15	Ἀπριλ. 21 Β'.	Ἀπριλ. 20 Γ'.	Ἀπριλ. 19 Δ'.	Ἀπριλ. 18 Ε'.	Ἀπριλ. 17 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 16 Ζ'.	Ἀπριλ. 22 Α'.	ά.
θ'.	Ἀπριλ. 4	Ἀπριλ. 7 Ε'.	Ἀπριλ. 6 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 5 Ζ'.	Ἀπριλ. 11 Α'.	Ἀπριλ. 10 Β'.	Ἀπριλ. 9 Γ'.	Ἀπριλ. 8 Δ'.	ιβ'.
ί.	Μαρτ. 24	Μαρτ. 31 Α'.	Μαρτ. 30 Β'.	Μαρτ. 29 Γ'.	Μαρτ. 28 Δ'.	Μαρτ. 27 Ε'.	Μαρτ. 26 ΣΤ'.	Μαρτ. 25 Ζ'.	κγ'.
ια'.	Ἀπριλ. 12	Ἀπριλ. 14 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 13 Ζ'.	Ἀπριλ. 19 Α'.	Ἀπριλ. 18 Β'.	Ἀπριλ. 17 Γ'.	Ἀπριλ. 16 Δ'.	Ἀπριλ. 15 Ε'.	δ'.
ιβ'.	Ἀπριλ. 1	Ἀπριλ. 7 Β'.	Ἀπριλ. 6 Γ'.	Ἀπριλ. 5 Δ'.	Ἀπριλ. 4 Ε'.	Ἀπριλ. 3 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 2 Ζ'.	Ἀπριλ. 8 Α'.	ιέ.
ιγ'.	Μαρτ. 21	Μαρτ. 24 Ε'.	Μαρτ. 23 ΣΤ'.	Μαρτ. 22 Ζ'.	Μαρτ. 28 Α'.	Μαρτ. 27 Β'.	Μαρτ. 26 Γ'.	Μαρτ. 25 Δ'.	κε'.
ιδ'.	Ἀπριλ. 9	Ἀπριλ. 14 Γ'.	Ἀπριλ. 13 Δ'.	Ἀπριλ. 12 Ε'.	Ἀπριλ. 11 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 10 Ζ'.	Ἀπριλ. 16 Α'.	Ἀπριλ. 15 Β'.	ς'.
ιέ.	Μαρτ. 29	Μαρτ. 31 ΣΤ'.	Μαρτ. 30 Ζ'.	Ἀπριλ. 5 Α'.	Ἀπριλ. 4 Β'.	Ἀπριλ. 3 Γ'.	Ἀπριλ. 2 Δ'.	Ἀπριλ. 1 Ε'.	ιή.
ις'.	Ἀπριλ. 17	Ἀπριλ. 21 Δ'.	Ἀπριλ. 20 Ε'.	Ἀπριλ. 19 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 18 Ζ'.	Ἀπριλ. 24 Α'.	Ἀπριλ. 23 Β'.	Ἀπριλ. 22 Γ'.	κϑ'.
ιζ'.	Ἀπριλ. 5	Ἀπριλ. 7 ΣΤ'.	Ἀπριλ. 6 Ζ'.	Ἀπριλ. 12 Α'.	Ἀπριλ. 11 Β'.	Ἀπριλ. 10 Γ'.	Ἀπριλ. 9 Δ'.	Ἀπριλ. 8 Ε'.	ι'.
ιή.	Μαρτ. 25	Μαρτ. 31 Β'.	Μαρτ. 30 Γ'.	Μαρτ. 29 Δ'.	Μαρτ. 28 Ε'.	Μαρτ. 27 ΣΤ'.	Μαρτ. 26 Ζ'.	Ἀπριλ. 1 Α'.	κά.
ιϑ'.	Ἀπριλ. 13	Ἀπριλ. 14 Ζ'.	Ἀπριλ. 20 Α'.	Ἀπριλ. 19 Β'.	Ἀπριλ. 18 Γ'.	Ἀπριλ. 17 Δ'.	Ἀπριλ. 16 Ε'.	Ἀπριλ. 15 ΣΤ'.	ιϛ'.

Τὰ ἐν τοῖς οἰκίσκοις γράμματα $A, B, \ldots$, δηλοῦσι τὰς ἡμέρας κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐν τῇ ἑβδομάδι, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς πρώτης.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΑΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,

ἢ ἡμερολόγιον Γρηγοριανὸν πρὸς εὕρεσιν τῆς νέας Σελήνης, τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος καὶ ἐορτῶν κινητῶν.

Ἡμερομηνίαι	Ἰανουάριος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Φεβρουάριος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Μάρτιος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Ἀπρίλιος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Μάϊος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Ἰούνιος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί
1	Η	*	Α	ΧΧΙΧ	Α	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΙΧ	Β	ΧΧΙΧ
2	Θ	ΧΧΙΧ	Β	ΧΧ	Β	ΧΧ	Ε	ΧΧ	Η	ΧΧ	Γ	ΧΧ
3	Ι	ΧΧ	Γ	ΧΧΙ	Γ	ΧΧΙ	Ζ	ΧΧΙ	Θ	ΧΧΙ	Δ	ΧΧΙ
4	Α	ΧΧΙ	Δ	ΧΧΙΙ	Δ	ΧΧΙΙ	Α	ΧΧΙΙ	Ι	ΧΧΙΙ	Ε	ΧΧΙΙ
5	Β	ΧΧΙΙ	Ε	ΧΧΙΙΙ	Ε	ΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΙΙΙ	Α	ΧΧΙΙΙ	Ζ	ΧΧΙΙΙ
6	Γ	ΧΧΙΙΙ	Ζ	ΧΧΙΥ	Ζ	ΧΧΙΥ	Γ	ΧΧΙΥ	Β	ΧΧΙΥ	Α	ΧΧΙΥ
7	Δ	ΧΧΙΥ	Α	ΧΧΥ	Α	ΧΧΥ	Δ	ΧΧΥ	Γ	ΧΧΥ	Β	ΧΧΥ
8	Ε	ΧΧΥ	Β	ΧΧΥΙ	Β	ΧΧΥΙ	Ε	ΧΧΥΙ	Δ	ΧΧΥΙ	Γ	ΧΧΥΙ
9	Ζ	ΧΧΥΙ	Γ	ΧΧΥΙΙ	Γ	ΧΧΥΙΙ	Ζ	ΧΧΥΙΙ	Ε	ΧΧΥΙΙ	Δ	ΧΧΥΙΙ
10	Η	ΧΧΥΙΙ	Δ	ΧΧΥΙΙΙ	Δ	ΧΧΥΙΙΙ	Α	ΧΧΥΙΙΙ	Ζ	ΧΧΥΙΙΙ	Ε	ΧΧΥΙΙΙ
11	Θ	ΧΧΥΙΙΙ	Ε	ΧΧΙΧ	Ε	ΧΧΙΧ	Β	ΧΧΙΧ	Η	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΙΧ
12	Ι	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΧ	Ζ	ΧΧΧ	Γ	ΧΧΧ	Θ	ΧΧΧ	Α	ΧΧΧ
13	Α	ΧΧΧ	Α	ΧΧΧΙ	Α	ΧΧΧΙ	Δ	ΧΧΧΙ	Ι	ΧΧΧΙ	Β	ΧΧΧΙ
14	Β	ΧΧΧΙ	Β	ΧΧΧΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙ	Ε	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙ
15	Γ	ΧΧΧΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ	Δ	ΧΧΧΙΙΙ
16	Δ	ΧΧΧΙΙΙ	Δ	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΙΧ	Α	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ	Ε	ΧΧΙΧ
17	Ε	ΧΧΙΧ	Ε	ΧΧΧ	Ε	ΧΧΧ	Β	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧ	Ζ	ΧΧΧ
18	Ζ	ΧΧΧ	Ζ	ΧΧΧΙ	Ζ	ΧΧΧΙ	Γ	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙ	Α	ΧΧΧΙ
19	Η	ΧΧΧΙ	Α	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙ	Δ	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙ
20	Θ	ΧΧΧΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ	Ε	ΧΧΧΙΙΙ	Η	ΧΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙΙ
21	Ι	ΧΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΙΧ	Θ	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΙΧ
22	Α	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧ	Α	ΧΧΧ	Ι	ΧΧΧ	Ε	ΧΧΧ
23	Β	ΧΧΧ	Ε	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙ	Β	ΧΧΧΙ	Α	ΧΧΧΙ	Ζ	ΧΧΧΙ
24	Γ	ΧΧΧΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙ
25	Δ	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙΙ	Δ	ΧΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ
26	Ε	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΙΧ	Β	ΧΧΙΧ	Ε	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ
27	Ζ	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΧ	Γ	ΧΧΧ	Ζ	ΧΧΧ	Ε	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧ
28	Η	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧΙ	Δ	ΧΧΧΙ	Α	ΧΧΧΙ	Ζ	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙ
29	Θ	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙΙ	Ε	ΧΧΧΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙ	Η	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ
30	Ι	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙΙ	Θ	ΧΧΧΙΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙΙ
31	Α	ΧΧΧΙΙΙ			Α	ΧΧΙΧ			Ι	ΧΧΙΧ		

Ἡμερομηνίαι	Ἰούλιος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Αὔγουστος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Σεπτέμβριος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Ὀκτώβριος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Νοέμβριος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί	Δεκέμβριος Κυρ. γράμ.	Ἐπακταί
1	Γ	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΙΧ	Β	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΙΧ	Α	ΧΧΙΧ
2	Δ	ΧΧ	Η	ΧΧ	Γ	ΧΧ	Ε	ΧΧ	Η	ΧΧ	Β	ΧΧ
3	Ε	ΧΧΙ	Θ	ΧΧΙ	Δ	ΧΧΙ	Ζ	ΧΧΙ	Θ	ΧΧΙ	Γ	ΧΧΙ
4	Ζ	ΧΧΙΙ	Ι	ΧΧΙΙ	Ε	ΧΧΙΙ	Η	ΧΧΙΙ	Ι	ΧΧΙΙ	Δ	ΧΧΙΙ
5	Η	ΧΧΙΙΙ	Α	ΧΧΙΙΙ	Ζ	ΧΧΙΙΙ	Θ	ΧΧΙΙΙ	Α	ΧΧΙΙΙ	Ε	ΧΧΙΙΙ
6	Θ	ΧΧΙΥ	Β	ΧΧΙΥ	Η	ΧΧΙΥ	Ι	ΧΧΙΥ	Β	ΧΧΙΥ	Ζ	ΧΧΙΥ
7	Ι	ΧΧΥ	Γ	ΧΧΥ	Θ	ΧΧΥ	Α	ΧΧΥ	Γ	ΧΧΥ	Η	ΧΧΥ
8	Α	ΧΧΥΙ	Δ	ΧΧΥΙ	Ι	ΧΧΥΙ	Β	ΧΧΥΙ	Δ	ΧΧΥΙ	Θ	ΧΧΥΙ
9	Β	ΧΧΥΙΙ	Ε	ΧΧΥΙΙ	Α	ΧΧΥΙΙ	Γ	ΧΧΥΙΙ	Ε	ΧΧΥΙΙ	Ι	ΧΧΥΙΙ
10	Γ	ΧΧΥΙΙΙ	Ζ	ΧΧΥΙΙΙ	Β	ΧΧΥΙΙΙ	Δ	ΧΧΥΙΙΙ	Ζ	ΧΧΥΙΙΙ	Α	ΧΧΥΙΙΙ
11	Δ	ΧΧΙΧ	Η	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ	Ε	ΧΧΙΧ	Η	ΧΧΙΧ	Β	ΧΧΙΧ
12	Ε	ΧΧΧ	Θ	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧ	Ζ	ΧΧΧ	Θ	ΧΧΧ	Γ	ΧΧΧ
13	Ζ	ΧΧΧΙ	Ι	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙ	Η	ΧΧΧΙ	Ι	ΧΧΧΙ	Δ	ΧΧΧΙ
14	Η	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ	Θ	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙ	Ε	ΧΧΧΙΙ
15	Θ	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ	Η	ΧΧΧΙΙΙ	Ι	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙΙ
16	Ι	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ	Θ	ΧΧΙΧ	Α	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ	Η	ΧΧΙΧ
17	Α	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧ	Ι	ΧΧΧ	Β	ΧΧΧ	Δ	ΧΧΧ	Θ	ΧΧΧ
18	Β	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙ	Α	ΧΧΧΙ	Γ	ΧΧΧΙ	Ε	ΧΧΧΙ	Ι	ΧΧΧΙ
19	Γ	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙ	Δ	ΧΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΧΙΙ	Α	ΧΧΧΙΙ
20	Δ	ΧΧΧΙΙΙ	Η	ΧΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΧΙΙΙ	Ε	ΧΧΧΙΙΙ	Η	ΧΧΧΙΙΙ	Β	ΧΧΧΙΙΙ
21	Ε	ΧΧΙΧ	Θ	ΧΧΙΧ	Δ	ΧΧΙΧ	Ζ	ΧΧΙΧ	Θ	ΧΧΙΧ	Γ	ΧΧΙΧ
22	Ζ	ΧΧ	Ι	ΧΧ	Ε	ΧΧ	Η	ΧΧ	Ι	ΧΧ	Δ	ΧΧ
23	Η	ΧΧΙ	Α	ΧΧΙ	Ζ	ΧΧΙ	Θ	ΧΧΙ	Α	ΧΧΙ	Ε	ΧΧΙ
24	Θ	ΧΧΙΙ	Β	ΧΧΙΙ	Η	ΧΧΙΙ	Ι	ΧΧΙΙ	Β	ΧΧΙΙ	Ζ	ΧΧΙΙ
25	Ι	ΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΙΙΙ	Θ	ΧΧΙΙΙ	Α	ΧΧΙΙΙ	Γ	ΧΧΙΙΙ	Η	ΧΧΙΙΙ
26	Α	ΧΧΙΥ	Δ	ΧΧΙΥ	Ι	ΧΧΙΥ	Β	ΧΧΙΥ	Δ	ΧΧΙΥ	Θ	ΧΧΙΥ
27	Β	ΧΧΥ	Ε	ΧΧΥ	Α	ΧΧΥ	Γ	ΧΧΥ	Ε	ΧΧΥ	Ι	ΧΧΥ
28	Γ	ΧΧΥΙ	Ζ	ΧΧΥΙ	Β	ΧΧΥΙ	Δ	ΧΧΥΙ	Ζ	ΧΧΥΙ	Α	ΧΧΥΙ
29	Δ	ΧΧΥΙΙ	Η	ΧΧΥΙΙ	Γ	ΧΧΥΙΙ	Ε	ΧΧΥΙΙ	Η	ΧΧΥΙΙ	Β	ΧΧΥΙΙ
30	Ε	ΧΧΥΙΙΙ	Θ	ΧΧΥΙΙΙ	Δ	ΧΧΥΙΙΙ	Ζ	ΧΧΥΙΙΙ	Θ	ΧΧΥΙΙΙ	Γ	ΧΧΥΙΙΙ
31	Ζ	ΧΧΙΧ			Ε	ΧΧΙΧ			Ι	ΧΧΙΧ		

Ἐρχόμεθα ἤδη ἐν τῷ Κανονίῳ· ὁ οἰκίσκος ἐν ᾧ διαπαυροῦνται αἱ δύο εὐθεῖαι, ἡ μὲν ὁριζόντιος ζευγνύουσα τὸν τῆς Σελήνης κύκλον ιδ', ἐπὶ τὸ ἀπέναντι θεμέλιον αὐτῆς ζ'. ἡ δὲ κατακόρυφος ἀναχωροῦσα ἀπὸ τὸν ἄνωθεν κύκλον τοῦ Ἡλίου ΚΑ', δείκνυσιν ὅτι τὸ Ἅγιον Πάσχα κατὰ τὸ ἔτος 1821 ἐτελέσθη τὴν 10 Ἀπριλίου ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων, μετὰ κλαυθμῶν καὶ ὀδυρμῶν. Προσέτι εὑρίσκομεν, ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ Ἰουδαῖοι ἑώρτασαν τὸ ἑαυτῶν Φάσκα τὴν 9 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἤτοι τὸ Μέγα Σάββατον τῶν Ὀρθοδόξων.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐξαγόμενον φθάνομεν καὶ διὰ τῆς μεθόδου περὶ ἧς λόγος ἐν σελ. 90 Παρατηροῦμεν ὅτι διὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1821 ,ενμεῖχο

Ἡλ. Κύκλ. $\left(\frac{1821+9}{28}=65+\frac{10}{28}\right)$ . . .	10,
Κυριακὸν Γράμμα	B,
Σελ. Κύκλ. (χρ. ἀριθ.) $\left(\frac{1821+1}{19}=95+\frac{17}{19}\right)$.	17,
Ἐπακ. Ἰουλ. $\left(\frac{17\times 11}{30}=6+\frac{7}{30}\right)$	7.

Διὰ δὲ τοῦ παντοτεινοῦ ἡμερολογίου εὑρίσκομεν ἐπίσης τὸ Πάσχα ἑορτασθὲν τὴν 10 Ἀπριλίου κατὰ τὸ 1821 ἔτος.

Μ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ.
Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ.

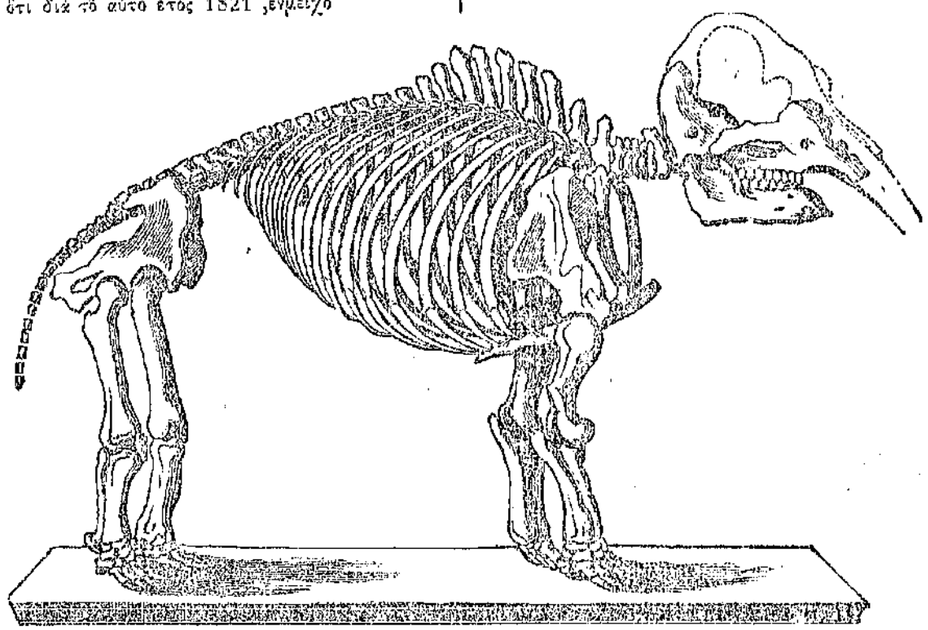

ΜΕΓΑΣ ΜΑΣΤΟΔΟΥΣ.

—ooo—

Ἐν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ περιεργοτέρων ζώων, ὧν τὸ εἶδος ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, εἶναι τὸ ὀνομασθὲν Μέγας Μαστόδους· λαμβάνομεν δὲ γνῶσιν τοῦ προϋπάρξαντος αὐτοῦ ζώου, ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ὀστέων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα οἱ φυσιογράφοι συναρμολογήσαντες ἔφθασαν νὰ παραστήσωσιν εἰς ἡμᾶς ὁλόκληρον τὸν σκελετὸν τοῦ ζώου, ἐκ δὲ τοῦ συνόλου σχήματος ἔφθασαν καὶ νὰ μαντεύσωσιν ἤθη καὶ ἕξεις αὐτοῦ καὶ νὰ συγγράψωσι τὴν ἱστορίαν του.

Τὰ πρῶτα ὀστᾶ τοῦ Μαστόδοντος ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῇ Ἀμερικῇ μεσοῦντος τοῦ τελευταίου αἰῶνος· καὶ τότε μὲν ἐθεωρήθησαν ὡς ἀνήκοντα εἰς ἕτερον προκατακλυσμαῖον ζῶον ὀνομασθὲν Μαμμούθ· ἀλλ' ἀκόλουθοι ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς ἐντελέστερα ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα ἀκριβέστερον ἐρευνηθέντα, κατέδειξαν μεγίστην διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο ζώων, τοῦ τελευταίου ὀνομασθέντος Μαστόδοντος ὡς ἐκ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ μαστοῦ σχῆμα φερόντων.

Οὐχ ἧττον ὑπάρχει καὶ τις ὁμοιότης μεταξὺ αὐτῶν, δι' ἧς πιθανὸν καταστατέον ὅτι ἀμφότερα ἀνάγονται εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν. Ὁ περικλεὴς μάλιστα Κυβιὲρ θέλει τὸν Μαστόδοντα ἔχοντα ὡς ὁ ἐλέφας προβοσκίδα· στηρίζει δὲ τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ ὅτι τοῦ, Μαστόδοντος ἔχοντος βραχύτατον τὸν λαιμὸν καὶ λίαν ὑψηλοὺς τοὺς πόδας, ἦτο ἀδύνατον ἡ προνοητικὴ φύσις νὰ μὴ ἐφρόντισε τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως αὐτῆς διὰ τοῦ ὀργάνου τῆς προβοσκίδος, ὅπως τὸ ζῶον φέρῃ δι' αὐτῆς τὴν τροφὴν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸ στόμα.

Κατὰ τὸν Κυβιέρ, ἐν τῇ Βορείᾳ Ἀμερικῇ πλήθουσι τὰ λείψανα τοῦ Μεγάλου Μαστόδοντος ἰσομεγέθους τῷ ἐλέφαντι, καὶ φέροντος χαυλιόδοντας οὐχ ἧττον ὑπερμεγέθεις.

Τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ ἦσαν, λέγει, ὀγκώδη καὶ λίαν στερεά· ἀξιοῖ δέ τινες ὅτι εὑρέθησαν, διατηρούμενα καὶ εὐδιάκριτα, καὶ ὁπλαὶ (ὄνυχα) καὶ ὁ στόμαχος αὐτῶν, πρὸς δὲ βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ στόμαχος εὑρέθη πλήρης κλάδων δέν δροσυντετριμμένων. Οἱ ἄγριοι, λέγει ὁ Κυβιέρ, πιστεύουσιν ὅτι τὸ γένος αὐτὸ τῶν θηρίων κατεστράφη ὑπὸ τῶν Θεῶν πρὸς λύτρωσιν τῆς ἀνθρωπότητος· ἄλλοι ἐξ αὐτῶν μυθολογοῦσιν ὅτι τὸ μέγα Πνεῦμα, ὀργισθὲν διὰ τὰ κακουργήματα τῶν ζώων τούτων, ἀπεφάσισε νὰ καταστρέψῃ αὐτὰ διὰ κεραυνοῦ· ἀλλ' ὅτι τὸ μεγαλήτερον ἐξ αὐτῶν, προκαπίσαν ὅλα τὰ λοιπά, ἐδέχθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ μεγάλου Πνεύματος, τραυματισθὲν δὲ κατὰ τὴν πλευρὰν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ λοιπὰ ὁμόφυλλα τὰ ὁποῖα ἐρονεύθησαν ὅλα ἀνεξαιρέτως καὶ ἔφυγε πρὸς τὰς μεγάλας λίμνας ὅπου περιφέρεται καὶ σήμερον μεμονωμένον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ, ἤτοι δοκίμιον ἱστορικῆς περιγραφῆς τῆς ἀρχαίας Καππαδοκίας, καὶ ἰδίως τῶν ἐπαρχιῶν Καισαρείας καὶ Ἰκονίου. Ὑπὸ Ν. Σ. Ῥίζου τοῦ ἐκ Συνάσσου τῆς Καππαδοκίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἡ Ἀνατολή, Εὐαγγελινοῦ Μισαηλίδου 1856, Εἰς 16ον, ἐκ σελ. 150.

ΛΕΞΙΚΟΝ ΓΑΛΛΙΚΟΝ, ὑπὸ Κ. Βαρβάτη. Ἐν Ἀθήναις 1857.

Ποτὲ ἴσως δὲν ἐσφυρηλατήθη ἡ πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Ἀνατολῆς, ποτὲ δὲν κατεβλήθη τοσαύτη μέριμνα περὶ τὴν κιβδήλευσιν καὶ αὐτῆς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τῶν μερῶν τούτων τοσοῦτο αὐθαιρέτως καὶ ἀλόγως, ὅσῳ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας. Οἱ Ἕλληνες παρεστάθησαν ὡς ἄλλοι σύγκλυδες τῆς Ῥώμης, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς ἄλλοι Κάρροι· ἡ χώρα αὐτῶν, πρὸς καταφρόνησιν καὶ τῶν σωζομένων μαρτυρίων τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας καὶ δόξης, διαμερισθεῖσα ἀπενεμήθη εἰς ἀκατονόμαστα ἐξαμβλώματα δυστοκηθέντα κατὰ τὴν μακρὰν ἐθνικὴν ἡμῶν ὕπαρξιν· ἡ γλῶσσα αὐτῶν, ἡ γλυκυτάτη καὶ ἀμβροσία αὕτη πνοὴ τῶν Θεῶν τοῦ Ὀλύμπου, ἐξερκυλίσθη, καὶ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὰ τὰ χθὲς καταπλάττοντα τὸν κόσμον ἀνδραγαθήματα αὐτῶν ἐμυκτηρίσθησαν.

Εἰς τοιαύτην ἐμπαθῆ παραμόρφωσιν δὲν ἔχομεν βεβαίως τί ἄλλο ν' ἀντιτάξωμεν εἰμὴ αὐτὸν τὸν ὀρθὸν λόγον, στηριζόμενον ἐπὶ τῶν ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων ὅσα εὐχερῶς ἀρυόμεθα ἔκ τε τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πραγμάτων. Ἀκόντες κατὰ κληρονομίαν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν πατέρων ἡμῶν κατοικοῦντες, εἰ καὶ εὐάριθμοι καὶ διεσπαρμένοι ἕνεκα ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ κακώσεων, πανταχοῦ τοῦ ἀπεράντου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου, εὐκόλως θέλομεν ἀποδείξει ὅτι καὶ σήμερον ἐσμὲν ὅ,τι καὶ πρὸ αἰώνων ἦμεν. Τὴν δὲ τὴν ἀπόδειξιν θέλομεν κατιστήσει καὶ πειστικωτέραν καὶ τρανωτέραν ἐὰν ἀσχοληθῶμεν ἐξαιρέτως εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, καὶ μάλιστα τῆς ἱστορίας ὡρισμένων τινῶν μερῶν ἐκ τῶν ἧττον ἐρευνηθέντων, ὡς ἔπραξεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ *περὶ Καππαδοκίας δοκιμίου*. Ἀφ' ὅτε τῆς καταλύσεως ἔτι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ πόλεμος εἶχεν ἐρημώσει τὴν πλουσιωτάτην χώραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· μαυσωλεῖα οὐρανομήκη ἀνηγείροντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἐκ κεφαλῶν ἀνθρωπίνων, καὶ τὴν γῆν τὴν γεννήσασαν τὸν πατέρα τῆς ποιήσεως καὶ τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας, ἐπεκάλυψε ζόφος ἀμαθείας βαθύς.

Ἐντεῦθεν αἱ ὀλίγιστα καὶ ἀτελεῖς εἰδήσεις ὅσας ἔχομεν ἄχρι τῆς σήμερον περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς καταστάσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, περὶ τῶν σωζομένων ἀρχαίων λειψάνων, καὶ περὶ τῶν ἀλλοιώσεων ὅσαι προσεγένοντο εἴς τε τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ βαρείας δουλείας.

Εὐεργετεῖ ἄρα τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα ὅστις καταγίνεται, ὡς ὁ Κ. Ν. Σ. Ῥίζος, εἰς τὴν συλλογὴν καὶ τὴν δημοσίευσιν τοιούτων εἰδήσεων. Τὸ *δοκίμιον* αὐτοῦ, εἰ καὶ σύντομον καὶ ἀτελές, ἴσως δὲ καὶ ἐνιαχοῦ ἐσφαλμένον, ὡς ἀξιοῖ ὁ Κ. Κουζηνόπουλος διὰ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς ἐν ᾗ ἀντιπροσεῖται πολλὰ τῶν ἐν τῷ *δοκιμίῳ*, περιέχει οὐκ ὀλίγας πρωτοργους εἰδήσεις, καὶ δίδει νύξιν εἰς συγκρότησιν ἄλλων τελειοτέρων.

Τὸ τρίτομον Γαλλοελληνικὸν λεξικὸν τοῦ Κ. Κ. Βαρβάτη δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι· ἐπιτρέπει δὲ μόνον εἰς ἡμᾶς νὰ φυλλολογήσωμεν τοὺς ἐκτυπωθέντας δύο πρώτους τόμους. Τὰ ἐκδοθέντα ἄχρι τῆς σήμερον Γαλλοελληνικὰ λεξικὰ ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τοῦ λεξικοῦ τῶν Κ. Κ. Ῥαγκαβῆ, Σαμουρκάση καὶ Νικολαΐδου, εἰσὶ μᾶλλον γλωσσάρια· διότι, διὰ τὸ σύντομον, δὲν περιέχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραδείγματα, πολλάκις δὲ οὐδ' ἐπισημειοῦνται καὶ ὅλα τὰ σημαινόμενα τῶν λέξεων.

Ὁ Κ. Κ. Βαρβάτης ἐπάτησεν ἄλλην ὁδὸν ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ δοκιμώτερα τῆς Γαλλίας λεξικά, μετέφερεν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθὲν ὅλον τὸν πλοῦτον αὐτῶν, καὶ οὕτω προσφέρει εἰς τοὺς ὁμογενεῖς λεξικὸν πληρέστερον τῶν προεκδοθέντων.

Τὸ λεξικὸν τοῦτο προσαποκτᾷ καὶ ἄλλην ἀξίαν ἐκ τοῦ ὀνόματος ὃ φέρει ἐν κεφαλίδι. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων ὁ Γ'., συγκατατεθεὶς διὰ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς νὰ λάβῃ αὐτὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν του, δεικνύει πόσον τιμᾷ τὸ ἔργον.

«Monsieur, vous avez exprimé au Président de la République le désir de lui dédier le Dictionnaire Français-Grec que vous êtes sur le point de publier. En présence d'une foule de demandes analogues qui lui sont journellement adressées, le Prince avait dû se faire une loi de n'accepter officiellement aucune dédicace; mais l'ouvrage que vous préparez

intéresse trop la France, pour ne pas mériter une exception. Son Altesse, qui se plait à le reconnaitre, ne veut pas refuser à votre pays une preuve particulière de sa sympathie ; et Elle me charge de vous annoncer son consentement. Le monde entier des lettres joindra, j'en suis certain, son suffrage à cette haute adhésion, heureux d'applaudir comme le Chef de l'État à des travaux qui rapprochent étroitement deux peuples si bien faits pour s'unir. Votre civilisation renaissante à fait concevoir à tous les esprits d'élite des espérances dignes de votre grand passé, et ils aiment à constater qu'une œuvre comme la vôtre ne peut que les justifier.

Agréez, Monsieur, etc.

Paris le 3 *septembre* 1852.

J. LE FEVRE DEUMIER.

Τῷ Κ. Συντάκτῃ τῆς Παν δώρας.

—000—

Ὅτε τὰς διατριβὰς ἐποιούμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, συλλέξας τινὰ ἐξ ἀρχαίων πηγῶν ἀφορῶντα τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Καππαδοκίας, ἠθέλησα, ἐξαγαγὼν τὰ οὐσιωδέστερα τῶν περὶ τῶν βασιλέων τῆς Καππαδοκίας καὶ ἰδίως τῆς Καισαρείας, νὰ κοινοποιήσω αὐτὰ ὡς ἐν ἐπιτομῇ πρὸς γνῶσιν τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν διὰ τῆς ἐφημερίδος ἡ *Ἀνατολὴ* τοῦ Κ. Μισαηλίδου· ἀλλὰ ταῦτα μὴ δημοσιευθέντα τότε λόγοις οἷς αὐτὸς μόνος οἶδεν, ἔκειντο παρ' αὐτῷ. Εἰς βιβλιάριον δὲ ἀρτίως πεμφθέν μοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπιγραφόμενον « *Καππαδοκικὰ* ὑπὸ Ν. Σ. Ῥίζου τοῦ ἐκ Συνασσοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἡ *Ἀνατολὴ* Εὐ. Μισαηλίδου, » εὑρὼν ταῦτα ὅπως ἦσαν σχεδὸν ἐκτεθειμένα, καὶ μὲ τὰ αὐτὰ μάλιστα ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ ἁμαρτήματα (α), τὰ ὁποῖα ἐνταῦθα λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης καὶ καθοδηγίᾳ τῶν σεβαστῶν μοι Καθηγητῶν διορθωσάμην, ἐθάρρησα τοῦτο μὲν τὸ εὐσυνείδητον τοῦ φίλου Κ. Μισαηλίδου, ὅστις μετὰ τοσαύτης ἀδιαφορίας παρέδωκεν εἰς ξένας χεῖρας ἑτέρων χειρόγραφα· τοῦτο δὲ τὸ ματαιόπτολον καὶ τὴν λογοκλοπίαν τοῦ Κ. Ῥίζου· διότι τὰ μὲν ἔνθεν προλεγόμενα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μεταγράψας ἐκ τε τοῦ κοινοῦ τοῖς πᾶσι συγγράμματος καὶ ἐκ τῆς *Ἐφημερίδος τῶν Μαθητῶν* (στλ. 80 καὶ 83 ἔτ. Α'.) ἀπόδε τῆς 11—27 ἐκ τῆς ἐφημερίδος ὡσαύτως τῶν Μαθητῶν (ἔτ. Β'. σ. 258-62-68), παραλαβὼν καί τινα ἐκ τῆς ἡμετέρας πραγματείας, οἷον τὸ περὶ τοῦ *Καππάδοκος*, καὶ ταῦτα φύρδην μίγδην καὶ παραμεμορφωμένως (πρβλ. Καππδκ. σ. 11-12 καὶ 31) ἀπὸ δὲ τῆς 27—29 ἐκ τῆς Ἀποθ. ὠρελ. γνώσ. (Σμύρ. τόμ. 8ος. 173) ἀνωνύμως φερόμενον τεμάχιόν τι τοῦ Ch. Texier· ἀπὸ δὲ τῆς 33-57 τὸν βίον τοῦ ἁγ. Βασιλείου ἐκ τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος « *ἡ Θελξινόη* », ἀπὸ δὲ τῆς 63-72 ἐκ τῆς ἡμετέρας πραγματείας· ἐντεῦθεν δ' ἐφεξῆς μέχρι τέλους ὅλην τὴν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου *περιγραφὴν τοῦ Ἰκονίου* (ἐκδοθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει 1815) (α) καταστρώσας, ἀπαρτίζουσαν τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ βιβλίου, ἐὰν ἐξέλῃς τὴν λεπτομερεστάτην περιγραφὴν τῆς Συνασσοῦ, πατρίδος τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, ἥτις δὲν εἶναι εἰμὴ ἐγκώμιον μακρότατον τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ· παρουσιάσθη εἰς τὸ κοινὸν συρράφεὺς τῶν Καππαδοκικῶν. Ἐνόμισε μάλιστα ὅτι καὶ ἐπρόσθεσεν, ὡς λέγει, μικρὸν κἂν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ ὅτι ἐκ τῶν νεωτέρων παρ' οὐδενὸς ἠρανίσθη ἐκτὸς τοῦ πονήματος τοῦ ἀοιδίμου Κυρίλλου κτλ.

Καὶ ὅμως οἱ συγγραφεῖς ἅπαντες ἐξ ὧν οὐκ ὤκνησε ταῦτα νὰ μεταγράψῃ εἰσὶ νεώτατοι.

Διὰ ταῦτα λοιπὸν, καὶ ἰδίως ἐπειδὴ τοῦ συρράμματος αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, τὰ ἀπὸ τῆς 63-72 (παραλείπομεν τὰ τῇ δὲ κἀκεῖσε παρενσπαρμένα ἕτερα χωρία) εἰς ἐμὲ ἀποκλειστικῶς ἀνήκουσι, διότι ἐμὰ εἰσὶ καὶ ὅσα ἐκ τοῦ 80 φύλλου τοῦ *Ἡλίου* παρέλαβε, κηρύττω δημοσίᾳ τὴν κλοπὴν καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν δικαίαν περὶ τούτου κρίσιν τῶν ἡμετέρων συναδέλφων λογίων Καππαδόκων, καὶ μάλιστα, οἷς ἐνέκυρσεν ἐντυχεῖν εἰς ὅσα ἰδίως περὶ τούτων καὶ διεξοδικώτερον γράψας φυλάττω διὰ τὸ μέλλον, καὶ οἵτινες οὐκ εὐάριθμοί εἰσι.

Τοσαῦτα ἐν συντόμῳ τὰ ἡμέτερα ἵνα γνωρίσῃ τὸ κοινὸν ἐκείνους, ὅσοι σφετεριζόμενοι τὰ ἀλλότρια, κατὰ τὸν τοῦ Μυθοποιοῦ κολοιὸν, θηρεύουσι κλέος ἐπὶ παιδείᾳ. Περισσότερα δὲ τούτων, οὔτε σκοπὸν, οὔτε καιρὸν ἔχω νὰ γράψω· διότι τὴν σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν τοῦ συρράμματίου κατὰ τὰ προειρημένα ἕκαστος ἅμα ἐγκύψας οὐχὶ δυσχερῶς δύναται καὶ οἴκοθεν νὰ κρίνῃ.

Λ. ΚΟΥΖΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
φοιτητὴς τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς.

Ἐξακολουθοῦσα ἡ Κ. Ἑλένη Τοσίτσα τὰς πρὸς τὸ κοινὸν εὐεργεσίας αὐτῆς, παρήγγειλε νὰ στέλλωνται καὶ πρὸς τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρθεναγωγεῖον, τὸ θεμελιωθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου συζύγου αὐτῆς, δέκα ἀντίτυπα τῆς **Παν δώρας**, πρὸς δὲ νὰ διανέμωνται καὶ δέκα ἀντίτυπα τῆς **Ἰατρικῆς Μελίσσης** πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν φοιτητῶν τοῦ **Πανεπιστημίου** τοὺς σπουδάζοντας τὴν ἰατρικήν.

(α) Οἷον τό· ὅτι τὰ **Μάζακα** ἐπεκλήθησαν καὶ εὐσέβεια πρὸς τιμὴν Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς κτλ. (Ε. Καππαδ. σ. 63)

(β) Ἦν καὶ ἔστιν ὅπου ἐπεβάλετο νὰ διορθώσῃ ὁ καθ' ἑαυτὸν ἀδιόρθωτος, εἶον τό· ὁ Ταῦρος ἔχει μετάλλεῖα πάμπολλα . . . , καὶ τὰ μὲν δουλεύονται κτλ. (Κυρίλ. Περιγρ. σ. 56), ὅπερ εὐφυῶς πάνυ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς μετέτρεψεν εἰς τό· τινὰ τῶν ὁποίων ἐργάζονται! ὡς ἂν νὰ μὴ ἤξευρεν ὁ Κύριλλος τὴν λέξιν μεταλλεύεσθαι.